2025/1. szám

Börtönügyi Szemle

A Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2025/1. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
Megjelenik negyedévente ✷ 2025. 1. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:
Dr. Tóth Tamás

Tagok:
Schmehl János
Kovács Mihály
Dr. Somogyvári Mihály
Dr. Bogotyán Róbert
Dr. Czenczer Orsolya

Kiadásért felelős:
Dr. Csató Kornélia

Főszerkesztő:
Nagy Tamás

Olvasószerkesztő:
Rutkai Kata

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkálatok:
Duna-Mix Kft., Vác
www.dunamix.hu
Felelős vezető:
Szabó Bálint

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)
ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:
1054 Budapest V.,
Steindl Imre utca 8.
E-mail: szemle@bv.gov.hu

Borítófotó: Bv. fotó

A megjelenő írások nem a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságon alapuló álláspontját képviselik.

SZÁMUNK SZERZŐI

DEÉR ERZSÉBET joghallgató, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

JUHÁSZ LOTTI CSILLA projektvezető-helyettes, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, EFOP Projektiroda

DR. JUNGBERT ZSÓFIA

KOPRIVANECZ MILÁN bv. százados, mb. agglomerációs osztályvezető-helyettes, Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet

KOVÁCS MIHÁLY bv. ezredes, szolgálatvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálata

NAGY TAMÁS bv. őrnagy, mb. főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

RUTKAI KATA bv. százados, kiemelt főreferens, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

SCHMEHL JÁNOS bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese

DR. SOMOGYVÁRI MIHÁLY bv. ezredes, főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet

SZAKOLCZI JUDIT bv. őrnagy, kiemelt főreferens, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálata, Preventív Eljárások Főosztálya

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A folyóirat szerkesztősége olyan tudományos igényű kéziratokat vár, melyek a büntetés-végrehajtás jogi szabályozásának, a fogvatartás és a fogvatartotti populáció sajátosságainak, továbbá a biztonságos fogvatartás körülményeinek az elemzését tűzik ki célul a tudományos közvélemény által elismert tudományterületek – így többek között a kriminológia, szociológia, pszichológia, vezetéselmélet, pedagógia, műszaki tudományok, szakmatörténet, biztonsági és rendészeti tudomány – szempontjaiból. A kiadványban megjelent tanulmányok nem tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, az azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. Kérjük, hogy a kéziratban tüntessék fel a szerző nevét, beosztását, munkahelyét, elérhetőségét (telefonszám, e-mail cím), valamint – amennyiben releváns – tudományos fokozatát, rendfokozatát. A beérkezett tanulmányokat a szerkesztőség anonim módon továbbítja a bírálóbizottság tagjaihoz, szakmai véleményezésre. A publikáció feltétele a bírálók támogató szakvéleménye, valamint – amennyiben a bírálók módosításokat, kiegészítéseket javasolnak – a szerzők által elvégzett átdolgozás és a javasolt szövegrészek megfelelő javítása. A szerkesztőség fenntartja a jogot – a szerzőkkel egyeztetve – a kéziratok stilisztikai, formai, illetve szükség esetén tartalmi módosítására. Amennyiben a kézirat nem felel meg a honlapon elérhető formai és hivatkozási követelményeknek, vagy tartalma nem illeszkedik a folyóirat szellemiségéhez és tematikus profiljához, a szerkesztőség annak közlését elutasíthatja.

TARTALOM

Schmehl János:
Előszó 4

TANULMÁNYOK

Deér Erzsébet:
Környezetvédelem a büntetés-végrehajtási intézetekben 7
Environmental protection in correctional facilities

Koprivanecz Milán:
A börtöndeprivációk hatásainak szerepe, biztonsági szempontból 23
Development of security risks related to prison deprivations

Kovács Mihály:
A kreditrendszer és a fogvatartottak részére felkínált reintegrációs programok bemutatása, gyakorlati tapasztalatok 37
The role of the credit and classification system in the penitentiary system – A tool for reintegration and behavioral motivation

Somogyvári Mihály:
A fogvatartotti kategóriarendszer működése és tapasztalatai 49
Operation and experiences of the classification system of inmates

Szakolczi Judit:
A IV. Országos Börtönszínházi Találkozó – Fókuszban a családi kapcsolatok 67
4th national prison theatre festival – Placing family relationships in focus

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Jungbert Zsófia:
Magyar tanácsadói szerepvállalás az EUPOL COPPS ciszjordániai missziójában 75
Hungarian advisory involvement in the EUPOL COPPS mission in the Palestinian West Bank

RÖVIDEN

Juhász Lotti Csilla:
Folytatódik a fogvatartottak reintegrációja 92

Nagy Tamás:
Magyarország szerepe a mesterséges intelligencia társadalmi és technológiai forradalmában – Beszámoló a Gábor Dénes Egyetem konferenciájáról 95

Nagy Tamás:
Tudományos fokozatszerzés és műhelyvita 100

Rutkai Kata:
Beszámoló a „Visszaesővé válás Magyarországon" című konferenciáról 102

Schmehl János

Előszó

Tisztelt Olvasó!

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 2024-ben történt módosításának célja a korábbiakhoz képest áttekinthetőbb, egyértelmű, nemcsak a szakemberek, de a fogvatartottak számára is könnyen értelmezhető szabályozási háttér létrehozása volt, amelyben a büntetés-végrehajtás szakmai kompetenciái szignifikánsan érvényesülhetnek. A 2013-ban elfogadott törvény fontos mérföldkő volt, amely új időszámítást indított el a szervezetben, azonban az elmúlt 10 év tapasztalatai megmutatták, hogy melyek azok a területek, ahol tovább lehet fejlődni.

2024 márciusától egy új, innovatív, kreditpont szerzésen alapuló kategóriarendszer jött létre, amely széleskörűen járul hozzá a fogvatartottak reintegrációjának hatékonyabb támogatásához és a bűnismétlési, visszaesési kockázatok csökkentéséhez. A kreditrendszer egyik legfontosabb előnye, hogy egy olyan kiszámítható és tervezhető életutat jelenít meg a fogvatartottak számára, amely már a büntetés-végrehajtási intézetbe (a továbbiakban: bv. intézet) kerüléskor szemlélteti az előmeneteli lehetőségeket.

Ahhoz, hogy egy jól működő rendszert hozzunk létre, szükséges volt a kiváló nemzetközi kapcsolataink segítségével szerzett, értékes tapasztalatok hasznosítása, továbbá az európai, amerikai egyesült államokbeli és a fejlett ázsiai országokban alkalmazott jó gyakorlatok megismerése. Érdekeinket következetesen érvényesítve tárgyaltuk végig a törvénymódosítás részleteit a középirányító és az igazságügyi szervekkel. Erőfeszítéseink legnagyobb sikerének azt tartom, hogy végül egy minden érintett fél részéről támogatott, teljes körű konszenzuson alapuló megoldás születhetett.

A felkészülési szakaszban pedig elvégeztük azt a munkát, amely az új rendszer gördülékeny elindulásához kellett. Kategóriába-sorolási oktatóanyagot, nyilvános segédanyagot és a módosításról szóló oktatási segédletet dolgoztunk ki, valamint elvégeztük a teljes személyi állomány képzését. Megalakítottuk a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet agglomerációs szervezeti egységeit, és ott voltunk a törvénymódosítás végrehajtási rendeleteinek kidolgozásánál is. Természetesen nem maradhatott el az új feladatok napi végzését támogató, fejlett informatikai környezet létrehozása sem.

A büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb reintegrációs célkitűzése a fogvatartottak munka világába történő integrációja, amelynek eszközei között egyaránt megtalálható a képzések, valamint a képesség- és készségfejlesztő programok biztosítása. A kreditpont szerzésre alkalmas reintegrációs programok és foglalkozások célja, hogy fejlesszék a résztvevők munkavégzéshez szükséges kompetenciáit, elősegítsék a szabadulás utáni sikeres munkavállalást, továbbá támogassák a társadalomba való visszailleszkedést, mindezt – lehetőség szerint – jogkövető állampolgárként.

2025. május 31-ig összesen 6 564 programot szerveztek meg és hajtottak végre az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben. A programokba eddig bevont fogvatartottak száma 68 454 fő (egy elítélt több reintegrációs programon is részt vett a vizsgált időszakban). A 2025. májusi adatok alapján mindösszesen 395 – különböző témájú – reintegrációs program érhető el a hazai bv. intézetekben. A foglalkozások között – egyebek mellett – megtalálhatóak készség- és képességfejlesztő, ismeretterjesztő, a büntetés-végrehajtás szabályainak megismerését, elsajátítását segítő, tudatos életvezetést támogató, mentálhigiénés, önismereti, művészetterápiás, biblioterápiás és társas együttélést segítő programok. Ezekhez csatlakoznak a pénzügyi tudatosságot támogató, a konfliktus- és agressziókezelő, a szabadulásra felkészítő, a visszaesés valószínűségét csökkentő programok; a racionális, emocionális tréning és az oktatást kiegészítő szakkörök.

A megszerzett tapasztalatok alapján a bv. szervezet folyamatosan törekszik a végrehajtás tökéletesítésére és javítására. Hiszünk abban, hogy a hazai környezethez igazított, nemzetközi szinten több helyen korábban már működő jó gyakorlatoknak és a gyakorló büntetés-végrehajtási szakemberek bevonásával kialakított innovatív megoldásoknak köszönhetően egy olyan rendszert sikerült kialakítanunk, melynek megfelelő működtetésével biztonságosabb és hatékonyabb feladatvégrehajtás és még sikeresebb fogvatartotti reintegráció valósulhat meg.

Köszönetemet fejezem ki valamennyi kollégámnak, akik az új szabályozás kialakításában részt vettek, valamint minden munkatársamnak, akik a gyors és kiváló felkészülést és alkalmazkodást követően napi szinten valósítják meg és viszik sikerre a gyakorlatban az új rend szerinti biztonsági és fogvatartási feladatokat.

Ebben a lapszámban az olvasó több olyan cikkel találkozhat, amelyek a honi börtönügyre nyitott közönséget hitelesen tájékoztatják a bevezetett új jogintézményekről, azok hatásairól, eredményeiről, így valamennyit jó szívvel ajánlom szíves figyelmükbe

Schmehl János bv. vezérőrnagy
biztonsági és fogvatartási helyettes

Fotó: Bv. fotó

Deér Erzsébet

Környezetvédelem a büntetés-végrehajtási intézetekben

Environmental protection in correctional facilities

Első olvasatra talán idegen lehet egymás mellett említeni a környezetvédelmet és a büntetés-végrehajtási intézeteket. Ha jobban belegondolunk, mégis van értelme a vizsgálatnak, tekintve, hogy az intézetek úgy működnek, mint egy település: bolttal, orvosi ellátással, szabadidős részleggel, konyhával és saját élettérrel. Egyre több városban szorgalmazzák a fenntarthatóságra vonatkozó intézkedéseket, a börtönök akkor miért legyenek kivételek? Számos állam felismerte ennek a jelentőségét, amit a tanulmányomban példákon keresztül ismertetek. Ahol huzamosabb ideje alkalmaznak „zöld" lépéseket, látható a változás nemcsak a környezeti terhelés csökkenésében, hanem a fogvatartottak mentális egészségének javulásában is. Magyarországon is megfigyelhető egy környezetbarát kezdeményezés, melyet tanulmányom zárásaként mutatok be.

Kulcsszavak: zöld börtön, terápiás cél, mentális egészség, dekarbonizáció, megújuló energia

At first reading, it may seem strange to mention environmental protection and correctional facilities side by side. If we think about it, it does make sense, given that prison institutions run like a village: with a shop, medical care, recreation, kitchen and living space. More and more cities are calling for further sustainable measures, so why should prisons be an exception? Many countries have recognised the importance of this, which I explain through examples in my essay. Where "green" measures have been in place for a longer period of time, changes can be seen not only in the reduction of environmental burden, but also in the improvement of mental health of prisoners. An environmentally friendly initiative can also be observed in Hungary, which I will present as the conclusion of my study.

Keywords: *green prison, therapeutic aim, mental health, decarbonisation, renewable energy*

Bevezető

A környezettudatosság fiatalabb korom óta az érdeklődési köröm fókuszában áll, mert megtetszett az a gondolat, hogy ha olyan körülményeket alakítok ki magam körül, ami jó a környezetnek, az visszahat rám, és hozzájárul ahhoz, hogy egészséges és boldog legyek. A Szegedi Fegyház és Börtönben tett látogatásom során felvetődött bennem, hogy vajon egy ilyen hatalmas intézetnél milyen formában van jelen a környezetvédelem. A nagy létszámú börtönpopuláció szükségképpen több odafigyelést igényel, nem mindegy, hogy milyen módszereket alkalmaznak a mindennapi szükségleteik kielégítésére, az épület karbantartására és az ellátás biztosítására. Elkezdett érdekelni, hogy a külföldi börtönök miben járnak előrébb, milyen intézkedéseket tesznek a környezetvédelem érdekében.

Kíváncsiságomnak eleget téve született meg a tanulmányom, melyben célom, hogy minél több adatot összegyűjtsek a téma vonatkozásában az elérhető információk alapján. Egy átfogó képet mutatok be a környezetvédelem relevanciájáról, annak a büntetés-végrehajtási intézetekkel és a fogvatartottakkal való kapcsolatáról. Európai, amerikai és magyar forrásokból dolgozom beszámolók, tanulmányok és statisztikák értékelésével.

Ahogy a környezetvédelemmel kapcsolatos lépésekre is a „zöld" kifejezést használjuk, úgy alkalmazom a tanulmányomban a büntetés-végrehajtási intézetekre is ezt a jelzőt. Tulajdonképpen minden olyan intézkedést, felszerelést és programot a „zöld" kategóriába sorolok, melynek célja a környezeti terhelés, az üvegházhatásúgáz-kibocsátás csökkentése, az éghajlatváltozás lassítása, a fogvatartottak tudatosítása és érzékenyítése. Először bemutatom a szabad levegőn történő munkavégzés fontosságát működő börtönök példáin keresztül, és annak fogvatartottakra gyakorolt hatásait. Ezt követően a megújuló energia hasznosíthatóságáról és a mesterséges intelligencia szerepéről írok, végül megvizsgálom, hogy Magyarországon mennyire elterjedtek az egyes megoldások.

Kertészkedés és állattenyésztés

Kültéri foglalkozások

Az egyik leghasznosabb, szabadban végezhető tevékenységnek a büntetés-végrehajtási intézetekben a kertészkedést tartom. Köztudott, hogy a szabad levegő és a természet közelsége pozitív hatást gyakorol az emberekre mind mentálisan, mind fizikailag. Hatalmas változatosságot jelent a fogvatartottak számára, ha a börtönkomplexum után a termékeny földdel, az életteli növényekkel érintkezhetnek. Ez olyan körülményeket teremt, ahol feloldódhatnak, megszűnnek a köztük lévő társadalmi és egyéb különbségek, valamint hasznosnak érezhetik a tevékenységüket.

Amikor a kertben dolgoznak, mindannyiuknak közös a célja: a növények gondozása, hogy azok minél egészségesebbek legyenek, minél több jusson belőlük az asztalra és eladásra. Eközben feledhetik egy kicsit, hogy börtönben vannak, mert kevésbé érvényesül a büntető szigor, mintha gyárakban dolgoznának, betonfalak között. Büszkeséggel töltheti el őket és növelheti az önbecsülésüket, ha olyan alapanyagokból készítik el az ételüket, melyeket saját maguk termesztettek, így közvetlenül látják munkájuk gyümölcsét, ami azt érezteti velük, hogy meg tudják csinálni, érdemes folytatni a tevékenységüket. Fontosnak tarthatják a kertészkedést, amennyiben külső cégek részére is szállítani kell a megtermelt gabonákból, zöldségekből. Szívesen fogják elvégezni ezt a feladatot, mert a befektetett energia megtérül, ami a mentális egészségükre is pozitívan hat.[1]

Környezettudatos projektek

A „*Greener on the Outside for Prisons*"-projekt[2] már 2015-ben célul tűzte ki, hogy különböző környezetbarát tevékenységeket ajánljon a börtönök számára, melyek egyszerre szolgálják a környezet és a fogvatartottak érdekét. Olyan munkálatok megszervezésében és lebonyolításában segítettek, mint a kertészet, a tereprendezés és az állattartás. A garth-i börtönben például a területéhez tartozó földet átalakították egyrészt kertté, másrészt kültéri edzőhellyé, harmadrészt fával és virágokkal ültetett résszé. Mindezekben közreműködtek a fogvatartottak is, mind a kétkezi munkájukkal, mind az ötleteikkel. A YOI Styal Börtönben nemcsak zöldségeket termesztettek, hanem azok felhasználásával éttermet is nyitottak. Így amikor letelik a fogvatartottak büntetése, nagyobb munkatapasztalattal rendelkeznek, amit a „kinti" életükben is hasznosítani tudnak, például szakácsként, üzletvezetőként, felszolgálóként vagy kertészként.

A projekt eredményeként megállapították, hogy a fogvatartottak 89%-a érzi magabiztosabbnak magát, ha a saját életének a megszervezéséről van szó, 95%-a tapasztalja a fizikai aktivitás előnyeit és 75%-a kezdett el egészségesebben táplálkozni. További előnyökkel járt, hogy újabb tapasztalatokat és készségeket szereztek a munkát illetően, motiváltabbak lettek a testmozgásra és tudatosabbakká váltak a testnek szükséges tápanyagokkal kapcsolatban.

A Laufen-Lebenau Büntetés-végrehajtási Intézetben 2006 óta foglalkoznak környezetbarát mezőgazdasággal a fogvatartottak bevonásával. Terápiás célból indult a munkavégzés, melyet tanfolyamok elvégzésének a lehetőségével tesznek sokszínűbbé. A fogvatartottak az így megszerzett képesítést és tapasztalatot hasznosítani tudják a szabadulásukat követően is, ezért nagy népszerűségnek örvend. Feladatuk különböző búzafélék és zöldségek termesztése, valamint olyan állatok tenyésztése, mint a szarvasmarha és a juh.

1 Hazalett, E. (2023) p. 449-453.
2 Farriar, A., Kedwards, J. (2015) p. 3-7.

Mindezen tevékenységek mellett megtanulják, hogy mit jelent élőlényekről gondoskodni, melyek napi törődést igényelnek. Ez érzékenyítésként is szolgál, megmutatja az élet rendjét a születéstől a halálig, a növények esetében a mag elvetésétől az aratásig.[3] Fontosnak tartom, hogy a program keretében a fogvatartottak felelősséget vállalnak az állatokért megismerve azok szükségleteit, látva, hogy mikor érzik jól magukat. Ezt a tapasztalatot az emberi kapcsolataikban is használhatják, könnyebben megláthatják mások igényeit és érzelmeit.

A német remscheidi börtönben 2016 óta méhészettel is foglalkozhatnak a fogvatartottak. Terápiás célból indították a programot, mert türelemre tanít a sok kis részfeladat precíz elvégzése, ami segít csökkenteni a mindennapi életben előforduló agressziót, és az emberi kapcsolatokban is pozitív változást idéz elő. Ahhoz, hogy a fogvatartottak megfelelően el tudják látni a feladataikat, pontosan be kell, hogy tartsák a szabályokat. Ha valamit elrontanak, annak következményei vannak. 68 méhcsaládot gondoznak, ami körülbelül egy tonna méz előállításához elegendő, melyet saját használat mellett eladásra is kínálnak, már csak ezért is érdekük, hogy minél eredményesebben dolgozzanak.[4]

A norvég Evje településen található női börtönben amellett, hogy a konyhakertben dolgoznak és szabadon mozognak a fogvatartottak, egy új projektben is részt vesznek. A projekt lényege, hogy egy négyzetméternyi területen egy új technológiával termesztenek zöld leveles növényeket. A program különlegessége abban áll, hogy két dobozt helyeznek egymásra. Az alsó dobozt vízzel és kövekkel töltik meg, ebbe egy aranyhalat helyeznek, efölé raknak egy másik műanyag dobozt, melynek egy lyuk van az alján, hogy egy csővel össze lehessen kötni a két dobozt. A felső dobozba szórják bele a magokat. Az akvapóniás növénytermesztés lényege, hogy a hal által termelt ammóniát nitrifikáló baktériumok nitráttá bontják le, ez biztosítja a növények számára a szükséges tápanyagot. A dobozokat összekötő cső a folyamatos vízáramlásért felel, így a növények fejlődésével az általuk megtisztított víz visszakerülhet a halhoz.[5] A fogvatartottak elmondása szerint olyan egyszerű az elkészítése, hogy az otthonaikban is alkalmazni szeretnék ezt a módszert. A projekt elméleti és gyakorlati tevékenységekből tevődik össze, melynek az elvégzésével bizonyítványt szerezhetnek.[6]

Egy újabb remek példának gondolom ezt a projektet a környezettudatosságra nevelés terén, mert egyrészt a fogvatartottak testközeli élménnyel rendelkeznek, emiatt maradandóbbak lesznek az ismereteik, másrészt a családtagjaiknak, ismerőseiknek is meg tudják tanítani az egyszerű és gyors növénytermesztést. Minél többen foglalkoznak

3 Pieringer, C. (2017) p. 17-19.
4 Rheinische Post (2019)
5 Elliott, S. (2023)
6 Tjomsland, S. A. (2021)

ezzel az eljárással, annál kevesebb lesz a környezeti terhelés, tekintve, hogy kevesebb zöld leveles növényt kell a boltok polcaira szállítani. Mivel könnyen lehet finom és egészséges ételt előállítani, a fogvatartottaknak sikerélményeik lesznek, melyek hozzájárulhatnak a pozitív gondolkodásuk eléréséhez.

Felismerve, hogy a fák nagyban hozzájárulnak a szén-dioxid elnyeléséhez, számos börtönben indult faültetési projekt. Dél-Spanyolországban például olajfákat telepítettek a börtönök területére, miután kutatások igazolták a nagymértékű elnyelőképességüket. Ez bevételi forrásként is szolgált, ugyanis a megtermelt olívabogyót eladás céljából szüretelték le a fákról.[7] A praktikus és egyben környezetbarát megoldásokkal a büntetés-végrehajtási intézetek egy valóban fenntartható mini közösséget hozhatnak létre az intézetek falai között, figyelembe véve a területi és éghajlati sajátosságokat.

Komposztálás

Ha a fogvatartottak mezőgazdasággal foglalkoznak, és a megtermelt növényekből főznek, gondolni kell a komposztálásra is. A feldolgozás során szükségképpen növényi hulladék keletkezik, melyet célszerű egy arra a célra kialakított tárolóban elhelyezni. Az így keletkező komposztot meghatározott idő elteltével vissza lehet forgatni a földbe, mely tápanyagdúsabb lesz, ami kedvez a következő vetésnek és a fogvatartottak táplálkozásának is. Anyagilag kedvezőbb, ha a műtrágya mellett a komposztot is használják, nem beszélve arról, hogy amennyiben nem a kommunális hulladékba dobják a növényi maradékot, lassabban telik meg a szemetes, azt ritkábban kell üríteni, emiatt gazdaságosabb lesz a hulladékszállítás.[8]

Véleményem szerint, ha egy államnak az a célja, hogy a fogvatartottak a szabadságvesztés büntetés letöltését követően könnyen vissza tudjanak illeszkedni a társadalomba, akkor már a büntetés-végrehajtási intézetekben is olyan tevékenységeket kellene preferálni, melyek hozzájárulnak a sikeres reintegrációhoz. Ezt segítené elő többek között a kertészkedés, ahol a programban részt vevők valamennyire szabad kezet kapnak a munkájuk során, ami számukra élvezetes és a tanulást is elősegíti. Nézetem szerint a programban részt vevő fogvatartottak hamarabb belátják, hogy hibáztak, és előbb kezdenek el változtatni a felfogásukon, ha azt látják, egy rendszer új esélyt ad nekik a jogkövető út megtalálására. Nem minden esetben, mégis sokszor el lehet érni, hogy máshogy tekintsenek tetteikre, átérezzék, hogy mit okoztak az áldozatuknak.

7 Lopez-Bellido, P. et al. (2016) p. 169.
8 Zamri, G. B. et al. (2020) p. 9.

Zöld megoldások

Hulladékgazdálkodás

Egy-egy büntetés-végrehajtási intézetben hatalmas mennyiségű hulladék tud keletkezni viszonylag rövid idő alatt, tekintve, hogy sokszor száz vagy még annál is jóval több fogvatartott él egy épületben, a személyi állomány tagjaitól származó szemétről nem is beszélve. Lényeges kérdés, hogy hogyan gyűjtik össze, milyen módon szállítják el a hulladékot, és mekkora költséget igényel mindez. Ahhoz, hogy ne csak elméletben, hanem a gyakorlatban is működjön egy-egy kigondolt rendszer, szükség van a fogvatartottak tudatosítására, hogy megértsék, miért fontos megvalósítani a szelektív hulladékgyűjtést, és hogy ez nekik személy szerint miért lesz jó. Véleményem szerint ahhoz, hogy a fogvatartottaknak megérje együttműködni, különböző kedvezmények nyújtásával járulhatna hozzá az intézet, például több kreditpont szerzésének lehetősége, ami végső soron segíthetne egy enyhébb kategóriába kerülésben.

Az intézeteknek meg kell vizsgálniuk, hogy milyen típusú hulladékból mennyi gyűlik össze meghatározott idő alatt, hogy annak megfelelően tudjanak különböző szemeteseket elhelyezni. Az előző alfejezetben említettem a növényi hulladék komposztálását, ehhez további hat típust fűznék. Amennyiben az intézetben főznek, időről időre összegyűlik a fáradt olaj, amit semmiképpen sem szabad a WC-n lehúzni, a lefolyóba önteni vagy a természetbe kiönteni. Ezt egy arra alkalmas tartályban lehetne összegyűjteni, hogy le tudják adni az erre kijelölt helyeken, például benzinkutakon. A kommunális hulladéktól külön kell gyűjteni a papírt, a műanyagot, az üveget és a fémet. Mindegyikhez más-más szemetest kell használni, hogy a meghatározott leadóhelyekre el lehessen szállítani újrahasznosítás céljából.

Egy kutatás tanulmányozta a hawaii-i büntetés-végrehajtási intézetek hulladékgazdálkodását. A vizsgált hét intézetben minimum 4,9 font – körülbelül 2,2 kilógramm – maximum 17,72 font – körülbelül 8 kilógramm – hulladék jutott egy főre egy nap. A papír hulladék az intézetek jelentős részében a duplája volt az államban mért átlagnak, ami azzal magyarázható, hogy az intézetek részére a szállítmányok általában kartondobozokban érkeztek. A többi típusú hulladék aránya körülbelül megegyezett az állam által termelt mennyiséggel, kivéve az ételmaradékot, melyből kevesebb keletkezett az intézetekben. Minden börtönben szelektíven gyűjtötték a szemetet, melyhez további vállalásokat tettek, így például megtiltották, hogy a növényi hulladékot a szemétbe dobják, valamint betiltották az egyszer használatos műanyagokat. A Theo Lacy elnevezésű börtönben évek óta tudatosan foglalkoznak a hulladékgazdálkodással, a különböző hulladékok szelektálásával, aminek eredményeként évi 50 000 dollárt, azaz körülbelül

13,5 millió forintot takarítottak meg, és az újrahasznosításból évi 18 000 dollár, azaz körülbelül 4,8 millió forint bevételük származott.[9]

Vízgazdálkodás

Ahhoz, hogy a rendelkezésre álló édesvízkészletet felelősségteljesen használják a büntetés-végrehajtási intézetek, kisebb-nagyobb reformokat kell, hogy bevezessenek a vízhasználat vonatkozásában. Nem mindegy, hogy iható víz van-e bevezetve minden csőbe, hogy azzal lesz-e leöblítve a WC, azt használják-e a ruhák mosásakor. Ahol mezőgazdasággal foglalkoznak, kérdés, hogy kútvizet, esővizet vagy más forrásból származó vizet használnak az öntözéshez. A területi adottságoknak megfelelően meg lehet találni az intézet számára optimális megoldást, például a szürkevíz megtisztítása utáni újrahasználatot. A tubarão-i börtönben az esővizet gyűjtik össze, melyet a szükséges tisztítási folyamatot követően takarításra és a WC-k öblítésére használnak. 2021-ben 4 314 m^3 esővízből 3 041 m^3 tisztított vizet állítottak elő, mely elegendő volt arra, hogy a teljes vízhasználat 17%-át helyettesítsék. Ez évi 5 408 dollár, azaz körülbelül. 1,5 millió forint megtakarítást jelentett.[10]

Megújuló energia

Különösen jelentős kérdés, hogy honnan szerzik az energiájukat a büntetés-végrehajtási intézetek, tekintve, hogy igen nagy komplexumokat kell ellátni árammal, fűtéssel, szellőztetéssel és meleg vízzel. A Párizsi Megállapodás[11] és az európai zöld megállapodás[12] nyomán az egyetlen járható út a megújuló energia bevezetése az intézetekbe. Értem ez alatt a nap-, a szél-, a víz- és a geotermikus energiát. Magyarországon 2023-ban 10,98%-ban alkalmazták elsődlegesen a megújuló energiát, azok közül is kiemelkedően magas arányban a napenergiát.[13]

Kellő számú napelem elhelyezésével – az épületek tetején vagy a talajon felállítva – akár az egész intézet energiaellátását biztosítani lehet. A könnyű felhelyezhetősége, a magas szintű teljesítménye, a hosszú élettartama és az egyre olcsóbb előállítása miatt megéri a beruházás, mert pár éven belül megtérül a ráfordított költség, azt követően pedig szinte megszűnik a napelemekből származó kiadás. Véleményem szerint ez az egyik leghatékonyabb megoldás a fosszilis energiahordozók felváltására, mert a napsugarak az év nagy részében megfelelő intenzitással érik a napelemeket, így olyan energiát használunk fel, melyet a környezet kínál nekünk meg nem szűnő forrásokkal. Például

9 Yadao, K. (2022) p. 16.
10 João, J. J. et al. (2020) p. 20-21.
11 Párizsi Megállapodás
12 Az európai zöld megállapodás
13 Ritchie, H. et al. (2020)

a krétai börtönben az energia 25%-át használják a víz felmelegítésére, 75%-át a világításra és az elektronikus berendezések működtetésére, beleértve a fűtést és a hűtést is. A napelemek felszerelését megelőzően fosszilis energiahordozóval és másodlagos energiaforrással biztosították az energiaellátást, azt követően pedig megoldották, hogy 80%-ban napenergiát, 20%-ban elektromos áramot használjanak.[14]

A geotermikus energia is sokoldalúan hasznosítható, például a helyiségek fűtésére, a tisztálkodáshoz szükséges víz felmelegítésére, a konyhai és a mosodai munkálatokhoz. Amellett, hogy hatalmas összegeket lehet spórolni a rendszer kiépítésével, a szén-dioxid-kibocsátás is jelentősen csökkenthető vele. Oregon államában a 20. századtól elkezdték a börtönökben a fűtésre és a hó olvasztására használni ezt a technológiát, azóta is ez jelenti számukra az elsődleges energiaforrást.[15]

Nem elhanyagolható kérdés, hogy a megfelelő energiaforrás megtalálása mellett tulajdonképpen milyen eszközöknek van szüksége az energiaellátásra. Lehet akármilyen megújuló energiát bevezetni, ha elavult energiafelhasználókkal van felszerelve a büntetés-végrehajtási intézet. A legszembetűnőbb tárgyaknak a lámpákat, így a világítást tartom. A hagyományos égőknél jóval hosszabb az élettartama és kevesebb a fogyasztása a LED lámpáknak. Éppen ezért cserélték le a garth-i börtönben az addig használt fluoreszkáló lámpákat, így 62%-kal kevesebb energiát fordítanak a világításra.[16]

Mesterséges intelligencia

A biztonsági kamerák energiahatékonyságát is lehet növelni korszerűbb eszközök beszerzésével. A mesterséges intelligencia beépítésével ma már képesek a kamerák arra, hogy hőérzékelők segítségével jelezni tudják a szokatlan mozgást és hőmérséklet-változást, felismerjék a különböző tárgyakat, beazonosítsák a fogvatartottakat és analizálják az eseményeket, jelezve, ha beavatkozásra lenne szükség. Felismerik a jogsértő magatartásokat, az életjelek hirtelen változását, ezeket a helyzeteket felmérve az arra illetékes egységekkel tudnak kapcsolatba lépni.[17]

Elképzelésem szerint – amennyiben kellően fejlett – a mesterséges intelligencia számos területen a segítségére lehet majd a büntetés-végrehajtási intézetek környezettudatos működésének. A kamerák segítségével nem csak a fogvatartottakat lehet monitorozni, hanem a növények és az állatok állapotát is. A drónok kameráján keresztül az időjárás-előrejelzéssel együttműködve szabályozható lenne az öntözés gyakorisága, felmérné a zöldségek érési szintjét, a gyom elszaporodottságát. A mesterséges intelligencia ki

14 Vourdoubas, J. (2020) p. 88.
15 Boyd, T. et al. (2007) p. 73.
16 The Rt Hon Alex Chalk KC et al. (2021)
17 Biztonsági kamera. Pelco.

tudná számolni, hogy egy adott területet hány fogvatartott mennyi idő alatt tudna megművelni, listákat tudna készíteni az elvégzendő feladatokról.

A hulladékgazdálkodás körében segítséget tudna nyújtani abban, hogy melyik tárgyat hová kell dobni, felmérné, hogy melyik szemetes milyen mértékben van telítve, statisztikát tudna készíteni az egy főre jutó hulladékmennyiségről és annak költségeiről. Javaslatokat tudna tenni a hatékonyabb szelektálás és a gazdálkodás vonatkozásában, hogy mely cégekkel lenne érdemes felvenni a kapcsolatot, hogyan lehetne bevételre szert tenni. Szabályozni tudná az intézeten belüli hőmérsékletet és a világítást. Tudna jelezni az épület állapotáról, az egyes felszerelések elavultságáról, illetve ha korszerűbb megoldások kerülnének piacra. Egymás mellett tudná bemutatni a nemzetközi normákat a hazai jogszabályokkal, felhívva a figyelmet az esetleges eltérésekre, valamint ötleteket adva a szabályok megvalósítására.

Magyarországi megvalósulás

Korszerűsítés

Első olvasatra talán nehéz elhinni – a hazai körülményeket ismerve – a büntetés-végrehajtási intézeteink életkorára is tekintettel, hogy igenis léteznek környezetbarát megoldások Magyarországon. Nehéz helyzetből indulunk, nagyrészt a már meglévő épületeket kell „zöldíteni", ami nagyobb körültekintést igényel, mintha eleve más szemlélettel épülnének az intézetek. Figyelni kell arra, hogy a tetőszerkezet elbírná-e a napelemeket, szükség van-e a cserepek cseréjére, a falszerkezet alkalmas-e arra, hogy például kettő zárkát egybenyissanak a megfelelő élettér biztosítása céljából stb.

Az elmúlt egy évtizedben rohamosabb ütemben kezdték el korszerűsíteni a börtönöket, így a fűtést, a világítást, a zárkaajtók mechanikáját és a vízhálózatot. Nagyobb lépéseket tettek az energiaellátás környezetbarát biztosítására, ennek eredményeként számos börtönben szereltek fel napelemeket. Gondolván az élelmiszerellátásra, bővítették a konyhák kapacitását, átadtak pékséget és tésztaüzemet az intézeteken belül.[18] Modernebb konyhai gépeket és felszerelést szereztek be, például az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben 18,8 millió forint értékben vásároltak olyan újabb eszközöket, mint az elektromos tűzhely, villanyüzemű kombi sütő-pároló, elektromos vízfürdős melegen tartó stb.[19]

Az élelmiszerellátás egy jelentős részét meg tudják oldani a börtönökön belül, a Központi Ellátó Szerv létrejöttének köszönhetően. Egyre bővül az állatállomány, így az

18 A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Korszerűsítés
19 Az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet konyhafejlesztési programja

étkezésre szánt hús mennyisége is. A fogvatartottak számos intézetben dolgozhatnak a mezőgazdaságban, ahol többek között gabonákat, zöldségeket és gyümölcsöket termesztenek. Az étel elkészítése helyben történik a nagy kapacitású konyháknak köszönhetően, így csökken a szállításból eredő szén-dioxid-kibocsátás.[20] Ez a megoldás megfelel az európai zöld megállapodás céljának, miszerint a termelőtől a fogyasztóig minél kevesebb (környezetszennyező) lépésen keresztül lehessen eljutni.

Az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben mezőgazdasággal foglalkozhatnak a fogvatartottak, további lépés, hogy 2015-ben európai uniós támogatással felszerelték a napelemes rendszert, mely az energiaellátás egy jelentős részét biztosítja.[21] 2021-ben nagy összegeket fordítottak a zárkafelszerelésekre és a széfzáras zárkaajtók kiépítésére.[22] A napelemek ellenére minden évben egyre nagyobb összegben vásárolnak földgázt, 2022-ben közel 360 millió forint értékben és több mint 100 millió forint értékben villamosenergiát.[23]

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos magyar oldalán a közadatok között kutatva találtam rá európai uniós pályázatot elnyert intézetekre, melyek ennek segítségével tudták kiépíteni a napelemes rendszert. A Bács-Kiskun Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet 2018-ban,[24] a Balassagyarmati Fegyház és Börtön 2017-ben,[25] a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet 2017-ben,[26] a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön 2018-ban,[27] a Szegedi Fegyház és Börtön 2015-ben,[28] a Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet 2017-ben,[29] a Váci Fegyház és Börtön 2017-ben[30] és a Veszprém Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet 2015-ben[31] kezdte el működtetni a rendszert.

Férőhelybővítés

2010 óta nagyobb figyelmet fordít az állam arra, hogy alkalmazkodjon a fogvatartottak megnövekedett létszámához, és hogy a zárkák megfeleljenek az európai uniós elvárásoknak. Több férőhelybővítési program került végrehajtásra, így 2016-ig 1 600 új férőhellyel bővültek az intézetek, például a Váci Fegyház és Börtönben 120 újabb

20 A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Belső ellátás
21 Az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére
22 Adatszolgáltatás a nettó ötmillió forintot meghaladó szerződésekről (2021)
23 Adatszolgáltatás a nettó ötmillió forintot meghaladó szerződésekről (2022)
24 A Bács-Kiskun Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére
25 A Balassagyarmati Fegyház és Börtön pályázata a napelemes rendszer kiépítésére
26 A Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére
27 A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön pályázata a napelemes rendszer kiépítésére
28 A Szegedi Fegyház és Börtön pályázata a napelemes rendszer kiépítésére
29 A Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére
30 A Váci Fegyház és Börtön pályázata a napelemes rendszer kiépítésére
31 A Veszprém Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére

férőhelyet alakítottak ki, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben közel 200-at. A felújítások során számos illemhelyet választottak le, valamint zárkaösszenyitások történtek, hogy növekedjen az elhelyezési tér.[32] A Kormány továbbra is foglalkozik a megfelelő férőhelyek kialakításával, jelentős összegeket szán erre a célra. Ennek köszönhetően létesült a Kiskunhalasi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet 2019-ben, mely 470 fő befogadására lett tervezve.[33]

A zárkaösszenyitásnak több szempontból is jelentősége lehet a környezetvédelemben. Kettő kisebb zárka helyett egy nagyobbnak a fűtése, a világítása és a mesterséges szellőztetése kevesebb berendezéssel is megoldható, mely csökkentheti az energiafogyasztást és a fenntartási költségeket. Elegendő egy mosdó és illemhely kialakítása, valamint egy ajtó beszerelése, amely hosszútávon csökkentheti az anyagbeszerzés költségeit. A nagyobb alapterület pozitívan hathat a fogvatartottak közérzetére, ami kevesebb rongáláshoz, így kevesebb karbantartáshoz és környezeti terheléshez vezethet.

Jelenleg Csengeren épül egy négy szintből álló „okosbörtön", mely 1 500 fő befogadására van tervezve. A hagyományos zárakat digitális megoldások fogják felváltani, az egészségügyi ellátás a telemedicinális ellátásnak köszönhetően esetenként „távgyógyításként" fog működni, nagy szerepet kap a digitális technológia, a mesterséges intelligencia kiterjedt alkalmazása, a különféle videóanalizáló metodikák és a helymeghatározó rendszerek. Ezek a megoldások a biztonságra, a fogvatartottak megfelelő őrzésére helyezik a hangsúlyt. A telemedicina előnye lehet, hogy a fogvatartottat nem kell egészségügyi intézménybe szállítani, ami kevesebb gépjárműhasználatot, így kevesebb káros kibocsátást eredményez. A digitális megoldások lehetővé teszik majd, hogy kevesebb személyi állományi tagra legyen szükség, a technológia megfelelő szintű biztonságot és őrzést tesz majd lehetővé. Például egy kártya segítségével tud majd a fogvatartott az ajtókon átmenni, melyek csak akkor nyílnak, ha valóban engedélyezve van számára az átjutás az arra kijelölt időintervallumban. A digitalizáció nyomán kerülni fogják a papír használatát, így minden irat elérhető lesz elektronikus formában, mely megkönnyíti egyrészt az adminisztrációt, másrészt a fogvatartottak hozzáférését a saját adataikhoz. Környezetbarát építészeti megoldásokat alkalmaznak, erről bővebb információt várhatóan a jövőben fognak közzétenni.[34]

Összefoglaló

Tanulmányom legfontosabb üzenete, hogy a reményen túl lehetőség is van a változtatásra, még a sokszor elszigeteltnek gondolt büntetés-végrehajtási intézetekben is.

32 A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Férőhelybővítés
33 Fóris G. (2019)
34 A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Új börtön épül Csengeren – Sajtótájékoztató

Számos fenntartható intézkedést mutattam be példaként, melyek során arra a megállapításra jutottam, hogy a földrajzi adottságoknak megfelelően mindenhol lehet környezetbarát lépéseket tenni egy élhetőbb környezet kialakítása érdekében.

A „zöld" börtönök megjelenésével előtérbe került nemcsak a dekarbonizáció, hanem a fogvatartottak jólléte is. Rájöttek, hogy nemcsak a környezetnek kedveznek egyes intézkedések bevezetésével, hanem maguknak a börtönöknek és a fogvatartottaknak is. Igaz, hogy az átalakítások nagy összegeket igényelnek, hosszútávon mégis megtérülnek a ráfordítások, sőt időközben is képesek évről évre megtakarításokat elérni. Az önellátó börtönöknek biztos élelmiszerellátása és munkaereje van, így kevésbé kell bevonni külső partnereket az intézetek működésébe. Többek között terápiás célokat is szolgál a fogvatartottak termőföldeken és az állatok között történő foglalkoztatása. Megtanulnak egy új rendszert, új szabályok szerint, melyek nem arról szólnak, hogy mi az erkölcsös magatartás, mit vár el a társadalom az egyénektől, mégis kihatnak a tapasztalatok az életükre, mely ezáltal rendezettebbé válhat. A környezettudatosságra nevelésüket szolgálják különböző programok, melyek a megszerzett ismeretek révén szokásokká válhatnak, amiket folytathatnak a büntetésük letöltését követően is.

A legfontosabb területek, melyek komolyabb tervezést igényelnek, azok a víz- és energiaellátás, valamint a hulladékgazdálkodás. Különböző módszerekkel meg lehet oldani, hogy a háztartásban használt víz esővízből származzon, valamint a szürkevizet megtisztítás után újra használhassák. A börtönök működéséhez szükséges áramot a legfenntarthatóbb módon megújuló energiaforrások kiépítésével lehet biztosítani, melyek közül a legegyszerűbb a napelemes rendszer kiépítése, ami akár a teljes energiaellátást is biztosítani tudja. A hulladékgazdálkodás körében fontos megemlíteni a szelektálást, hogy meghatározott hulladékokat újra lehessen hasznosítani, ami akár bevételi forrásként is szolgálhat.

Szorgalmaznám, hogy nagyobb figyelmet fordítsanak az illetékesek – a külföldi megvalósulások értékelése nyomán – a hazai büntetés-végrehajtási intézetek környezettudatosabb működésére. Látható, hogy elkezdődött egy folyamat új intézetek létesítésével, valamint a meglévők korszerűsítésével. Mégis azt tapasztaltam a Szegedi Fegyház és Börtönben tett látogatásom során, hogy a „zöld" lépések megtétele még nem képez központi kérdést. Mi érné meg jobban az államnak, az elegendő férőhely kialakítása mellett a minél biztonságosabb őrzés vagy a népszerűségét is növelő környezetbarát intézkedések bevezetése, melyek hosszútávon mind a gazdaságra, mind a társadalomra pozitív hatással lesznek?

Felhasznált irodalom

A Bács-Kiskun Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEOP-5.2.11-16-2017-00105. Online: https://bv.gov.hu/sites/default/files/zarkozlemeny_kecskemet.pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A Balassagyarmati Fegyház és Börtön pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEHOP-5.2.11-16-00049. Online: https://bv.gov.hu/intezetek/balassagyarmat/kozadat (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Belső ellátás. Online: https://bv.gov.hu/hu/belso-ellatas (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Férőhelybővítés. Online: https://bv.gov.hu/hu/ferohelybovites (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Korszerűsítés. Online: https://bv.gov.hu/hu/korszerusites (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Új börtön épül Csengeren – Sajtótájékoztató. Online: https://bv.gov.hu/hu/node/7545 (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Adatszolgáltatás a nettó ötmillió forintot meghaladó szerződésekről (2021). Online: https://bv.gov.hu/sites/default/files/Intezetek/Allampuszta/Kozerdeku_adatok/Allampuszta_5milli%C3%B3_Ft-ot_el%C3%A9r%C5%91_vagy_meghalad%C3%B3_szerz%C5%91d%C3%A9sek_2021..pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Adatszolgáltatás a nettó ötmillió forintot meghaladó szerződésekről (2022). Online: https://bv.gov.hu/sites/default/files/Intezetek/Allampuszta/Kozerdeku_adatok/allampuszta_5millio_ft-ot_elero_vagy_meghalado_szerzodesek_202211.pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEHOP-5.2.11-16-2016-00044. Online: https://bv.gov.hu/sites/default/files/KDOBVI_villamosenergia_fogyasztas_csokkentese_logoval.pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEHOP-5.2.11-16-2016-00048. Online: https://bv.gov.hu/intezetek/satoraljaujhely/kozadat (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A Szegedi Fegyház és Börtön pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEOP-4.10.0/K/14-2014-0023. Online: https://bv.gov.hu/intezetek/szeged/kozadat (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEHOP-5.2.11-16-2016-00014. Online: https://bv.gov.hu/intezetek/szombathely/kozadat (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A Váci Fegyház és Börtön pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEHOP-5.2.11-16-2016-0002. Online: https://bv.gov.hu/sites/default/files/Zaro_sajtokozlemeny_V%C3%A1c_m%C3%B3d.pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

A Veszprém Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEOP-4.10.0/K/14-2014-0025. Online: https://bv.gov.hu/intezetek/veszprem/kozadat (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet konyhafejlesztési programja. EKR000959272019. Online: https://ekr.gov.hu/portal/kozbeszerzes/eljarasok/EKR000959272019/reszletek (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet pályázata a napelemes rendszer kiépítésére. KEOP-4.10.0/K/14-2014-0021. Online: https://bv.gov.hu/sites/default/files/nyito_sajto_allam-puszta.pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Az európai zöld megállapodás. COM(2019) 640 final. Online: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF

Biztonsági kamera. Pelco. Online: https://www.pelco.com/industry/corrections (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Boyd, Toni et al. (2007): Geothermal Uses in Oregon. Geo-Heat Center. Oregon Institute of Technology, p. 73. (4.) Online: http://large.stanford.edu/courses/2015/ph240/crane1/docs/tp124.pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Elliott, Scott (2023): Aquaponics: Growing Crops on the 'Open Water'. U. S. Department of Agriculture, January 17. Online: https://www.usda.gov/about-usda/news/blog/aquaponics-growing-crops-open-water (Letöltés ideje: 2025. május 12.)

Farrier, Alan – Kedwards, Jon (2015): Impact report: Greener on the Outside for Prisons. Target: Wellbeing, University of Central Lancashire, May, p. 3-7. Online: https://clok.uclan.ac.uk/15500/1/E__Impact%20Report%20-%20Greener%20on%20the%20Outside%20For%20Prisons%20(2015).pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Fóris Gábor (2019): Hamarosan Kiskunfélegyházára költöznek a kalocsai börtön lakói – Férőhelybővítési program a büntetés-végrehajtásban. Jogi Fórum, január 31. Online: https://www.jogiforum.hu/hir/2019/01/31/hamarosan-kiskunfelegyhazara-koltoznek-a-kalocsai-borton-lakoi-ferohelybovitesi-program-a-buntetes-vegrehajtasban/ (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Hazalett, Evan (2023): Greening the Cage: Exploitation and Resistance in the (Un)Sustainable Prison Garden. Antipode, Vol. 55, No. 2, p. 449-453. Online: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/anti.12893 (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

João, Jair Juarez et al. (2022): Case Study: Evaluation and Reuse of Rainwater in a Prison in Santa Catarina State, Brazil. Journal of Agricultural Studies, Vol. 10, No. 4, p. 20-21. Online: https://doi.org/10.5296/jas.v10i4.20180 (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

„Knast-Bienen" bringen Häftlingen Geduld bei. Rheinische Post (2019. április 26.) Online: https://rp-online.de/nrw/panorama/remscheid-leichlingen-knast-bienen-bringen-haeftlingen-geduld-bei_aid-38414335 (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Lopez-Bellido, Pedro et al. (2016): Assessment of carbon sequestration and the carbon footprint in olive groves in Southern Spain. Carbon Management, VOL. 7, NOS. 3-4., p. 169. Online: http://dx.doi.org/10.1080/17583004.2016.1213126 (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Párizsi Megállapodás. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A1019(01)

Pieringer, Carolin (2017): Öko-Landwirtschaft in der Justizvollzugsanstalt Laufen-Lebenau. Naturland Nachrichten, 01., Februar, p. 17-19. Online: https://www.naturland.de/images/01_naturland/documents/soziale-lw_b-portraet_jva-laufen-lebenau.pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Ritchie, Hannah et al. (2020): Renewable Energy. Our World in Data. Online: https://ourworldindata.org/renewable-energy (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

The Rt Hon Alex Chalk KC et al. (2021): Prisoners building LED lights in green prisons push. GOV.UK, 24 August. Online: https://www.gov.uk/government/news/prisoners-building-led-lights-in-green-prisons-push (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Tjomsland Spilling, Anette (2021): Blue-green food production in Norwegian prison. Nibio, 22. 04. Online: https://www.nibio.no/en/news/blue-green-food-production-in-norwegian-prison (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Vourdoubas, John (2020): Possibilities of Creating Net Zero Carbon Emissions Prisons in the Island of Crete, Greece. Open Journal of Energy Efficiency, Vol. 9, No. 2, p. 88. Online: https://www.scirp.org/pdf/ojee_2020042414422046.pdf (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Yadao, Kanoelani (2022): Sustainable Waste Management for Hawaii's Correctional Facilities: Barriers to Implementation. A thesis submitted to the graduate division of the University of Hawaii at Manoa in partial fulfillment of the requirements for degree of Master of science in civil and enviornmental engineering. 12-13., p. 16. Online: https://scholarspace.manoa.hawaii.edu/server/api/core/bitstreams/09ac3fc6-2384-4e1f-a6fb-73bcc6258731/content (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Zamri, Gesyeana Bazlyn et al. (2020): Delivery, impact and approach of household food waste reduction campaigns. Journal of Cleaner Production, Volume 246, 118969., p. 9. Online: https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118969 (Letöltés ideje: 2025. április 24.)

Fotó: Bv. fotó

Koprivanecz Milán

A börtöndeprivációk hatásainak szerepe, biztonsági szempontból

Development of security risks related to prison deprivations

A tanulmány a börtöndeprivációk fogalmát, főbb típusait és azoknak a büntetés-végrehajtási intézetek biztonságára gyakorolt hatását vizsgálja. Részletesen elemzi a szabadság, a javak, a kapcsolatok, az autonómia és a biztonság megvonásának következményeit. A kézirat hangsúlyozza a dinamikus biztonság szerepét a deprivációs hatások enyhítésében, és javaslatokat fogalmaz meg a hatékony reintegrációs gyakorlatok érdekében.

Kulcsszavak: börtön, deprivació, biztonság, fogvatartott, reintegráció

The study examines the concept of prison deprivations, their main types, and their impact on institutional security. It provides a detailed analysis of the consequences of deprivation of liberty, goods, relationships, autonomy, and security. The study emphasizes the importance of dynamic security in mitigating these effects and offers recommendations for more effective reintegration practices.

Keywords: *prison, deprivation, security, inmate, reintegration*

Bevezetés

A Gresham M. Sykes-féle börtöndeprivációs modell elemeinek[1] fogvatartottakra gyakorolt hatása kimagasló jelentőséggel bír a büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) szakmai munkája és a szabadságelvonás foganatosítása kapcsán, illetve a téma kriminológiai vetületét tekintve. Mivel a szabadságvesztés-büntetés továbbra is központi eleme marad a büntető igazságszolgáltatás rendszerének, a bv. intézetekben megjelenő és lezajló deprivációs folyamatok megértése a fogvatartottak őrzésére gyakorolt hatása miatt kulcsfontosságú. Ezen folyamatok szorosan kapcsolódnak mind a fogvatartottak, mind a személyi állomány biztonságának megőrzéséhez és fenntartásához. Sykes úttörő munkája rávilágított a szabadságvesztés-büntetés eredendő pszichológiai és szociológiai következményeire, így értékes betekintést nyújt a bv. intézetek működésében rejlő potenciális biztonsági kockázatokba.

A téma helye, aktualitása, jelentősége

E kutatás célja az, hogy hozzájáruljon a depriváció fogvatartottakra gyakorolt hatásaival kapcsolatos ismereteink bővítéséhez, valamint feltárja a börtönkörnyezetben[2] szolgálatot teljesítő személyi állománnyal kapcsolatos negatív hatásait. A szabadságvesztés-büntetések kiszabása világszerte egyre növekvő tendenciát mutat, emiatt elengedhetetlen annak vizsgálata, hogy a börtönbeli „nélkülözés" – mely megfogalmazáson az alapvető megfosztottság jelenségét értem, ami lehet szociális, anyagi, illetve érzelmi vetületű – hogyan hathat a fogvatartottak viselkedésére, mentális egészségére és erőszakra való hajlamára. Ennek megfelelően egyre inkább előtérbe kerül a dinamikus biztonság kérdésköre.

E folyamatok megértésével a bv. intézetek hatékony stratégiákat dolgozhatnak ki a dinamikus biztonság fenntartása és a sikeres reintegráció elősegítése érdekében, mely fogalmak a tanulmányban a későbbiekben tisztázásra kerülnek.

A börtöndeprivációk leírása

Sykes a művében leírt öt deprivációs jellemzőt egy fokozott biztonsági intézkedésekkel működő börtönben végzett kutatásai alapján határozta meg.[3] A következtetéseit és a megfosztottság legfőbb elemeit az alapján fogalmazta meg, hogy részletesen elemezte

1 A Sykes által leírt klasszikus börtön deprivációk: a szabadságtól, az autonómiától, a javaktól és szolgáltatásoktól, a heteroszexuális kapcsolattól és a biztonságtól való megfosztottság.

2 Általános értelmezés során „börtön" alatt a büntetés-végrehajtás intézményrendszerét értem, tehát a kifejezés nem egy konkrét végrehajtási fokozatra utal.

3 Sykes, G. (2007)

a börtönéletet, az ott élő fogvatartottak tapasztalatait és azoknak a változásoknak a hatásait, melyeket a börtönkörnyezet okozott. Sykes börtönbeli deprivációi – más néven az „öt depriváció" – a deprivációs modelljének kulcsfontosságú elemei. Sykes azzal érvelt, hogy a börtönkörnyezet eredendően bizonyos szabadságok és kiváltságok elvesztésével jár, melyeket az egyének a külvilágban élveznek, azok a szabad élet természetes velejárói. A börtön – a jogilag kiszabott szabadságvesztés-büntetésen túl – Goffman totalitás fogalmából eredően a szabadságelvonás ideje alatt olyan intézményrendszert feltételez, ami folytonos kontroll alatt tartja a fogvatartottat, továbbá irányítja és ellenőrzés alá vonja.[4] Ezek a megfosztások jelentős pszichológiai és szociológiai következményekkel járnak a fogvatartottak számára.

A Sykes által azonosított öt deprivációs tényező:[5]

- *Szabadságtól való megfosztás*

A szabadságtól való megfosztás a szabadság és az autonómia elvesztésére utal, mely a bebörtönzéssel jár. A fogvatartottakat a börtön falai közé zárják, és mozgásukat erősen korlátozzák. Szigorú napi rutinhoz kell tartaniuk magukat, és kötelező követniük a személyi állomány által meghatározott szabályokat és előírásokat.

- *Jogok és szolgáltatások megvonása*

A fogvatartottak gyakran tapasztalják, hogy bizonyos jogokhoz és alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférésük korlátozott, melyeket a külvilágban élők természetesnek tartanak. Ezek közé a jogok közé tartozik a szólásszabadság, a magánélethez fűződő jogok és a választójog.

- *A heteroszexuális kapcsolatoktól való megfosztottság*

Azon fogvatartottak esetében, akik a bebörtönzésük előtt intim kapcsolatban éltek, a partnerüktől való elszakadás az érzelmi támogatás, valamint a társaság elvesztését eredményezi. Ebbe a csoportba tartoznak azok a fogvatartottak is, akik úgy szakadtak el a külvilágtól, hogy nem volt partnerük, családjuk, azonban nemi identitásuk heteroszexuális. Egy kizárólag férfiakból vagy nőkből álló csoportban a tagok férfiassága, illetve nőiessége sérülhet attól függetlenül, hogy belekényszerülnek-e egy homoszexuális kapcsolatba.[6] „*Ha valaki – nem igazi homoszexuálisként – folytat valamilyen okból bent effajta tevékenységet, annál különösen hosszú időre lerombolódhat az énkép.*"[7] A heteroszexuális kapcsolatok hiánya magányérzethez, érzelmi szorongáshoz és a külvilágtól való elszigeteltség érzéséhez vezethet.

4 Goffman, E. (1971)
5 Sykes, G. (2007)
6 Boros J., Csetneky L. (2002)
7 Boros J., Csetneky L. (2002) p. 125.

- *Az autonómia megvonása*

A börtönkörnyezetet szigorú szabályok és előírások jellemzik, melyek korlátozzák a fogvatartottak döntési jogkörét mindennapi életük felett. A fogvatartottak csak korlátozottan rendelkeznek az időbeosztásuk, az életvitelük és az erőforrásokhoz való hozzáférésük felett. Ez hatványozottan előidézheti az immanens börtönártalmak[8] egyikét, az inkapacitációt, mely a fogvatartottak kezdeményező aktivitásának megbénítását jelenti.

- *A biztonság megvonása*

A börtönkörnyezet a fogvatartottak biztonságérzetére is hatással van. Sykes elmélete szerint a bizonytalanság közvetlenül agresszív viselkedést idézhet elő.

Látnunk kell azt is, hogy a börtön deprivációk nélkül nem létezik, ami a totális intézmény jellemzőiből[9] adódik. Ugyanakkor ezek a kínok[10] – ahogy Shammas fogalmaz – a jogilag[11] kiszabott büntetésen és előírásokon felül érik a fogvatartottakat, és számos problémát okozhatnak. Nem mindegy azonban, hogy ezen hatások milyen mértékű feszültséget, kínt és frusztrációt idéznek elő, és ezekre a bv. szervezet milyen válaszokat ad.

A dinamikus biztonság

Mielőtt elmélyednénk a deprivációs modell sajátosságaiban, alapvető fontosságú megérteni a bv. intézeteken belüli dinamikus biztonság fogalmát, mert a korábban részletezett deprivációk jelentős hatást gyakorolnak a fogvatartottak közérzetére, hangulatára, stressz-szintjére, és ezeken keresztül a bv. intézetek biztonságára. Ezen feszültségek nem kezelhetők a biztonság statikus elemeivel.[12] A dinamikus biztonság a fogvatartottak kockázati elemeinek és viselkedésének folyamatos mérését, értékelését és kezelését jelenti a biztonságos környezet fenntartása érdekében. Tehát a dinamikus biztonság alapvetően a fogvatartottakkal való kommunikáción és bánásmódon alapul. A fizikai korlátok és egyéb technikai eszközök segítségével fönntartott biztonságot a rájuk bízott fogvatartottakat jól ismerő, készenlétben álló személyi állomány által nyújtott dinamikus biztonsággal kell kiegészíteni.[13] Ez magában foglalja a személyi

8 Ezek olyan ártalmak, melyek a börtön valóságának szerves, immanens és tagadhatatlan részei, ugyanakkor tabutémának számítanak, és voltaképpen az egész társadalom negatív aspektusait mutatják meg, nemcsak a börtönét.

9 Goffman, E. (1971)

10 Nehezen elviselhető lelki, illetve fizikai fájdalom. A kifejezést a börtönkörülményekre és a börtönélet nehézségeire alkalmazom.

11 Shammas, V. (2017)

12 A statikus biztonság mindazon tevékenységek, eljárások és eszközök összessége, melyek a fogvatartottak biztonságra veszélyes cselekményeinek fizikai megakadályozására, megszüntetésére vonatkoznak.

13 Európa Tanács (2006. január 11.) – Európai Börtönszabályok

állomány proaktív[14] intézkedéseit, a potenciális biztonsági fenyegetettség azonosítását és kezelését (ellentétben a statikus biztonsági intézkedésekkel, melyek a fizikai akadályokra támaszkodnak). A dinamikus biztonsági elemek alkalmazásával felismerhető a börtönélet folyamatosan változó dinamikája, a fogvatartotti populáció összetételének változása, illetve az arra való reagálás fontossága.

A kockázatértékelési és a felderítési tevékenység vonatkozásában a dinamikus biztonság magában foglalja az egyes fogvatartottak és a fogvatartotti populáció egésze által jelentett kockázatok átfogó értékelését. A személyi állomány információkat gyűjt és elemzi a potenciális biztonsági fenyegetéseket, például a tiltott tárgyak bejuttatását, illetve a cserekereskedelem lebonyolítását a bv. intézeteken belül, vagy feltárja a szökési kísérleteket. Hazai vonatkozásban a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszert[15] (a továbbiakban: KEK rendszer) alkalmazza a bv. szervezet az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatainak felmérése, értékelése, kezelése és a sikeres reintegráció elérése érdekében. A KEK rendszer két fő eleme a fogvatartási kockázatok felmérése, illetve az adatokat feldolgozó kockázatkezelő programok alkalmazása.[16] Az egyénre szabott irányítást felismerve fontos, hogy minden elítélt egyedi. A dinamikus biztonság arra törekszik, hogy az egyének sajátos szükségleteivel és kihívásaival foglalkozzon. Olyan tényezőket vesz figyelembe, mint az életkor, a büntetett előélet, a mentális egészségi állapot, a viselkedési minták és a korábbi szerhasználat, melyek alapján egyéniesített fogvatartási programterv (a továbbiakban: EFP) kerül kidolgozásra és meghatározásra a fogvatartott számára, a büntetés-végrehajtási jogviszony idejére.

A dinamikus biztonság elveinek elfogadásával a bv. intézetek egyensúlyt teremthetnek az intézeti biztonság fenntartása és a reintegráció elősegítése között. Ez a megközelítés elismeri, hogy a biztonsági kockázatokat és a fogvatartottak viselkedését különböző belső és külső tényezők befolyásolják, így a biztonságos és humánus börtönkörnyezet kialakítása érdekében elengedhetetlen a folyamatos alkalmazkodás és az azonnali reagálás. Végső soron a jól megvalósított dinamikus biztonsági rendszer elősegíti az elítéltek sikeres reintegrációját és a visszaesési arányok csökkenése révén fokozza a közbiztonságot.

14 A proaktív viselkedés vagy hozzáállás azt jelenti, hogy az egyén vagy szervezet előrelátóan gondolkodik és cselekszik, és megpróbálja előre meghatározni a lehetséges kihívásokat és problémákat.

15 Az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatának a felmérése, értékelése és kezelése érdekében kialakított és működtetett szakmai rendszer.

16 Somogyvári M. (2018)

A deprivációs tényezők biztonsági kockázata

Szabadságtól való megfosztottság

1978-ban és 1980-ban angol, valamint amerikai börtönökben végeztek kutatást hosszú időtartamú szabadságvesztést töltő fogvatartottak bevonásával.[17] Richards a börtönártalmak tekintetében mérte fel a stresszorokat „probléma-rangsoroló" interjú segítségével (probléma például: az alapvető fogyasztási- és luxuscikkek[18] hiánya vagy a társas élet hiánya). A Richards által interjúztatott fogvatartottak problémáinak jelentős része a szabadságtól való megfosztottsággal kapcsolatos.[19] Flanagan kutatása egy másik jelentős tényezőre világított rá, mely a társas élet hiányához köthető.[20] A kutatások tükrében Fekete a következőt állapította meg: *„(…) a hosszúítéletesek megfosztottsága elsősorban az idő strukturálása jogának hiányát, a családtól való elszakítottság érzését, az önbecsülés és önazonosság megtartásának képességét takarja."*[21]

Ennek kapcsán vizsgáljuk meg, hogy a hosszan tartó szabadságelvonás hogyan hat az ember személyiségére és milyen hatást gyakorol a börtön biztonsági rendszerére.

A hosszú távú bebörtönzés intézményesüléshez vezethet, ami azt jelenti, hogy az egyének hozzászoknak a strukturált és szabályozott környezethez. Ez a folyamat gyakran a bv. intézeten kívüli, önálló életvitelhez szükséges adaptív készségek elvesztését is eredményezheti. Az intézményesített fogvatartottak függővé válhatnak a börtönrendszertől, és a szabadulást követően kihívást jelent számukra a társadalomba történő visszailleszkedés. A börtönkörnyezettől való fokozott függőségük hatással lehet a börtön biztonsági rendszerére. A szabadságelvonással járó korlátozások elősegítik egy egyedi „börtönszubkultúra" kialakulását, melyet saját normák, értékek és viselkedési formák jellemeznek. A fogvatartottak a hosszan tartó szabadságelvonáshoz úgy alkalmazkodnak, hogy a börtönkörnyezetben kialakítják saját társadalmi struktúráikat és magatartási kódexeiket. Ez a szubkultúra erősítheti a titkolózást, a személyi állománnyal szembeni bizalmatlanságot és a külső ellenőrzéssel szembeni ellenállást, ami potenciálisan veszélyezteti a biztonsági rendszer megfelelő működését.

A fogvatartottak mindig megküzdési mechanizmusokat alakítanak ki a szabadság elvesztéséből eredő stressz, frusztráció és elszigeteltség kezelésére. Néhányan agressziót,

17 Richards, B. (1978)
18 Bármi, ami a maga kategóriájában a legjobb vagy a legdrágább, illetve ami a legnagyobb kényelmet nyújtja vagy élvezetet adja az embernek, rendszerint olyan dolog, ami az élethez vagy az egészséghez nem szükséges.
19 Richards, B. (1978)
20 Flanagan, T. (1980)
21 Fekete M. (2021) p. 137.

manipulációt vagy más negatív viselkedést alkalmaznak, hogy fenntartsák a kontroll érzését.

A szabadságtól való megfosztottság – Kezelési javaslatok

Shammas szerint azáltal, hogy gyengítik a fogvatartottak társadalmi kötődését, a börtönök növelhetik annak valószínűségét, hogy szabadulásuk után újra elkövetik a bűncselekményeket.[22] Ha a fogvatartottak kapcsolattartásának elősegítése érdekében a rendelkezésre álló kapcsolattartási formák igénybevételének módja kibővítésre kerülne, az segítene enyhíteni a szabadságmegvonás negatív hatásait.

Javaslom a fogvatartottak és engedélyezett kapcsolattartóik közötti rövid, szöveges üzenetek küldésének engedélyezését, természetesen ellenőrzött keretek között. A bv. szervezet már teszteli ennek a kommunikációs lehetőségnek a biztonságos kivitelezhetőségét. Szorgalmazom az ilyen típusú kezdeményezéseket, hiszen, ha ennek hatására a fogvatartottak „kezelhetőbbé" válnak, akkor a biztonsági rendszer is hatékonyabban képes működni.

Javaktól és szolgáltatásoktól való megfosztottság

Shammas szerint kielégületlenséghez vezethet a különböző javak és szolgáltatások megvonása. Ideértendők az alapvető szükségleti cikkek, mint például az élelmiszer, a ruházat és a személyes higiéniai cikkek hiánya, melyek a normálisnak mondható élet nélkülözhetetlen elemei. Mindezek hiánya fizikai „kényelmetlenséghez" és a fogvatartottak általános közérzetének, illetve életminőségének romlásához vezethet. A szabadidős tevékenységekhez és egyéb kényelmi szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés csökkenti a személyes növekedés és fejlődés lehetőségeit. A fogvatartottak frusztrációt és elégedetlenséget érezhetnek a szabad világban megszokott szükségleti cikkek hiánya miatt, ami a tehetetlenség, a neheztelés, továbbá az igazságtalanság fokozott érzését eredményezheti. A szükségleti cikkek korlátozott rendelkezésre állása miatt a fogvatartottak között versengés és konfliktus alakulhat ki. A szűkösség fokozott feszültséghez és a hiánycikkekhez való hozzáférés körüli vitákhoz vezethet, amelyek következtében az intézetben rendkívüli eseményre, illetve biztonsági intézkedésre kerülhet sor. Az áruk és szolgáltatások hiánya arra késztetheti a fogvatartottakat, hogy cserekereskedelembe kezdjenek az intézetben, a szükséges cikkek beszerzése érdekében. Az ilyen típusú tevékenységek potenciális biztonsági problémákhoz vezethetnek, ami kihívást jelenthet a személyi állomány számára.[23]

22 Shammas, V. (2017)
23 Shammas, V. (2017)

Javaktól és szolgáltatásoktól való megfosztottság – Kezelési javaslatok

Ilyen típusú deprivációs hatás kiteljesedéséről beszélhetünk, ha a következő két tényező jelen van: a bv. intézetben a fogvatartottak életszínvonala, illetve életrendjének szabályozottsága jelentősen eltér a civil életéhez képest. Ebből következik, hogy azon kényszerintézkedés[24] hatálya alatt álló személyek, akik a „kinti világban" hajléktalanok, nincstelenek, illetve kábítószer-használók voltak, pozitív környezetként élhetik meg a börtön által nyújtott szolgáltatások jelentős részét (például: rendszeres tisztálkodás lehetősége, rendszeres és meleg étel biztosítása, tiszta ruházat), ezért ezekre a fogvatartottakra ez a fajta megfosztottsági tényező nincs akkora hatással, mint az átlagos életszínvonalból kiszakadt társaikra. Az utóbb említett fogvatartottak vonatkozásában az énképre súlyosabb hatást gyakorolhat a megfosztottság, hiszen az anyagi javak fontosak számukra, a fogyasztott és birtokolt „vagyon" alapján határozzák meg önmagukat. A társadalomban igénybe vehető szolgáltatások hosszan tartó hiánya konfliktushelyzeteket teremthet a személyi állománnyal és biztonsági kockázatot rejthet magában.[25]

Ennek alapján javaslom, hogy a fogvatartottaknál tartható tárgyak köre – a bevezetett kategóriákhoz mérten – kerüljön korszerűsítésre. Érdemes felülvizsgálni a megengedett eszközök, eszközkategóriák körét. Ezen javaslat bevezetésével elérhetjük a fogvatartott tenni akarását, illetve inspirálhatjuk arra, hogy a kezdeti besorolást követően akarjon a kategóriákon belüli fokozatváltás lehetőségével élni. Egy olyan fogvatartott, akit a kezdeti besorolás alkalmával a hármas kategóriába sorolnak, törekedni fog arra, hogy – a kategóriaváltás szempontjainak eleget téve – kettes vagy akár egyes kategóriába kerüljön, hiszen ott több lehetősége van a többletszolgáltatások igénybevételére és a nála tartható tárgyak körének bővítésére. A modernizálás elősegítheti a deprivációs tényező hatásának enyhítését.

Heteroszexuális kapcsolatoktól való megfosztottság

A fogvatartottak körében a heteroszexuális kapcsolatoktól való megfosztás érzelmi stresszhez és az elszigeteltség érzéséhez vezethet, hiszen az ellenkező nem hosszan tartó hiánya az önértékelés „rombolódását" eredményezheti, mely gátolhatja a reintegrációs erőfeszítések eredményességét. „*Egyrészt egy kizárólag férfiakból álló közösségben a maszkulinitás fokozott értéket nyer, másrészt a heteroszexuális aktivitás teljes hiánya negatív hatást gyakorol az énkép férfiúi státuszra vonatkozó részére.*"[26] A romantikus

24 A kényszerintézkedés olyan ideiglenes, jogkorlátozó intézkedés, amelyet a hatóság (jellemzően bíróság vagy ügyész) rendelhet el a büntetőeljárás során a terhelt vagy bizonyos esetekben más személy ellen, a büntetőeljárás akadálytalan lefolytatása érdekében.

25 Shammas, V. (2017)

26 Kovács Zs. (2019) p. 42.

kapcsolatok és a meghitt társaság hiánya magányt, szomorúságot és frusztrációt okozhat. Az ilyen érzelmi zavarok hozzájárulhatnak a pszichológiai stressz kialakulásához, ami potenciális hatással lehet a fogvatartottak viselkedésére és nehezebb kezelhetőséget eredményezhet, mely biztonsági kockázatot rejthet magában. A heteroszexuális kapcsolatok gyakran segítik az egyén szélesebb körű szociális támogatóhálózatának fenntartását. Ezeknek a kapcsolatoknak a megvonása a társas kötelékek összeomlásához vezethet, gyengítve azokat a támogató rendszereket, melyek egyébként segíthetnének a fogvatartottaknak megbirkózni a bebörtönzés kihívásaival.

Heteroszexuális kapcsolatoktól való megfosztottság – Kezelési javaslatok

Ezen a gondolatmeneten maradva nem a szexuális kapcsolatok hiányának pótlását javaslom, hiszen ez nem kivitelezhető a bv. intézetekben, azonban a tapasztalatok azt mutatják, hogy a sikeres reintegrációnak kulcsfontosságú eleme a pártalálás és a családalapítás. A visszaesések számát nagymértékben csökkentheti a hosszan tartó, stabil kapcsolatok kialakulása, melynek elengedhetetlen részét képezi a belsőséges kapcsolatok megtartása a szabadságvesztés ideje alatt is.

Shammas szerint több nyugati államban már régóta próbálják orvosolni a bv. intézetek vezetői ezt a problémát, és alternatív lehetőségeket biztosítanak a fogvatartottak számára. A kaliforniai igazságügyi minisztérium 2007 óta hozzájárul a házastársi látogatások engedélyezéséhez. Az Egyesült Királyságban az ilyen látogatás nem engedélyezett, azonban a hazautazás lehetősége ebből az okból – meghatározott feltételek teljesülése esetén – lehetséges.[27]

Javaslom, hogy a bv. szervezet alakítson ki olyan, az otthoni környezethez hasonlító helyiségeket, ahol a „családi beszélő", mint látogatófogadási forma – ellenőrzött keretek között – megvalósítható. Ezek a helyiségek olyan tárgyakkal legyenek berendezve, melyek a mindennapi élet részei. Az ilyen környezetben zajló kommunikáció sokkal inkább szolgálja az intimitás megélését, mely az érzelmi-indulati élet stabilitását is eredményezheti, ami végső soron nem a szexuális érintkezésről szól, de az effajta vágyak enyhítésére szolgálhat.

Autonómiától való megfosztottság

Az autonómia elengedhetetlen a személyes növekedéshez és fejlődéshez. Az önálló döntéshozatal lehetőségének korlátozása esetén a fogvatartottak nehézkesen tudnak részt venni olyan önfejlesztő tevékenységekben – oktatásban vagy szakmai programokban

27 Shammas, V. (2017)

–, melyek hozzájárulnak a reintegrációjukhoz. A társadalomba való visszailleszkedés eléréséhez a szakterületek által felkínált segítséget az elítéltnek saját elhatározásából kell kérnie, azonban, ha a döntés lehetősége korlátozva van, az hatással lehet a tenni akarásra. *„A beszabályozott rendszeren belül mindig találhat olyan kisebb szituációkat, amelyekben érvényesülhet autonómiája."*[28]

Néhány fogvatartott az autonómia korlátozására a szabályok megsértésével reagálhat annak érdekében, hogy visszanyerje az irányítás érzését vagy megerősítse függetlenségét. Az önálló döntéshozatal korlátozása fokozott izgatottsághoz és ellenálláshoz vezethet a fogvatartottak körében, akiket frusztrál a környezetük feletti kontroll hiánya. Ez konfliktusokat idézhet elő mind a fogvatartott társakkal, mind a személyi állománnyal szemben.[29] *„A börtön előírásai és parancsai azért keltik fel a fogvatartottak ellenérzését, mert az ő szemszögükből nincs értelmük."*[30]

Autonómiától való megfosztottság – Kezelési javaslatok

Szükséges lenne a fogvatartottakat bevonni olyan döntéshozatali folyamatokba, közösségi tevékenységekbe, mint a csoportprogramok (például: kulturális, sport, szabadidő), ami erősítheti az önállóság érzését és felelősségtudatot alakíthat ki. Úgy gondolom, azáltal, hogy a bv. szervezet szorgalmazza az önműködő részlegek kialakítását, az állomány munkaterhei csökkenhetnek, illetve az önállóságtól való megfosztottság érzése enyhülhet a fogvatartottak körében.

Ugyanakkor Shammas az értekezésében megemlíti, hogy a legújabb kutatások hangsúlyozták, a fogvatartottak nagyobb önállóságának biztosítása önmagában is megfosztásnak tekinthető[31], hiszen, ha a személyi állomány által a fogvatartottak szélesebb lehetőségeket kapnak az önállóságuk kifejezéséhez és a döntési jogkör egy része is az ő kezükbe kerül, zavart keltő helyzetek alakulhatnak ki arra vonatkozóan, hogy milyen normákat kell követniük az intézet falain belül. A fogvatartottak ennek következtében a határtalanság kellemetlen érzését élhetik át és ez egyre nagyobb vágyakozást eredményezhet a szabadságuk után, így a bv. intézetekben maga az autonómia is a megfosztottság érzésének forrása lehet.[32]

28 Kovács Zs. (2019) p. 12.
29 Shammas, V. (2017)
30 Lebujos I. (2006) p. 79.
31 Shammas, V. (2017)
32 Shammas, V. (2017)

Biztonságtól való megfosztottság

A fizikai erőszaknak vagy fenyegetésnek való esetleges kitettség a fogvatartottak körében a félelem és a szorongás környezetét teremtheti meg. A fizikai bántalmazástól tartó fogvatartottak gyakran a hiperéberség[33] állapotába kerülnek, ahol folyamatosan résen vannak a lehetséges fenyegetések miatt. Ez a folyamatos éberségi állapot tovább rontja biztonságérzetüket és zaklatottá, feszülté válhatnak. Az esetlegesen előforduló, egymás ellen alkalmazott pszichológiai terror magában foglalja a megfélemlítést, a manipulációt és a pszichológiai taktikák használatát a félelem és a tehetetlenség előidézésére. Ez történhet szóbeli fenyegetések, zaklatás vagy egyéb módszerek alkalmazásával, melyek célja az egyén pszichológiai ellenálló képességének megtörése. A pszichológiai terror a fogvatartottak biztonságérzetére lehet hatással, ez pedig a bizalom elveszítéséhez vezethet, ami megnehezíti számukra, hogy értékes kapcsolatokat alakítsanak ki vagy támogatást kérjenek másoktól.

Biztonságtól való megfosztottság – Kezelési javaslatok

Javaslom, hogy az intézetek az eddiginél is nagyobb figyelmet fordítsanak az életkörülmények és a környezet minőségének javítására, hiszen a tiszta és rendezett zárkák, illetve a modern fogvatartási környezet biztosítása pozitívan befolyásolhatja a biztonságérzetet. Ezen felül a túlzsúfoltság – mely nem csak a magyar börtönrendszer problémája – csökkentése jelentősen hozzájárulhat a biztonságérzet növeléséhez. Nemzetközi kutatások tükrében Shammas is azon a véleményen van, hogy a zsúfoltság elégedetlenséget, illetve erőszakot szülhet. A fogvatartottak viselkedése közvetlen válasz lehet a bv. intézetek hiányosságaira.[34] A bv. szervezet a közelmúltban is határozott lépéseket tett annak érdekében, hogy az intézetek zsúfoltsági problémáit csökkentse, illetve minél komfortosabb életkörülményeket teremtsen a fogvatartottak számára. Itt a férőhelybővítésre és az intézetek közötti rugalmas célszállítások végrehajtására gondolok, ami lehetővé teszi, hogy a kisebb befogadóképességű intézetekből olyanba kerüljön átszállításra a fogvatartott, melyben komfortosabb a börtönkörnyezet, ezáltal a reintegrációhoz is több lehetőséget biztosít.

Következtetések, konklúzió

A dinamikus biztonság elve alapján folyamatosan mérjük, elemezzük, értékeljük a kockázatokat és alkalmazkodunk azokhoz, ami hozzájárulhat a fogvatartottak biztonságérzetének növeléséhez és a konfliktusok számának csökkentéséhez. Ki kell

33 Fokozott figyelő, vigyázó állapot valaminek a megőrzésére, vagy készenlét valaminek vagy valakinek a „várására", támadására.

34 Shammas, V. (2017)

emelni az egyén specifikus szükségleteinek figyelembevételét, ami segíthet az egyéni pszichológiai és szociális jólét javításában. A nyitott kommunikáció és a közösségépítés lehetőséget teremt a fogvatartottaknak arra, hogy kifejezzék aggodalmaikat és részt vegyenek a börtönközösség alakításában. A fogvatartottaknak nyújtott oktatási, szakképzési és munkalehetőségek biztosítása, valamint a társas kapcsolatok kialakításának támogatása elősegítheti a reintegrációt és csökkentheti a visszaesés kockázatát. Figyelembe kell venni a fogvatartottak eltérő kulturális hátterét és szükségleteit, melyek hozzájárulhatnak a pozitív eredmények eléréséhez.

Ezek az intézkedések nemcsak a fogvatartottak életminőségét és pszichoszociális jólétét javíthatják, hanem pozitív hatást gyakorolhatnak az intézetek biztonsági rendszerére is. Az átfogó kezelési javaslatok a börtönkörnyezet átalakítását célozzák, miközben elősegítik a fogvatartottak sikeres reintegrációját. A dinamikus és emberközpontú megközelítés – az összehangolt erőfeszítések révén – lehetővé teheti a börtönrendszer fejlődését, a biztonság és az életminőség optimális egyensúlyának elérését.

A javaslataimat összegezve, véleményem szerint a különböző deprivációs hatások enyhítését szolgáló, innovatív kapcsolattartási formákat lenne szükséges bevezetni, emellett újra kell gondolni és modernizálni a fogvatartottaknál tartható tárgyak körét, a bevezetett kategóriarendszer figyelembevételével. A látogatófogadás végrehajtására olyan helyiségeket szükséges kialakítani, melyek az otthoni élet körülményeit tükrözik, továbbá felhívtam a figyelmet az „önműködő részlegek" kialakítására és terjesztésére, melyek segítségével a fogvatartottak önállósága fejleszthetővé válik. Végezetül az életminőség megfelelő szinten tartása, valamint a biztonságosabb börtönkörnyezet kialakítása érdekében – a különböző zsúfoltsági problémák enyhítésére – javaslom a rugalmas szállítások lebonyolítását.

A következtetésem és további javaslatom, hogy a jelenleg is alkalmazott rendszerrel párhuzamosan ki lehet alakítani egy olyan módszert, mely a Prediktív Mérőeszköz[35] (a továbbiakban: PME) mellet és annak segítségével működik. A PME az alábbi kockázati kategóriákat értékeli: öngyilkosság, agresszív viselkedés, pszichoaktív szerhasználat, fogolyszökés, fogvatartotti hierarchiában betöltött státusz.[36] Az új rendszer képes lenne arra, hogy mérje – egy adott fogvatartottnál – a deprivációs megfosztottság okozta biztonsági kockázat mértékét. Emellett be tudná kategorizálni a – deprivációs szempontból veszélyeztetett – fogvatartottat, valamint meghatározott időközönként statisztikai adatot szolgáltatna arról, hogy a megfosztottság milyen mértékű. Amennyiben lenne lehetőség arra, hogy a deprivációk okozta megfosztottság mértékét is

35 A Prediktív Mérőeszköz egy informatikai felület, mely biztosítja az egyes fogvatartottakkal felvett adatok, kérdőívek válaszainak rögzítését, és a felvett adatok alapján kockázati kategóriákba (alacsony/közepes/magas) sorolja az elítélteket.

36 Somogyvári M. (2018)

mérjük, abban az esetben az esetlegesen bekövetkezett eseményekre a reagálási idő is lecsökkenhetne, és olyan biztonsági intézkedéseket is végre lehetne hajtani, melyek az EFP-ben meghatározottak módosítására sarkallná az adott szakterületeket.

Felhasznált irodalom

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási, Továbbképzési és Rehabilitációs Központja. Online: https://bv.gov.hu/hu/intezmenyek/bvszotrk/pilisszentkereszt (Letöltés ideje: 2023. augusztus 25.)

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: Félutas Ház program. Online: https://bv.gov.hu/hu/felutas-haz-program (Letöltés ideje: 2023. augusztus 21.)

Boros János – Csetneky László (2002): Börtönpszichológia. Budapest, Rejtjel Kiadó

Clemmer, Donald (1958): The prison community. New York, Rinehart and Winston

Crewe, Ben (2007): Power, adaptation and resistance in a late-modern men's prison. The British Journal of Criminology, p. 256-275.

Crewe, Ben (2011): Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment. Punishment and Society, p. 509-529.

Csorba Sándor (2008): A biztonság régi és új szerepe a büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle, p. 1-24.

Európa Tanács – Európai Börtönszabályok (2006. január 11.) Online: https://rm.coe.int/16804d4ee0 (Letöltés ideje: 2023. szeptember 5.)

Fekete Márta (2021): Prizonizáció, elidegenedés, börtönártalmak, a hosszú időre elzárt fogvatartottak szemszögéből vizsgálva – Nemzetközi kutatások tükrében. Magyar Rendészet, 2021/2., p. 127-141.

Flanagan, Timothy J. (1980): The pains of long-term imprisonment. A comparison of British and American perspectives, British Journal of Criminology, p. 148-156.

Fliegauf Gergely (2006): A börtönlázadás okok, befolyásoló tényezők, prevenciós stratégiák. Börtönügyi Szemle, 2006/4., p. 45.

Forgács Judit (2021): Kapcsolattartás járvány idején. Börtönügyi Szemle, p. 51-69.

Goffman, Erving (1971): Asylums. New York, Anchor Books

Igazságügyi Minisztérium (2023. június 5.) Online: https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/4f04f57c7674f6db0a2dc056157bf6dc45c70642/megtekintes (Letöltés ideje: 2023. augusztus 15.)

Kovács Zsuzsanna (2019. január 1.) Online: https://www.ppk.elte.hu/dstore/document/408/Kovacs_Zsuzsanna_disszertacio.pdf (Letöltés ideje: 2023. augusztus 18.)

Lebujos Imre (2006): Az előzetesen letartóztatottak pszichés problémái, különös tekintettel a deprivációkra. Börtönügyi Szemle, p. 79.

Lehoczki Ágnes (2020. február 1.) Online: https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/BV-pszichologia_RSZervezo_2020.pdf (Letöltés ideje: 2023. szeptember 12.)

Papp Gábor (2010): A prizonizációs elmélet újragondolása és alkalmazási lehetőségei egy hazai fegyintézeti populáción. Budapesti Corvinus Egyetem - Szociológiai és Társadalompolitikai Intézet, p. 34-36.

Richards, Barry (1978): The experience of long-term imprisonment: An exploratory investigation. The British Journal of Criminology, p. 162-169.

Shammas, Victor L. (2017): Pains of Imprisonment. The Encyclopedia of Corrections, p. 679-683.

Somogyi Zsófia Borbála (2016): Szabadság van-e a szabadulás után? Börtönügyi Szemle, p. 37-52.

Somogyvári Mihály (2018): Kockázatelemzési rendszerek a büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle, p. 69-85.

Sykes, Gresham (2007): The society of the captives. A study of a maximum security prison. New Jersey - Princeton: Princeton University

Fotó: Bv: fotó

Kovács Mihály

A kreditrendszer és a fogvatartottak részére felkínált reintegrációs programok bemutatása, gyakorlati tapasztalatok

The role of the credit and classification system in the penitentiary system – A tool for reintegration and behavioral motivation

A tanulmány a hazai büntetés-végrehajtási rendszerben bevezetett, kreditrendszer-alapú kategória-besorolási rendszert vizsgálja, amely az elítéltek társadalmi reintegrációját és a fegyelmi problémák csökkentését célozza. A rendszer lehetőséget ad arra, hogy a fogvatartottak jó magaviselettel és önkéntes reintegrációs programokon való részvétellel előnyösebb kategóriába lépjenek, míg fegyelmi vétség esetén szigorúbb körülmények közé kerüljenek. A tanulmány részletesen tárgyalja a 2024. március 1-jén hatályba lépett törvényi módosításokat, amelyek az elítéltek besorolását és előmenetelét szabályozzák. A cél az objektív és motiváló keretek biztosítása, amelyek elősegítik a fokozatos büntetés-végrehajtást. Nemzetközi példák is alátámasztják, hogy a kreditrendszer hatékonyan növeli a büntetés-végrehajtás eredményességét. A tanulmány kiemeli a reintegrációs programok fontosságát a visszaesés kockázatának csökkentésében és a fogvatartottak felelősségérzetének növelésében. A rendszer gyakorlati alkalmazása a biztonságosabb működést és a fogvatartottak motiválását szolgálja. A jövőbeli fejlesztések lehetősége a rendszer finomhangolásában és a programok bővítésében rejlik.

Kulcsszavak: kreditrendszer, reintegráció, kategória-besorolás, büntetés-végrehajtás, fogvatartottak

The study examines the newly introduced classification and credit system in the penitentiary system, designed to facilitate the social reintegration of inmates and reduce disciplinary issues. The credit-based system allows inmates to improve their classification through good behavior and participation in reintegration programs, while disciplinary violations may lead to stricter conditions.

The study discusses in detail the legislative amendments that took effect on March 1, 2024, regulating classification and advancement opportunities of inmates. The new system aims to provide an objective and motivating framework for assessing inmate behavior, promoting a gradual approach to serving sentences. By analyzing international examples — such as the Scandinavian, Anglo-Saxon, and German models — the study demonstrates that the credit system can effectively enhance the efficiency of the penitentiary system.

The study details the impact of the credit system on inmate classification, considering individual risk levels in determining execution stages. Reintegration programs play a crucial role, as they contribute to increasing sense of responsibility of inmates and reducing the risk of recidivism.

Keywords: *credit system, reintegration, classification, penitentiary, inmates*

Bevezetés

A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) egyik legfontosabb célja az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének elősegítése. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. törvény) módosítása nyomán létrehozott, kreditpont szerzésen alapuló kategóriarendszer ezt a célt szolgálja, miközben biztosítja a fogvatartottak egyéni kockázati szintjének megfelelő elhelyezését, valamint az előmenetel lehetőségét a szabadságvesztés végrehajtása során.

A kategória-besorolás és a kreditrendszer együttes alkalmazása lehetőséget biztosít arra, hogy az elítéltek motiváltabbá váljanak a reintegrációs programokban való részvételre, valamint normakövetésük fokozásának köszönhetően csökkentheti a zárt intézeten belül kialakuló fegyelmi problémákat. A rendszer célja, hogy a szabadságvesztés végrehajtása során fokozatosan enyhébb, a szabad élethez közelítő életkörülményeket biztosítson az elítéltek számára, ezzel elősegítve társadalmi reintegrációjukat. Ez a fokozatosság alapelvét követi, amely szerint az elítélt aktív együttműködésével lehetővé válik, hogy a büntetés letöltése során fokozatosan bővülő lehetőségek által készüljön a szabad életbe való visszatérésre. A másik fontos alapelv az egyéniesítés, ami azt jelenti, hogy az elítélt személyiségéhez, egyéni jellemzőihez igazítják a döntéseket, figyelembe véve a kriminológiai, a biztonsági, a reintegrációs, a pszichológiai és az egészségügyi szempontokat. Jelen tanulmány célja, hogy részletesen bemutassa a rendszer működését, annak hatásait és az elítéltek előrehaladási lehetőségeit.

A Bv. törvény módosításának háttere – A kategória- és kreditrendszer bevezetésének indokai

A büntetés-végrehajtás modernizálása és az elítéltek társadalomba való eredményes visszailleszkedésének elősegítése kiemelt célja a hazai jogalkotásnak. A Bv. törvény több mint 10 évvel ezelőtti hatályba lépése óta eltelt időszakban megvalósított szakmai törekvések kétségtelenül innovációt eredményeztek, azonban hiányosságok is felszínre kerültek. A hármas tagolódással megalkotott progresszív rezsimszabályok rendszere nem tette érdekeltté a fogvatartottakat a szabálykövetésben, valamint a végrehajtási fokozatok közötti átjárhatóság is csak korlátozott mértékben valósult meg.[1] A korábbi gyakorlat nem rendelkezett az elítéltek magatartásának és együttműködésének javítására irányuló hatékony, a társadalmi reintegrációt nagymértékben támogató motivációs struktúrával.

1 Schmehl J. (2024)

A Bv. törvény 2024. március 1-jén hatályba lépett módosítása számos változást eredményezett a fogvatartottak besorolásával és előmeneteli lehetőségével összefüggésben. Ennek részeként az elítéltek viselkedésére és reintegrációjára egyaránt ható, új, kreditpont szerzésen alapuló kategóriarendszer került bevezetésre. A módosítás főbb célja a fogvatartottak együttműködési szintjének megfelelő besorolás biztosítása, a kreditrendszer nyomán a progresszív előmenetel lehetőségének kialakítása, a reintegrációs programokban történő részvétel ösztönzése, valamint az egyéni kockázatokra figyelemmel, a büntetés-végrehajtás biztonságának fokozása. A módosítás eredményeként a szabadságvesztés-büntetése megkezdésekor valamennyi elítélt – a fogvatartási körülményeit meghatározó – kategóriába kerül besorolásra. Ezt követően kreditpontok gyűjtésével lehetőségük nyílik kedvezőbb kategóriába sorolásra, vagy kreditpontok elvesztésével szigorúbb – végrehajtási – körülmények közé kerülhetnek.

Az ítélkező bíró által meghatározott végrehajtási fokozat változatlan, azonban az nem keletkeztet az elhelyezési körülményekre, az elkülönítésre irányuló további kötelezettségeket. Az új rendszer a fogvatartás igényeit előtérbe helyező dinamikus mechanizmus, amely a bv. szervezet feladatkörébe utalja annak meghatározását, hogy a fogvatartott milyen kockázatot jelent a fogvatartás biztonságára nézve, valamint milyen elhelyezési körülményeket biztosít számára. Ennek részeként olyan objektív, a fogvatartottakat motiváló rendszer került kidolgozásra, amely kategóriaváltást eredményező, kiszámítható előmenetelt biztosít.[2]

Nemzetközi példák és összehasonlítás

A magyar kategória- és kreditrendszer több nemzetközi példára épül. Az elítéltek fokozatos reintegrációját támogató skandináv modellre, a fegyelmi pontokon alapuló előmeneteli struktúrákat tartalmazó angol és amerikai rendszerekre, továbbá az elítéltek egyéni rehabilitációját előtérbe helyező német és holland modellre. A magyar rendszer kombinálja e modellek egyes elemeit, biztosítva az egyénre szabott fejlődési lehetőségeket.

A felmerült módosítási igénnyel összefüggésben a nemzetközi tapasztalatok azt igazolják, hogy Európa legtöbb országában a fokozatok már nem büntetéskiszabási, hanem büntetés-végrehajtási szakmai kérdésként jelentek meg.[3]

Bár a magyar kategória- és kreditrendszer 2024. március 1. napjától került bevezetésre, hasonló megközelítésekre találhatunk példát a nemzetközi gyakorlatban is.

2 Schmehl J. (2024)
3 Hatlaczki-Kálmán A. (2024)

Az Egyesült Királyságban a fogvatartottak magatartását és együttműködési hajlandóságát értékelő „*Incentives and Earned Privileges*" (IEP) rendszer működik, amely – a viselkedés függvényében – a fogvatartottak előrehaladása vagy visszalépése között szinteket határoz meg. A pozitív magatartás előnyöket eredményezhet, míg a negatív viselkedés szigorúbb korlátozásokat vonhat maga után.[4]

Ausztrália egyes államaiban (például Új-Dél-Walesben) a „*Behaviour Management Program*" (BMP) részeként alkalmaznak még hasonló rendszert, amelyben a fogvatartottak viselkedésének értékelése keretében lehetőséget biztosítanak számukra, hogy pozitív magatartás esetén kedvezményeket szerezzenek (például több látogatási időt vagy munkalehetőséget).[5]

Az Amerikai Egyesült Államok számos államában alkalmaznak kreditrendszeren alapuló végrehajtási gyakorlatokat, amelyek során a fogvatartottak – jó magaviseletük és rehabilitációs programokban való részvételük esetén – krediteket szerezhetnek. A kreditek hozzájárulhatnak a büntetés időtartamának mérsékléséhez vagy kedvezőbb fogvatartási körülmények eléréséhez, például Kaliforniában a „*Good Conduct Credit*" rendszer alapján.[6]

Megjegyzendő, hogy bár az előbbiekben említett rendszerek hasonló célokat szolgálnak, a konkrét megvalósítás és szabályozás országonként eltérő lehet.[7]

A kategória- és kreditrendszer egyértelmű célja, szerepe, funkciói

A kategória- és kreditrendszer célja

A kreditrendszer egy olyan előmeneteli rendszer, amely az elítéltek aktív együttműködésére, példamutató magatartására, kiemelkedő teljesítményére – vagy éppen előbbiek hiányára – épül. A kialakított rendszer növeli a büntetés-végrehajtás hatékonyságát, elősegíti az elítéltek sikeres társadalmi reintegrációját, illetve biztonságosabbá és kiszámíthatóbbá teszi a büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézetek) működését. A bevezetése ezért indokolt és szükségszerű volt egyrészt a fenti szempontokra figyelemmel, másrészt a motiváció erősítése, továbbá az elítéltek és a társadalom védelmének egyidejű biztosítása érdekében.

4 https://www.cdcr.ca.gov/proposition57/
5 https://correctiveservices.dcj.nsw.gov.au/reducing-re-offending/initiatives-to-support-offenders/health--safety-and-wellbeing/behaviour-management.html
6 https://www.cdcr.ca.gov/proposition57/
7 Hutchinson, V. (2009)

A kategória- és kreditrendszer szerepe

A kreditek az elítéltek megfelelő magatartása és teljesítménye alapján kerülnek jóváírásra, vagy éppen fegyelmi vétségek elkövetése esetén levonásra. A kategória-besorolás lényege, hogy a fogvatartottak az egyéni kockázati szintjüknek megfelelő besorolást kapjanak, amely figyelembe veszi az alábbi tényezőket:

- a bűncselekmény súlyossága és jellege,
- az elítélt kriminológiai előélete (például visszaeső-e),
- a szabadságvesztés-büntetésének időtartama és végrehajtási fokozata,
- a bv. intézetben tanúsított magatartása,
- a reintegrációs folyamatban való részvételi hajlandósága.

A besorolás hatással van az együttes elhelyezés és a kreditrendszerben történő előrelépés lehetőségére, illetve a fogvatartási körülmények szigorúságára.

A kategória- és kreditrendszer funkciói

A kategória- és kreditrendszer több hasznos funkcióval rendelkezik:

- *Kriminológiai és biztonsági kockázatkezelés*
  A kategória-besorolás kriminológiai alapokon, objektív mérőeszközökkel értékeli az elítélt veszélyességét, segítve a bv. intézetek biztonságának fenntartását. Az objektív kockázatelemzés lehetőséget ad arra, hogy minimalizálják az előítéleteken alapuló döntéseket.

- *A reintegráció elősegítése*
  A kreditrendszer az elítéltek aktív közreműködésén, együttműködésén, jó magatartásán és a reintegrációs programokon való tevékeny részvételén alapul, ezzel erősítve az önbecsülést és a felelősségvállalást. A rendszer lehetőséget ad az egyes kategóriák közötti előrejutásra, ezzel motiválva az elítélteket a pozitív változásra.

- *A reintegrációs programok kiválasztásának támogatása*
  A kategória-besorolás és a kockázatelemzés egyaránt lehetőséget biztosít arra, hogy az elítéltek számára megfelelő reintegrációs programokat és szükség esetén speciális részleget jelöljenek ki, csökkentve ezzel a visszaesési kockázatot.

- *Előítéletek elkerülése*
  A besorolási rendszer objektivitásának köszönhetően elkerülhetők az elítéltekkel szembeni előítéletek, szubjektív döntések. Az objektív szempontok mentén zajló besorolás etikai garanciaként is szolgál.

- *A bv. intézetek biztonsága*
  A besorolás által a veszélyesség és a kockázatok alaposabb kezelése révén biztonságosabbá válik a bv. intézetek belső működése, javul a szervezeti stabilitás és a konfliktuskezelés hatékonysága.

A kategória-besorolás módszertana

A bv. intézetek egyik legfontosabb szakmai és etikai feladata a fogvatartottak megfelelő kategóriába történő besorolása. Ez nem pusztán technikai vagy adminisztratív aktus: olyan döntéssorozat eredménye, amely az elítélt jövőbeni fogvatartási körülményeit, a reintegrációhoz vezető útját, és nem utolsósorban a társadalmi visszailleszkedés esélyeit is alapvetően befolyásolja. A kategória-besorolás tehát nem csupán a bv. intézeten belüli rend és biztonság fenntartásának egyik eszköze, hanem egyben az emberi méltóság, az egyéniesített végrehajtás és a fokozatosság elvének megtestesülése is.

A kategóriarendszer felépítése az ítéletben meghatározott végrehajtási fokozatokhoz illeszkedik, amelyet az alábbi táblázat szemléltet. A fogház, börtön és fegyház fokozathoz rendelten összesen öt kategória létezik, az I. (legenyhébb) kategóriától az V. (legszigorúbb) kategóriáig. Ez a struktúra lehetővé teszi, hogy a fogvatartottak életpályáját a büntetés-végrehajtási rendszer differenciáltan kezelje, figyelembe véve a bűncselekmény súlyát, az elítélt előéletét és aktuális viselkedését, valamint a társadalmi reintegrációban való részvételének esélyeit.

Végrehajtási fokozat	Kategória
Fogház	I., II., III.
Börtön	II., III., IV.
Fegyház	III., IV., V.

1. táblázat: A kategóriarendszer felépítése

A besorolás szigorúan meghatározott szempontrendszer szerint történik. A döntéshozatal során az elítélt által elkövetett bűncselekmény jellemzőit, a szabadságvesztés tartamát és végrehajtási fokozatát, az érintett kriminológiai jellemzőit, valamint visszaesési és fogvatartási kockázatát vizsgálják. A kockázatok alatt többek között szökési hajlamot, agresszivitást, szerhasználati problémákat vagy szuicid veszélyeztetettséget értünk. Ezen kívül jelentőséggel bír az elítélt korábbi fogvatartása alatt tanúsított magatartása, valamint az, ahogyan a jelenlegi kockázatértékelési vizsgálat során viselkedik.

A kategóriába sorolás keretében alkalmazott eszközök közül kiemelendő a prediktív mérőeszköz, ami egy komplex szoftverrendszerbe ágyazva gyűjt adatokat a fogvatartottról. Ennek használatakor több szakterület (nyilvántartási, reintegrációs, egészségügyi,

pszichológiai) különálló kérdőíveken keresztül vesz fel adatokat. Ezek az információk együttesen adják meg az érintett személy kockázati profilját, amely hatással van nemcsak a kategória-besorolására, hanem arra is, hogy mely speciális részlegekbe javasolt a behelyezése. Ez a fajta kockázatelemzés is erősíti azt az alapvetést, hogy a bv. intézetekben nem ítéleteket tartunk fogva, hanem eltérő személyiségjegyekkel, különböző háttérrel, nem egységes együttműködési hajlandósággal rendelkező embereket.

Az elítéltek számára rendelkezésre álló speciális részlegek célja a sajátos kezelési igények kielégítése. A hosszúidős speciális részlegtől kezdve a gyógyító-terápiás és a pszichoszociális részlegen át, egészen a drogprevenciós vagy a vallási részlegig, széles skálán biztosítja a rendszer a differenciált kezelést és fogvatartást. A különféle részlegek egyes esetekben már a kezdeti kategória-besorolás alkalmával javasolhatók, míg máskor a fogva tartás során szerzett tapasztalatok alapján indokolt a behelyezés.

A kategória-besorolási rendszer szerves részét képezi a kreditrendszer is, amely a fogvatartottak viselkedése, együttműködési hajlandósága és a reintegrációs programokban való aktív részvétele alapján nyújt lehetőséget a kategórián belüli előrehaladásra. A pozitív magatartás kreditpontokat eredményez, melyek révén az elítélt enyhébb kategóriába, kedvezőbb fogvatartási körülmények közé kerülhet – ezzel is ösztönözve őt a konstruktív, jogkövető magatartásra.

A döntéshozatali eljárást több szinten kontrollálják. A Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet és annak agglomerációs szervezeti egységei a nagyobb ítélettartamú ügyek esetén járnak el, míg az egyéb eseteket az egyes bv. intézetek Befogadási és Fogvatartási Bizottsága (a továbbiakban: BFB) vizsgálja. A rendszer a fokozódó szigorúság elve mentén szabályozza, hogy mely szervezet végzi az elítélt kockázatértékelését és kategória-besorolását. Emellett lehetőség van panasz, illetve bírósági felülvizsgálati kérelem benyújtására is, ha a fogvatartott sérelmezi a besorolását.

A kategória-besorolás egy nyitott rendszer, amely a fogvatartott viselkedésének, kockázati státuszának és pszichoszociális helyzetének alakulását figyelembe véve újraértékelhető. A rendszer tehát dinamikus, és egyaránt igazodik az egyénekhez és azok személyiségéhez, továbbá a társadalmi érdekekhez. A módszertani egységesség, az etikai elvek követése és a szakmai felkészültség együttesen biztosítják, hogy ez a rendszer méltányos, igazságos és működőképes maradjon.

A reintegrációs programok szerepe a kategória-és kreditrendszerben

A reintegrációs programok lehetőséget biztosítanak az elítéltek számára, hogy az azokon történő aktív részvétellel kreditpontokat szerezzenek. Ezek lehetnek akár

oktatási programok (például szakképzések), munkahelyi készségfejlesztő képzések, pszichológiai és életvezetési tréningek, továbbá szociális és családi kapcsolatok erősítését célzó programok is. Azok az elítéltek, akik a részükre biztosított reintegrációs programokon aktívan részt vesznek és normakövető magatartást tanúsítanak – vagyis esetükben nem kerül sor kreditelvonásra, illetve kategóriavisszasorolásra –, a jogszabályban meghatározott kategóriánkénti minimum kreditpontok teljesítése, valamint a ténylegesen megszerzett kreditpontjaik arányában kedvezőbb, gyorsabb előrehaladási lehetőségben részesülhetnek a besorolási rendszerben.

A megszerzett/elveszített kreditpontok meghatározott időszakonként (a kezdeti kategóriába sorolást követően 6 havonta) kerülnek összegzésre, és a megfelelő mennyiségű kreditpont – vagy méltányosság esetén annak 50%-ának – elérése esetén a fogvatartott kedvezőbb kategóriába kerül. Az első évben az elítélt a kezdeti besorolásában marad, ezt követően a viselkedését és aktivitását 6 havonta értékelik.

A bv. intézetek törekszenek arra, hogy minél változatosabb reintegrációs programokat kínáljanak az elítéltek részére, így eltérő tematikák alapján, de országszerte részt vehetnek például képzőművészeti, személyiségfejlesztő, egészséges életmódra nevelő, elsősegélynyújtó, irodalomterápiás, mentálhigiénés, szabadulásra felkészítő, történelmi és vallási témájú, valamint kiber-biztonsági edukációs reintegrációs programokon is. A szervezésben és a végrehajtásban a bv. intézetek fogvatartási, pszichológiai és egészségügyi szakterületei szorosan együttműködnek. A helyszíni szakirányítói ellenőrzések tapasztalatai alapján az elítéltek egyéniségüknek, érdeklődési körüknek és hiányterületeiknek egyaránt megfelelő reintegrációs programokon tudnak részt venni.

A kategória- és kreditrendszer hatása a bv. intézetek működésére

Az új rendszer nem titkolt célja – a társadalomba történő sikeres visszailleszkedés támogatása mellett – az elítéltek viselkedésének pozitív irányba történő ösztönzése és a fegyelmi cselekmények számának csökkentése. A kategória- és kreditrendszer bevezetése hozzájárul a bv. intézetek hatékonyabb működéséhez oly módon, hogy csökkenti a fogvatartottak közötti konfliktusok előfordulását és az agresszív viselkedést, azáltal, hogy a jó magaviselet előrelépést eredményez. Emellett segíti a bv. intézetek közötti áthelyezések és a reintegrációs folyamatok tervezését, továbbá fokozza az elítéltek együttműködését a reintegrációs programokban.

A kreditek gyűjtése elérhető és jól érthető célrendszert adott a fogvatartottak számára, amelynek révén kézzelfoghatóvá vált az előmenetel lehetősége, így ösztönzőleg hat a szabálykövetésre és a pozitív viselkedésformák elsajátítására. Ugyanakkor a gyakorlatban világossá vált, hogy a rendszer sikere nagymértékben függ attól, hogy a bv. intézetek

személyi állománya mennyire következetesen és átláthatóan alkalmazza a kategória- és kreditrendszert. Az egységes módszertani szabályozás és a megfelelő képzés elengedhetetlen annak érdekében, hogy a besorolások jogszerűek legyenek, és ne alakuljon ki intézetenként eltérő gyakorlat.

A rendszer előnyei közé tartozik továbbá az is, hogy lehetőséget teremt az elítéltek motivációs struktúrájának megváltoztatására, ezáltal az egyéni felelősségvállalás erősítésére. Ez a fajta pozitív ösztönzés, amely az előrehaladással és a kedvezőbb besorolással jár, csökkentheti a büntetés letöltése alatt esetlegesen megjelenő agressziót, a konfliktusok számát és javíthatja az általános légkört a bv. intézetekben.

A gyakorlatban felmerülő fontos tapasztalat továbbá, hogy bár a rendszer a fokozatosság elvén alapul, a kreditek elosztásának arányossága bizonyos esetekben kihívások elé állítja a döntéshozókat. Különösen a rövid időtartamú vagy a változó végrehajtási fokozatú ítéletek esetében jelent komoly feladatot a megfelelő előmenetel ütemének biztosítása. Ebből kifolyólag előfordulhat, hogy bizonyos speciális helyzetek (például visszasorolásnak vagy újabb ítéletek végrehajtásának a szükségessége) esetében különös figyelmet igényel a kreditszámolás logikájának következetes alkalmazása. A tapasztalat azt mutatja, hogy minél tájékozottabbak az elítéltek a rendszer működéséről és céljairól, annál nagyobb az együttműködési hajlandóság, és annál sikeresebb a reintegráció, így kiemelten fontos a fogvatartottak megfelelő tájékoztatása.

Fenti pozitívumokon túl azonban nem elhanyagolható hatása a bv. intézetekre vonatkozóan, hogy a BFB heti teendői a kredit- és kategóriarendszerhez fűződő kötelező feladatok végrehajtása okán jelentősen megnövekedtek, különösen a kreditösszesítési időszakokban, mely adott esetben határidő túllépést és/vagy szakmailag kevésbé átgondolt döntéshozatalt generálhat.

Összegzésként elmondható, hogy a kategória- és kreditrendszer gyakorlati alkalmazása során jelentős előnyként tapasztalható, hogy segít strukturált módon kezelni az elítéltek életútját, motivációját, reintegrációját, miközben fenntartja a bv. intézetek rendjét és biztonságát. A bv. szervezet számára fontos a rendszer alkalmazásával kapcsolatos módszertani egységesség biztosítása, a jogorvoslati mechanizmusok hatékony alkalmazása, valamint a rendszer működtetését támogató informatikai fejlesztések folyamatos megvalósítása.

Összegzés és következtetések

A kategória- és kreditrendszer egy új, progresszív megközelítés a büntetés-végrehajtásban, amely ösztönzi az elítéltek együttműködését és pozitív magatartását. A rendszer előnyei közé tartozik a fogvatartottak motiválása a reintegrációs programokon való

részvételre, a fegyelmi problémák csökkentése és a társadalomba való eredményes visszailleszkedés elősegítése. A Bv. törvény módosítása által létrehozott kategória- és kreditrendszer egy olyan ösztönző és előremutató előmeneteli rendszert biztosít, amely egyúttal fenntartja a büntetés-végrehajtás rendjét és biztonságát. A rendszer hatékonysága hosszú távon az alkalmazásán és az elítéltek együttműködésén múlik. A jövőbeni fejlesztési irányok között szerepelhet a kreditrendszer további finomítása, az ezzel járó feladatok racionalizálása, a reintegrációs programok körének szélesítése és az egyéni előrehaladás hatékonyabb – szakirányítás keretében történő – nyomon követése.

Felhasznált irodalom

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

2023. évi XCVII. törvény büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításáról

Corrective Service NSW, Behaviour management, Behaviour support. Online: https://correctiveservices.dcj.nsw.gov.au/reducing-re-offending/initiatives-to-support-offenders/health--safety-and-wellbeing/behaviour-management.html (Letöltés ideje: 2025. március 10.)

Hatlaczki-Kálmán Andrea (2024): A büntetés-végrehajtási jog aktuális változásai, avagy a kategória- és kreditrendszer. KRE-DIt, 2024/1. Online: kre-dit.hu/tanulmanyok/hatlaczki-kalman-andrea-a-buntetes-vegrehajtasi-jog.aktualis-valtozasai-avagy-a-kategoria-es-kreditrendszer (Letöltés ideje: 2025. március 14.)

Hutchinson, Virginia (Virginia A.) (2009): Inmate Behavior Management: The Key to a Safe and Secure Jail. Justice Department, Prisons Bureau (Letöltés ideje: 2025. március 13.)

In-Prison Credit-Earning Opportunities, California Department of Corrections and Rehabilitation. Online: https://www.cdcr.ca.gov/proposition57 (Letöltés ideje: 2025. március 10.)

Schmehl János (2024): A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 2024. évi módosításának előzményei és háttere – A büntetés-végrehajtási szervezet megerősödése. Börtönügyi Szemle, 2024/1., p. 10.

Fotó: Bv. fotó

Somogyvári Mihály

A fogvatartotti kategóriarendszer működése és tapasztalatai

Operation and experiences of the classification system of inmates

2024. március 1-jén lépett hatályba a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény módosítása, mely számos ponton alapjaiban változtatta meg a büntetés-végrehajtás szakmai kereteit.

A tanulmány célja, hogy röviden bemutassa a jogszabály-módosítás, illetve a törvény által létrehozott kategória- és kreditrendszer működési elvét, az új jogszabályi környezetre való átállás folyamatát, kihívásait. A kézirat betekintést nyújt a jogszabály-módosítás szakmai hátterébe, indokoltságába, a kategória-rendszer módszertani kereteibe, a besorolási szintekbe, illetve a törvény-módosítás elmúlt egy évének végrehajtási tapasztalataiba és fejlesztési irányaiba.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtás, kategóriarendszer, kreditrendszer, jogszabályi háttér, végrehajtási fokozat

On March 1, 2024, an amendment to the Prison Code entered into force, fundamentally changing the professional framework of the prisons in several key aspects. The purpose of this study is to briefly present the operational aspects of the classification and credit system introduced by the amendment as well as the transition process and challenges associated with the new legal environment.

The study also provides a concise overview of the background and reason of the amendment, the methodological framework of the classification system, the classification levels, and the experiences gained during the first year of implementation, along with directions for further development.

Keywords: *prison, classification system, credit system, legal framework, level of execution*

Bevezetés

Több mint egy éve, 2024. március 1-jén lépett hatályba a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. törvény) módosítása, mely számos ponton alapjaiban változtatta meg a fogvatartottak besorolását, és az elítéltek élethelyzetét befolyásoló kategóriák közti előmenetel rendszerét. A jogszabály-módosítás hátteréről, szakmai indokairól és a témát érintő nemzetközi kitekintésről a Börtönügyi Szemle 2024/1. számában részletesen írtam,[1] így jelen tanulmányban ezzel kapcsolatban pusztán csak rövid kitekintést tennék, elsősorban az elítéltek kategória-besorolásának működési elvére, a bevezetés óta eltelt egy év tapasztalataira és a rendszer fejlesztési irányaira koncentrálnék.

A jogszabály-módosítás háttere

A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) a jogszabály-módosítással alapvetően egy olyan besorolási rendszert kívánt létrehozni, melyben az elítéltek kategorizálása során a cselekmény helyett az ember áll annak szakmai fókuszában, és melyben az elítéltek klasszifikációjakor a bv. szervezet a korábbihoz képest nagyobb szakmai önállóságot kap. A 2013-tól hatályos rendszer lényegi elemét a végrehajtási fokozatok és az ezeken belül értelmezhető rezsim- és biztonsági kockázati besorolás adta. A bíróság a kiszabott ítélet részeként határozza meg, hogy milyen végrehajtási fokozatban kell a szabadságvesztést letölteni a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) alapján, mely elsősorban az adott bűncselekmény súlyát fejezi ki, de a személyi körülmények közül is az elkövető jogi értelemben vett visszaesésére reflektál.

A korábbi jogszabályi környezet alapján végrehajtási fokozatok határozták meg az elítéltek életrendjének alapjait, a végrehajtás szigorúságát. A börtönökön belül a különböző végrehajtási fokozatú elítélteket el kellett különíteni egymástól, azaz egy fegyház és egy fogház fokozatú elítélt nem lehetett egy zárkában. Minden végrehajtási fokozaton belül volt három rezsimkategória (enyhébb, általános, szigorúbb), mely törvényileg az elítélt együttműködési hajlandóságát, büntetés-végrehajtási intézeten (a továbbiakban: bv. intézet) belüli kockázatát, fegyelmi helyzetét fejezte ki. A végrehajtási fokozatokon belüli rezsim és biztonsági kockázati kategória volt az, amiről a bv. szervezet saját hatáskörben dönthetett. A végrehajtási fokozatokon belüli eltérő rezsimek némileg enyhébb és szigorúbb életrendet határoztak meg. A végrehajtási fokozatok, a rezsimek első ránézésre tehát egy széles besorolási spektrumot feltételeztek, a lehetőségek széles köre azonban csak látszólagos. A rendszer egyik meghatározó

1 Somogyvári M. (2024)

eleme volt ugyanis, hogy az elítéltek klasszifikációja a végrehajtási fokozatoknak volt alárendelve. Fő szabály szerint mindenki általános rezsimbe került besorolásra, ehhez képest kerülhettek az elítéltek valamivel kedvezőbb, azaz enyhébb vagy szigorúbb rezsimbe, de ezen túlmenően az átjárás alapvetően nem volt lehetséges. Az elítélteket a bíróság által az ítélet meghozatala pillanatában megállapított végrehajtási fokozatok szerint kellett törvényi előírásoknak megfelelően elkülöníteni. Azaz míg egy szigorúbb és egy enyhébb rezsimű börtön fokozatú elítélt egy zárkán elhelyezhető volt (holott együttműködési magatartásuk, erőszakosságuk alapján elkülönítésük inkább lett volna szakmailag indokolt), addig egy szigorúbb rezsimű börtön és egy szigorúbb rezsimű fegyház fokozatú nem. Függetlenül attól, hogy milyen az ítéletük hossza, hányszor és mióta vannak börtönben, hány fenyítésük van, illetve, hogy mind a ketten erőszakos cselekmény miatt kerültek szigorúbb rezsimbe. Akkor is a végrehajtási fokozat volt a meghatározó. Ennek velejárója, hogy érdemi progresszivitást a rendszer valójában nem kínált, hiába volt látszólag sokféle besorolási kategória.

A működés során további probléma fakad abból is, hogy a fogvatartottak jelentős része nem egyetlen elkövetett bűncselekmény okán tartózkodik börtönben. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága statisztikái alapján az elítélteknek átlagosan 3,2 ítélete van, ezek jelentős része eltérő fokozatban. A kiszabott ítéleteket az elítéltek egy bonyolult rendszer alapján töltik, de leegyszerűsítve mindig a legsúlyosabbat előre véve, nagyrészt függetlenül az elkövetés időpontjától, vagy attól, hogy mikor kapták az ítéletet. A cselekmény orientált végrehajtási fokozatok logikája alapján előfordulhatott olyan eset (elég gyakran), hogy valaki nem erőszakos, vagyon elleni bűncselekmény okán kezdte szabadságvesztés-büntetését fogház fokozatban, ezzel együtt tehát egy enyhébb környezetben, függetlenül attól, hogy lehet, hogy az elmúlt 20 évből 10-et töltött börtönben már, de az aktuális ítélete fogház volt, tehát enyhébb végrehajtási környezetben kezdte azt tölteni.

Majd annak töltési ideje alatt kapott egy 10 év fegyház fokozatú ítéletet erőszakos cselekményért (akár úgy is, hogy az lehet, hogy korábban történt, mint a vagyon elleni cselekmény, de az ügy tárgyalása hosszú ideig húzódott), akkor az enyhébb ítéletet megszakították, és a szigorúbb végrehajtási fokozatú előre sorolódott (ekkor jó eséllyel intézetet váltott, szigorúbb környezetbe került), és azt kezdte el tölteni.

Időközben kapott egy börtön fokozatú ítéletet egy másik cselekményért, amit lehet, hogy eleve a börtönben mint elítélt követett el (például zárkatárs bántalmazása). Így a fegyház letöltését követően a börtön fokozatú ítéletet kezdte tölteni, immár enyhébb végrehajtási környezetben, hiszen az ítélete enyhébb fokozatú (holott az elítélt kriminalitása rosszabb irányba változott). Ezt követően több mint 10 év után ismét a megszakított fogház fokozatú ítélet maradékának letöltése következett, még enyhébb környezetben, hiszen az elítélt ismét „enyhe súlyú elkövetővé vált". A statisztikákban

ez a rendkívül bonyolult folyamat úgy fog megjelenni, hogy 10 évvel ezelőtt az akkor még fogház fokozatot töltő elítélt fogház, jelenleg fegyház, majd pár év múlva börtön fokozatú lesz, végül ismét fogházbüntetést tölt majd a tizenöt évvel azelőtt megkezdett vagyon elleni cselekmény okán kiszabott ítélete miatt (abból az ítéletből első bűntényesként), melyet lehet, hogy időben még csak nem is a legkorábban követett el.

Az ítélkezés jogi logikájából mindez levezethető természetesen, hiszen külön ügyek, külön tárgyalások, külön bűncselekmények vannak. De ha végrehajtási vagy emberi oldalról tekintjük, akkor ez a logika meglehetősen bizarr. A végrehajtási fokozat mögött ugyanis emberek vannak, bűnelkövetők, akik eltérő kriminalitással, erőszakossággal, veszélyességgel bírnak, függetlenül attól, hogy aktuálisan milyen végrehajtási fokozatot eredményező bűncselekmény okán kiszabott ítéletet töltenek. A fentiek alapján ugyanis nyilvánvaló, hogy egy fogházbüntetést töltő elítélt egyáltalán nem biztos, hogy kevésbé súlyos elkövető, mint a fegyházbüntetésű, vagy kisebb a társadalomra való veszélyessége. Így szakmai szempontból a legfontosabb érv a szabályozó módosítása kapcsán az volt, hogy nem bűncselekményeket, hanem bűnelkövetőket tartunk fogva, akiknek a veszélyessége, kockázata, együttműködési hajlandósága és az aktuális bűncselekménye nem feltétlenül fedi le egymást.

A kategória- és kreditrendszer működési elve

A jogszabály módosításának tehát egyrészt az volt a célja, hogy az elítéltek besorolásában a bv. szervezet nagyobb szakmai önállóságot kapjon, amiben nem az elkövetett bűncselekmény, hanem a bűnelkövető és annak kriminológiai jellemzői dominálnak, másrészt a végrehajtási fokozatok merev rendszeréhez képest egy progresszívebb működést tudjunk kialakítani.

A 2024-től hatályos változások egyik legfontosabb eleme a végrehajtási fokozatokat, a rezsimszabályokat és a biztonsági kockázati besorolást felváltó kategória- és kreditrendszer. Az elítéltek klasszifikációjának alapja egy 5 fokozatú besorolás, melyben a legenyhébb fokozat az I., a legszigorúbb az V. kategória. A besorolás alapja az elkövetett bűncselekmény súlya, jellege, az elítéltek kriminológiai jellemzői és (a korábban csak korlátozottan figyelembe vett) bv. intézetben tanúsított magatartása. A végrehajtási fokozatok ugyan megmaradtak, azonban az új szabályozóban elsősorban garanciális elemként, és nem a büntetés-végrehajtás rendjének fő meghatározójaként élnek tovább. Ami a változások kapcsán szintén kiemelendő, hogy 2024. március 1-je óta a kategóriabesorolás határozza meg az együttes elhelyezés lehetőségét, a végrehajtás rendjének szigorúságát. Az enyhébb kategóriák egyben kedvezőbb elhelyezési körülményeket és feltételeket is jelentenek. Minden elítélt számára nyitott a lehetőség az enyhébb kategóriák felé való elmozdulásra, függetlenül attól, hogy az adott személy jogosult-e bizonyos jogszabályok által biztosított kedvezményekre, amilyen például a feltételes

szabadságra bocsátás vagy a reintegrációs őrizet. Az elítéltek kategóriák közti mozgását a kreditrendszer biztosítja, ami azt jelenti, hogy az elítéltek a számukra felkínált programokban való részvételük, együttműködési hajlandóságuk alapján krediteket tudnak szerezni. Az ítélettartam alapján meghatározott kreditszám megszerzése esetén tudnak előre lépni egy kedvezőbb kategóriába, fegyelemsértések esetén pedig krediteket veszíthetnek, és/vagy visszasorolódnak szigorúbb kategóriába.

Az átmeneti időszak, a kategória-átváltások menete

A törvény hatálybalépését követően át kellett állni a végrehajtási fokozatok és rezsimek rendszeréről a kategóriákra. Az átmeneti időszak és a megfeleltetés szabályait, határidejét a törvény határozta meg. Az új jogintézmények és feladatrendszer elemei több lépcsőben kerültek bevezetésre és alkalmazásra. Első lépésben a Bv. törvény 436/B. § (2) bekezdésben foglaltak alapján 90 napon belül, tehát 2024. május 29. napjáig bezárólag kellett elvégezni a március 1-jén fogvatartásban lévő, jogerős ítéletet töltő elítélti kör kategória-megfeleltetését, melyet a jogszabály végrehajtási fokozatuk és rezsimbe sorolásuk alapján taxatíve határozott meg.

VÉGREHAJTÁSI FOKOZAT/REZSIM		ÁTSOROLÁSI KATEGÓRIA
Fogház	**Enyhébb**	**I.**
Fk.[2] fogház	**Enyhébb**	
	Általános	
Fogház	**Általános**	**II.**
Fk. fogház	**Szigorúbb**	
Börtön	**Enyhébb**	
Fk. börtön	**Enyhébb**	
	Általános	
Fegyház	**Enyhébb**	**III.**
Börtön	**Általános**	
Fogház	**Szigorúbb**	
Fk. börtön	**Szigorúbb**	
Fegyház	**Általános**	**IV.**
Börtön	**Szigorúbb**	
Fegyház	**Szigorúbb**	**V.**

1. táblázat: Fogvatartottak átsorolása az új szabályozónak megfelelő kategóriákba

Az átváltás maga tehát látszólag egyszerű automatizmus, teoretikusan akár egy nap alatt át lehet állni az új rendszerre. Valójában azonban ez a folyamat nagyon sok előkészületet és szoros monitoring-tevékenységet igényelt. A fogvatartotti nyilvántartás, és számos jogállami szempontból is fontos fogvatartási tényező, valamint annak működését garantáló alrendszer is alapvetően informatikai alapon működik. Gondolhatunk

2 Fiatalkorú

itt a telefonálásra (kivel, mennyit telefonálhat a fogvatartott), a pénzügyekre (mennyi pénze van a letéti számláján, ebből mennyit használhat fel), melyik zárkában van, annak milyen az összetétele stb.

Számos olyan terület van, amit meghatározott a végrehajtási fokozat és a rezsim, és amit jelenleg meghatároz a kategória.

Az átváltás technikai lebonyolítását tehát jól átgondolt, szofisztikált szoftveres megoldásokkal kellett biztosítani, programozási szempontból is bravúros megoldásokkal. Egyrészt a rendszer fejlesztésében párhuzamos működést igényelt és a régi rendszer működése mellett kellett lefejleszteni egy újat oly módon, hogy:

- az újonnan érkezetteket március 1-je után teljesen az új jogszabályi környezet szerint kellett befogadni és besorolni,
- a március 1-je előtt elítéltként fogvatartottakat az átmeneti rendelkezések alapján kellett kezelni.

A nyilvántartási rendszernek azonban stabilan kell működnie folyamatában, hiszen a szabadítások, befogadások folyamatosak, abban nem lehet anomália, a nyilvántartási rendszerben nem „tűnhetnek el" fogvatartottak, senkit nem érhet joghátrány egy informatikai hiba okán. Az informatikai rendszernek az átváltás pillanatától minden egyéb nyilvántartási alapadathoz (végrehajtási fokozat, majd egy „gombnyomás után" kategória) kapcsolt informatikai alrendszert megfelelően kell működtetnie úgy, hogy a fogvatartotti jogosultságok biztosításában ne legyen fennakadás (például a jogszabályoknak megfelelő telefonálási keret biztosítása). A rendszer megfelelő működése szempontjából tehát alapos informatikai előkészületet igényelt.

A jogszabály az átváltásra 90 napos határidőt adott, melynek alapvetően nem technikai oka volt, sokkal inkább a későbbi befogadási és fogvatartási bizottsági (a továbbiakban: BFB) ülések arányosabb eloszlásnak biztosítása. Azaz, hogy biztosítva legyen a későbbiekben az átsorolástól számított 6 hónaponként esedékes kreditösszesítési időpontok optimalizálása, az ezekkel járó munkaterhek racionalizálása.

Ha ugyanis március 1-jével minden elítéltet automatikusan átváltott volna a rendszer, akkor (az időközbeni szabadulókat leszámítva) szeptember 1-jén közel tízezer elítéltet kellett volna BFB elé állítani egy adott napon egyszerre. Ezért az átváltások határozatait időben széthúztuk 90 napra oly módon, hogy március 1-je és május 29-e között egyenletesen szétosztva kapták meg az elítéltek az átváltásról szóló határozatot, de kreditet mindenki március 1-jétől szerezhetett. Az azt követő 6 havi kreditösszesítés időpontja viszont szeptember és november közé esett annak függvényében, hogy a határozatot ki mikor kapta meg. Így volt olyan elítélt, aki novemberben nem 6, hanem

9 kreditpontot is szerezhetett, ha májusban kapta meg a határozatot (az átmeneti rendelkezés okán).

A fentiek miatt a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (a továbbiakban: KKMI) napi szinten monitorozta az átváltási adatokat, mely alapján elmondható, hogy a bv. intézetek nagy fegyelmezettség mellett hajtották végre a feladatot, így szinte tökéletes időarányosságot mutatnak az értékek.

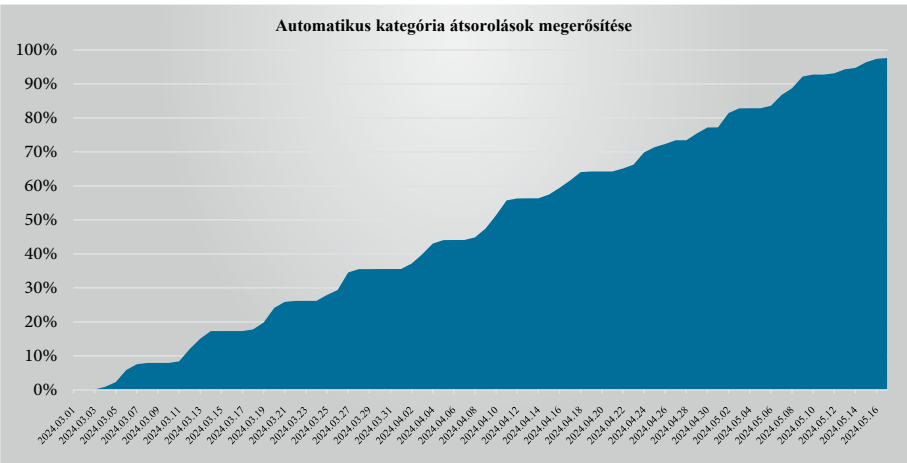

1. ábra: Átsorolások ütemezése

Ez tehát abból a szempontból volt fontos, hogy az első kreditösszesítések adminisztratív értelemben is kivitelezhetőek legyenek, és elkerülhető legyen egy új jogintézmény első döntési pontjának hibázási esélye.

A kategóriarendszer és annak végrehajtási szintjei

Az átváltásokkal párhuzamosan, aki március 1-je után kapta meg jogerős ítéletét, azt már az új jogszabályi környezet szerint kellett besorolni. A kategória-besorolást a törvény különböző szervezeti egységekhez köti a bv. szervezeten belül. Minél szigorúbb feltételekkel jár egy kategória-besorolásból adódó életrend, annál magasabb szintű szervezeti egység hoz döntést a besorolásról. Ez részben garanciális célokat szolgál, részben pedig leválasztja a besorolást a végrehajtási folyamatról. A kategória-besorolás ezáltal egyre inkább egyfajta speciális tevékenységnek minősül, melynek szabályozása, egységes módszertana szolgálja a büntetési célok érvényesülését.

A KKMI Budapesti Fegyház és Börtön területén található központi részlegére kerülnek befogadásra ítéletüket követően a kiemelt súlyú bűncselekmények elkövetői. A részlegen történik az elítéltek kockázatértékelése, kategória-besorolása, illetve ennek

alapján innen kerülnek elszállításra az elítéltek abba az intézetbe, ahol a büntetésük letöltését ténylegesen megkezdik. Jogszabály alapján a KKMI (központi egysége) végzi a besorolást, ha

- az elítéltet a Btk. XIX. Fejezetébe tartozó (a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni) bűncselekmény vagy a Btk. 160. § (2) bekezdése szerint minősülő emberölés elkövetése miatt ítélték szabadságvesztésre, annak tartamára való tekintet nélkül,[3] vagy
- az elítéltet egy ítéletben 15 évi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélték bármely bűncselekmény elkövetéséért,[4] vagy
- ha az elítélttel szemben újabb vagy összbüntetésként megállapított, a fenti feltételeknek megfelelő (Btk. XIX. Fejezetbe tartozó vagy 160. § (2) bekezdés szerint minősülő, illetve legalább 15 év tartamú) szabadságvesztést kell végrehajtani, kivéve, ha az összbüntetésbe foglalt alapítélet tekintetében a KKMI a vizsgálatot már elvégezte.[5]

A jogszabály hatálybalépésével felállításra kerültek a Bv. törvény által nevesített „*KKMI agglomerációs szervezeti egységei*" melyek lényegében a KKMI területi osztályaiként működnek, az egyes agglomerációkba kihelyezett helyi végrehajtóként.

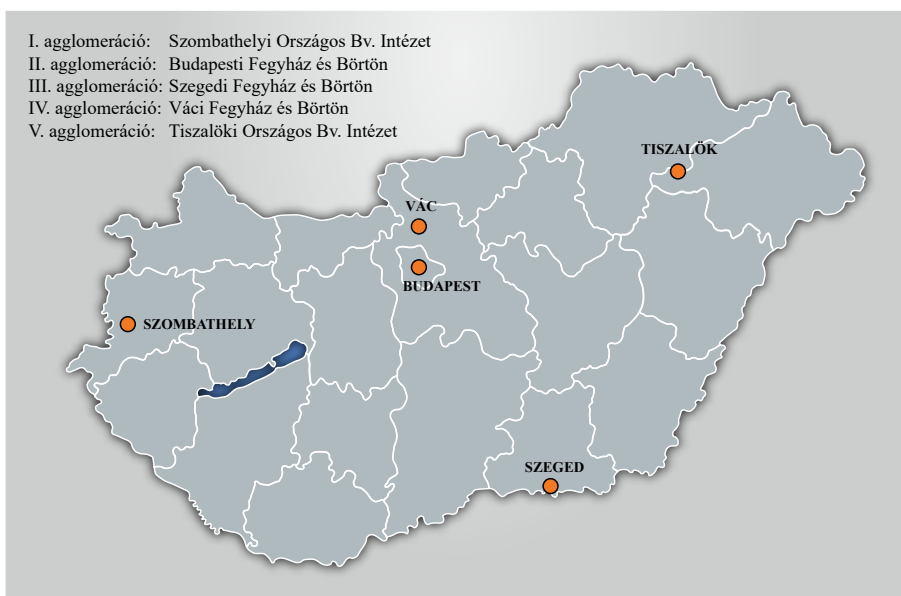

2. ábra: A KKMI és területi osztályainak elhelyezkedése

3 Bv. törvény 92. § (3) bekezdés aa) pont
4 Bv. törvény 92. § (3) bekezdés ab) pont
5 Bv. törvény 92. § (4) bekezdés

A KKMI agglomerációs szervezeti egysége végzi a besorolást, ha

- az elkövetett bűncselekmény nem a KKMI kockázatértékelési feladatkörébe tartozó bűncselekmények egyike, és
- a szabadságvesztés vagy több szabadságvesztés esetén azok együttes tartama, illetve a Btk. 92–92/B. §-a szerinti beszámítás esetén a még végrehajtásra váró tartama az 5 évet meghaladja, több ítélet esetén függetlenül attól, hogy az össztartam átlépi-e a 15 évet,[6] vagy
- ha az újabb szabadságvesztés vagy több újabb szabadságvesztés esetén – amennyiben az értesítőlapok egy éven belül érkeztek be – azok együttes tartama, illetve a Btk. 92–92/B. §-a szerinti beszámítás esetén a még végrehajtásra váró tartama az 5 évet meghaladja, és az elítélt I. vagy II. kategóriába van sorolva.[7]

Az elítélt elhelyezése szerinti bv. intézet BFB-je végzi a besorolást, ha

- az elítélt bűncselekmény típusa vagy szabadságvesztése hossza alapján a vizsgálat nem a KKMI vagy a KKMI agglomerációs egységének a feladatköre (tehát 5 évet meg nem haladó tartamú ítélet esetén, csak abban az esetben, ha az nem a Btk. XIX. Fejezetbe tartozó vagy 160. § (2) bekezdés szerint minősülő),[8] vagy
- az elítéltet az anya-gyermek részlegre helyezték,[9] vagy
- az elítélttel szemben újabb vagy összbüntetésként megállapított szabadságvesztést kell végrehajtani, melynek tartama nem éri el az 5 évet, és az összbüntetésbe foglalt alapítélet a KKMI kockázatértékelési feladatkörébe tartozott, és a KKMI a vizsgálatot korábban már elvégezte.[10]

Az agglomerációs osztályok a tevékenységeik során kiemelten kezelik az adott agglomerációhoz tartozó bv. intézetek szakmai támogatását is, így a saját hatáskörükbe tartozó kezdeti kategória-besorolásokon túl azon intézetekben, ahol a KKMI osztályai működnek, előkészítik a helyi BFB számára a kezdeti kategória-besorolások dokumentációját is. A KKMI 2024. március és 2025. március között több mint 2 000 elítélt kockázatértékelését és besorolását végezte el (vagy készítette elő döntésre) országosan.

A kategóriába sorolás keretei

A kategória-besorolás szempontjait és szabályait a Bv. törvény, illetve a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: Rendelet)

6 Bv. törvény § (3) bekezdés b) pont
7 Bv. törvény 97/A. § (4) bekezdés b) pont
8 Bv. törvény 95. § (4) bekezdés a) pont
9 Bv. törvény 95. § (4) bekezdés b) pont
10 Bv. törvény 95. § (4) bekezdés c) pont

határozza meg. Az elítélt végrehajtási fokozata, mint garanciális elem meghatározza, hogy kit milyen kategóriába lehet, és milyen kategóriába nem lehet fő szabály szerint besorolni, illetve hogy mely besorolások esetén adott büntetés-végrehajtási bírói kontroll lehetősége.

Kategória/fokozat	V.	IV.	III.	II.	I.
Fogház	Kezdeti besorolásban nem kerülhet	Bv. bírói kontroll lehetősége			
Börtön	Bv. bírói kontroll lehetősége				Kezdeti besorolásban nem kerülhet
Fegyház				Kezdeti besorolásban nem kerülhet	

2. táblázat: Kezdeti besorolási lehetőségek és azok korlátozásai

Ezen korlátozások figyelembevételével az elítéltek tényleges kategória-besorolása jogszabály szerint a kockázatelemzési, valamint a reintegrációs programok kiválasztását elősegítő vizsgálat alapján kerül meghatározásra.

A fenti korlátok a besoroláskor ismert legszigorúbb ítélet alapján érvényesek (tehát az ítélet kezdete pillanatában igaz értékek alapján), és a kezdeti besorolás korlátait jelentik. A kezdeti kategória-besorolás eredményeként az elítéltek egy adott kategóriában kezdik meg az ítéletük töltését, de a végrehajtás menetében már lazábbak, nem annyira kötöttek, sőt. A rendszer egyik lényegi eleme, hogy az elítéltek idővel jelentősen kedvezőbb kategóriába is kerülhetnek, mint amit a végrehajtási fokozatuk által behatárolt kezdeti besorolás engedett, de garanciális elemek természetesen ebben is vannak. Azaz, például egy börtön fokozatú elítélt számára a teljes spektrum elérhető, de a fogház fokozatú elítélt számára a legszigorúbb, míg a fegyház fokozatú elítélt számára a legenyhébb kategóriába kerülés törvényileg nem megengedett.

Azonban, ha valaki a fogvatartása alatt egy új, szigorúbb ítélet kap, úgy új kezdeti besorolásról kell dönteni. Enyhébb, vagy azonos fokozatú ítélet esetén új besorolás fő szabály szerint nem szükséges, legfeljebb a kategóriák közti potenciális előmenetel időbeli ütemezése fog kitolódni.

Fontos változás továbbá az elkülönítési szabályok módosítása is, ugyanis a kategóriarendszer nem a végrehajtási fokozatokhoz, hanem a kategóriákhoz rendeli az elítéltek elhelyezését és az ottani életfeltételeket, ami így jobban segíti az elítéltek szakmai szempontú elkülönítését. A szabályozó alapján együtt helyezhetőek el az I. és a II., a III. és a IV., illetve a IV. és az V. kategóriába sorolt elítéltek.

A besorolás módszertana

A kategória-besorolás jelentősen definiálja az elítéltek életrendjét, így annak módszertani kereteit jogszabályi szinten részletesen meghatározta a jogalkotó. A Bv. törvény elsősorban a szempontrendszereket fekteti le, míg a Rendelet arra ad iránymutatást, hogy mikor kerülhet valaki enyhébb, vagy éppen szigorúbb kategóriába. A Bv. törvény alapján az alábbi szempontokat szükséges mérlegelni:

a) Az elítélt által elkövetett bűncselekmény jellemzői:[11] azaz fokozott figyelmet érdemel, hogy az ítélet alapjául szolgáló bűncselekmény erőszakos vagy kiemelt tárgyi súlyú-e. Vizsgálni kell továbbá, hogy az elítéltre mennyire jellemző a kiterjedt kriminalitás.

b) A szabadságvesztés-büntetés tartama, illetve annak hátralévő része és végrehajtási fokozata:[12] azaz, hogy az elítélt milyen hosszú ítéletet vagy ítéleteket kapott, meddig kell a büntetés-végrehajtási rendszeren belüli tartózkodását tervezni. A végrehajtási fokozat pedig alapjaiban határozza meg, hogy kit milyen kezdeti kategóriába lehet besorolni (lásd fent).

c) Az elítélt kriminológiai jellemzői:[13] azaz, hogy az elítélt volt-e korábban büntetve, mi a jogi és kriminológiai értelemben vett visszaesése, korábbi normaszegései, korábbi bűncselekményeinek jellege, fokozata. Az esetleges feltételes szabadságra bocsátás időtartama alatt tanúsított magatartása, elkövetett cselekményei.

d) Az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázata:[14] a felmérni kívánt visszaesési és fogvatartási kockázatokat (szuicidum, szerhasználat, agresszivitás, kiszolgáltatottság stb.) a jogszabály taxatíve rögzíti.

e) Az elítélt korábbi fogvatartása során tanúsított magatartása:[15] azaz a korábbi fogvatartásai (beleértve a letartóztatás időszakát is) alatt tanúsított fegyelemsértései (különösen vizsgálandó a tiltott tárgyak tartása, az erőszakos cselekmények elkövetése miatt kiszabott fenyítés, kiemelten a magánelzárás fenyítéssel végződő fegyelmi eljárásokra), annak erőszakos jellege, valamint a jutalmazása, mely az együttműködési hajlandóság pozitív kifejeződéseként értelmezhető.

f) Az elítélt kockázatelemzési vizsgálat során tanúsított magatartása:[16] az elítélt eddigi fogvatartásban – a befogadástól eltelt időszakot, illetve az előzetes letartóztatásban töltött időt figyelembe véve – eltöltött idő során tanúsított magatartása, együttműködési hajlandósága, a befogadására szolgáló részlegen eltöltött ideje alatti fegyelemsértései, erőszakos cselekményei, vagy éppen a jutalomszerzései.

11 Bv. törvény 92. § (2) bekezdés a) pont
12 Bv. törvény 92. § (2) bekezdés b) pont
13 Bv. törvény 92. § (2) bekezdés c) pont
14 Bv. törvény 92. § (2) bekezdés d) pont
15 Bv. törvény 92. § (2) bekezdés e) pont
16 Bv. törvény 92. § (2) bekezdés f) pont

A Rendelet meghatározza, hogy az alapeseti kategóriáknak és az azokhoz képesti enyhébb, vagy szigorúbb besorolásoknak mi a feltétele. A jogszabályi szempontokat figyelembevéve ezek közül is súlyozottan jelenik meg az elítélt explicit erőszakossága, visszaesésese, fogvatartása során tanúsított súlyos (erőszakos) fegyelemsértései, illetve ennek ellenoldalán a letartóztatás során tanúsított együttműködő magatartása.

A besorolás folyamán szem előtt kell tartani, hogy az egyes szervezeti elemek (KKMI, KKMI agglomerációs szervezeti egysége, bv. intézet) a törvény logikájából fakadóan jellemzően eltérő tárgyi súlyú kategóriákkal találkoznak, azaz például a helyi bv. intézeti besorolások alapvetően I-III. kategóriákat feltételeznek, hiszen ott jellemzően az enyhébb ítéletek dominálnak, míg a KKMI központi szervezeti egysége III-V. kategóriába sorolással találkozik nagyobb valószínűséggel (minősített emberölés, szexuális bűncselekmények). A módszertan kapcsán fontos, hogy a besorolásokban a fenti szempontoknak kell megjelennie, nem az egyes intézetek profiljához vagy a fogvatartottak egymáshoz képesti (helyi intézeti viszonyaiban értelmezhető) rangsorolása a cél.

Jogi szempontból szintén fontos deklarálni, hogy a kezdeti kategóriába-besoroláshoz tartozó vizsgálat során figyelembe kell venni az elítéltről rendelkezésre álló statikus és dinamikus adatokat egyaránt. Ezek az adatok részben az elítélt számára ismert dokumentumokból (például ítéletkiadmány, fegyelmi dokumentumok), részben az elítélt önbevallásán alapuló válaszaiból származnak. Ilyen értelemben tehát az elítélt minden olyan információnak a birtokában van, amit a kategória-besoroláskor felhasználunk, azonban ezen információk biztonsági és fogvatartási szempontból készült elemzéseit (feljegyzések, vélemények, fogvatartási kockázatértékelések stb.) – mint döntés-előkészítő iratokat – nem ismerheti meg. A besorolás módszertani alapja és szempontrendszere mindazonáltal transzparens, nyilvánosan is elérhető, a BVOP honlapjáról letölthető dokumentum.[17]

Végrehajtási tapasztalatok

Az elítéltek kategóriáinak aktuális eloszlását nagyban befolyásolja a fokozatok és rezsimek 2024. március előtti statisztikai jellemzője, hiszen a jelenlévő elítéltek egy jelentős része a törvényi átváltásnak megfelelő kategóriában van. Mindazonáltal az elmúlt egy évben így több ezer elítélt kezdeti besorolásán vagyunk túl, hiszen csak a KKMI és területi osztályai országosan több mint 2 000 elítélt kockázatértékelését, vagy besorolását végezte el (vagy készítette elő döntésre) 2024. március 1-je óta. A számokra szintén hatással volt a kreditrendszer működése is, azaz a kezdeti besorolásokhoz képesti előmenetel, vagy éppen visszasorolás.

17 https://bv.gov.hu/sites/default/files/kategoria_besorolas_modszertan_kkmi.pdf

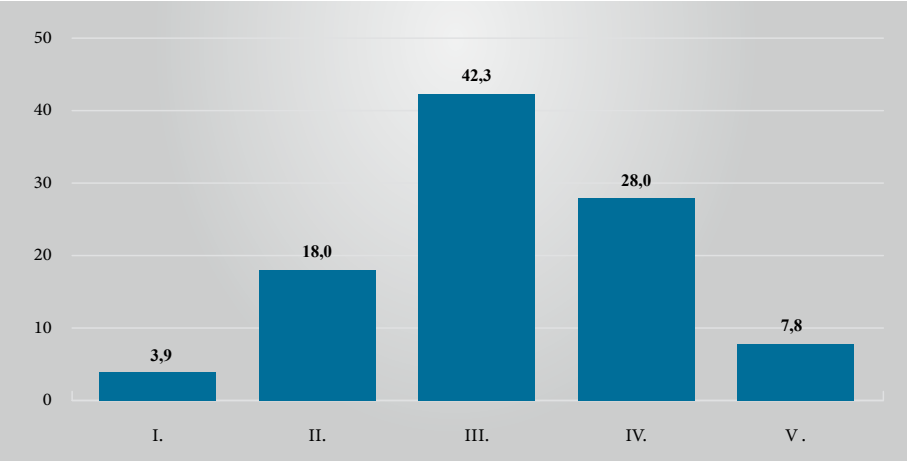

3. ábra: Az elítélti kategóriák megoszlása

A fenti ábrán látható adatok megoszlását több tényező befolyásolja, így különösen:

- az elmúlt év besorolási gyakorlata, de a jelenlegi számokra épp annyira kihatással van
- a végrehajtási fokozatok és rezsimek statikus jellemzője, amiről átváltották az elítélteket, továbbá
- az automatikus besorolást (jellemzően I. és II. kategóriába kerülő) feltételező enyhébb súlyú elkövetők (első bűntényes, alacsony ítélettel bíró fogház, illetve elzárás) aktuális aránya.

Az adatokat szintén befolyásolja a hosszabb ítéletekkel bíró börtön és fegyház fokozatú elítélti befogadások és szabadítások jellemzője, ugyanis:

- ha a besorolások objektív jogszabályi szempontjait is figyelembe véve szigorúbb ítéletek születnek, azaz ha nagyobb számban érkeznek be visszaeső, erőszakos elkövetők,
- és ha ez a beáramlás gyorsabb, mint a kreditrendszerben való előmenetel sebessége (ami nem azt jelenti, hogy azt gyorsítani kell, mert annak saját szempontjai szerint kell működnie), továbbá
- ha az ítéletek hossza növekszik, ezáltal több időt fognak az elítéltek az egyes kategóriában tölteni.

akkor a fenti adatok szigorúbb irányba mozdulnak el, vagy legalábbis dominálni fognak a III.-V. kategóriába sorolt elítéltek. Ez önmagában egy természetes jelenség, de azt fontos hangsúlyozni, hogy e mögött lehet egy intenzív dinamika és egy erős progresszivitás, ami a kreditrendszerből fakad. A kategóriák megoszlása azonban a fenti tényezők mentén értelmezhető statikus állapotot fog mutatni, mely sokkal inkább az elítélti populáció jellegétől és forgási sebességétől függ.

Már a jogszabály-módosítás során is fontos tervezési és működési indikátorként értelmezhető szempont volt a fogvatartotti panaszok, az ügyészség észrevételei, illetve a bv. bírói kontroll lehetőségével járó szigorúbb besorolások és a tényleges bv. bírói panaszok száma is.

A jogszabály előkészítése előtt elemeztük a fogvatartotti panaszok statisztikai jellemzőit a rájuk nézve negatív döntések (fegyelmi cselekmények, rezsimbesorolások) esetén. Az akkori adatokból úgy számoltuk, hogy a kategória-besorolások megközelítőleg 5%-a esetében várható fogvatartotti panasz. Az elmúlt egy év adatai azonban ehhez képest jóval alacsonyabb értéket mutattak. Az első hónapokban alapvetően a rendszer újdonságát feltételeztük benne, de több mint egy év távlatából ez már nem állná meg a helyét.

A KKMI vagy osztályai döntési hatáskörébe tartozó esetekből (megközelítőleg 1 000 besorolás) összesen 24 panasz érkezett. Ebből 11 a KKMI központi egységét érintően, ami természetes is, hiszen jellemzően itt születnek a legszigorúbb besorolások (az életfogytiglani elítéltek, minősített emberölések stb. okán). Mindazonáltal azt lehet mondani, hogy a besorolások ellen nagyon elenyésző számban adnak be panaszokat. Az adatokhoz hozzá tartozik, hogy kategória-besorolás miatt bv. bírói kontroll lehetőségével 2024 márciusa óta mindösszesen 1 fogvatartott élt.

Ezen fenti alacsony számokat azzal magyarázzuk, hogy a besorolások rendeleti szempontrendszere alapvetően megfelelő és átlátható, az elítéltek részére is értelmezhető keretet biztosít a kategorizáláshoz.

Fejlesztési irányok és lehetőségek

A kategória-besorolások bevezetése óta eltelt több mint egy év tapasztalata alapján több fejlesztési irány is felmerült, melyek segíthetik a végrehajtás menetét, racionalizálhatják a rendszer adminisztratív működését.

Besorolások átvétele intézeti hatáskörből

A KKMI területi osztályai egy-egy agglomerációs intézetben működnek. Jogi és felügyeleti értelemben elkülönülnek az intézetektől, mely a besorolások meghozatala szempontjából egy garanciális elem is. Mindazonáltal ezen osztályoknak az intézetek életébe be kell integrálódnia, és célszerű olyan működési rendet kialakítani, mely kerüli a párhuzamosságokat és az adminisztratív hibákat. Az intézeti munkában a különböző elítélti csoportok befogadása és besorolása akkor hatékony, ha azt egy szervezeti egység végzi, függetlenül attól, hogy a határozathozatal (és ezzel a panaszkivizsgálás) kinek a hatáskörébe tartozik. Így azon intézetekben, ahol a KKMI osztályai működnek,

ott ezen szervezeti elemek elkészítik minden elítélt besorolási dokumentációját, bár a tényleges határozat- és döntéshozatal a jogszabályoknak megfelelően működik.

Annak érdekében, hogy a KKMI osztályok székhelye szerinti intézeti hatáskörébe tartozó kategória-besorolásokat teljes egészében – tehát technikailag a döntést és annak kihirdetését is – a KKMI agglomerációs osztályai magukhoz vonhassák, jogszabálymódosítási javaslattal éltünk. Az eddig is végzett tevékenység gyakorlatilag annyiban bővülne, hogy nemcsak a kategóriába-sorolás előkészítését végeznék el az osztályok, hanem a határozatot is azok vezetői hoznák, mely a bv. szervek részéről a BFB-k leterheltségének enyhítését eredményezné. A fogvatartottakat ezzel hátrány nem érné, de azáltal, hogy a besorolást egy külön dedikált szervezeti elem végzi, nő a besorolások mögötti szakmai egységesség, továbbá csökken az intéztek adminisztratív terhe is.

Priorálás

A másik fejlesztési irány célja, hogy a KKMI osztályai irányvonalakat adjanak a bv. intézeteknek – a továbbiakban nem kizárólag a székhely szerinti, hanem valamennyi adott agglomerációba tartozó bv. intézetnek – a kategória-besorolásokhoz. A besorolások szakmai megalapozottságát és törvényességét eddig is ellenőrizte a KKMI. A koncepció alapján az utólagos ellenőrzést felváltaná egy előzetes aktus, tehát a besorolások elvégzéséhez adatokat készítenének elő és előpriorálást végeznének, nem pedig utólagos ellenőrzésekkel járulnának hozzá az intézeti besorolások szakmai megfelelőségéhez. A priorálás pilot programját 2025 márciusában indítottuk el agglomerációnként 1-1 intézet bevonásával.

Távmeghallgatás

A feladatok racionalizálásának érdekében azon esetekben, ahol ez indokolt, a KKMI a távtárgyalás infrastruktúráját használva végzi el a kockázatelemzési vizsgálat keretében az elítéltek meghallgatását. Így különösen olyan esetekben, ahol az elítélt új megszakító ítéletet kap, vagy összebüntetésbe foglalják ítéleteit, de már évek óta intézetben van, és az is lehet, hogy korábban már történt kategória-besorolása. Sok esetben az elítéltet fogvatartási okokból (munkában vagy oktatásban való részvétel) sem indokolt elszállítani az intézetéből. Az elítélt személyes meghallgatásának elsősorban első (ténylegesen, vagy elítéltként való) befogadásakor van leginkább relevanciája.

A távmeghallgatással ugyanakkor csökkenthető a szállítások száma, ami költséghatékony megoldást jelent a feladatvégrehajtás során (mind pénzügyi, mind humánkapacitás szempontjából), továbbá biztonsági kockázatot is minimalizál. Ennek infrastrukturális fejlesztéséhez keresünk informatikai támogatást, hogy a rendszer gördülékenyebb és célorientáltabb lehessen. Az elmúlt egy évben közel 100 elítélt esetében éltünk

a távmeghallgatás lehetőségével, de ez a szám akár többszörösére is növelhető lehet, ami már releváns megtakarítást eredményezhet rendszerszinten is.

Összefoglalás

Összességében tehát – ahogy a statisztikai adatok is alátámasztják – a Bv. törvény módosításai által újonnan bevezetett jogintézmények alkalmazását, a kategóriarendszer bevezetését és az átállást a bv. szervezet gördülékenyen, hatékonyan és fegyelmezetten hajtotta végre, mely időszakot sikeresnek értékelhetjük. A kezdeti nehézségeket a bv. szervezet oly módon küzdötte le, hogy mára már a kategória-besorolásokhoz kapcsolódó feladatok végrehajtása rutinná vált.

A Bv. törvény módosítása reformot jelent a bv. szervezet életében, a statikus, végrehajtási fokozatok szerinti büntetés-végrehajtást egy szakmai alapokon nyugvó, dinamikus rendszer váltotta fel. A kategóriák alkalmazása kiszolgálja azt az igényt, hogy a bv. szervezet olyan eszközzel rendelkezzen, melynek birtokában reagálhat az elítélt magatartására és együttműködési hajlandóságára, ráadásul úgy, hogy közben lehetősége van arra, hogy építsen az elítélt korábbi szabadságvesztés-büntetésének végrehajtása során nyert tapasztalataira is.

Fontos, hogy a törvényességi kritériumnak minden esetben megfeleljünk, ezért a továbbiakban is monitorozni kell a tevékenységeket. A kategóriarendszer működtetése érdekében elengedhetetlen, hogy a bv. szervezet egységben, a közös szakmai célokat figyelembe véve hajtsa végre feladatait, és megfelelő differenciálás mellett alkalmazza a jogszabály adta lehetőségeket.

Felhasznált irodalom

16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

Somogyvári Mihály (2024): Az elítéltek klasszifikációja, a kategória- és kreditrendszer működési elve a 2024-ben hatályba lépő törvény alapján. Börtönügyi Szemle, 2024/1.

Fotó: Bv. fotó

Szakolczi Judit

A IV. Országos Börtönszínházi Találkozó – Fókuszban a családi kapcsolatok

4th national prison theatre festival – Placing family relationships in focus

A börtönszínház a büntetés-végrehajtási intézetekben (a továbbiakban: bv. intézet) alkalmazott művészetterápiás eszköztár egyik legösszetettebb formája, amely hatékonyan támogatja a fogvatartottak személyiségfejlődését, önreflexióját és társadalmi visszailleszkedését. A tanulmány a 2024-ben megrendezett IV. Országos Börtönszínházi Találkozót vizsgálja, amely a reintegrációs folyamatokat új dimenzióba helyezte. A rekord részvétellel zajló esemény fókuszában a családi kapcsolatok álltak. A tanulmány kitér a hazai börtönszínházi kezdeményezések történetére, nemzetközi párhuzamokra, valamint a börtönszínház reintegrációs szerepére. A jövőbeli fejlesztések – mint a civil partnerségek erősítése, külső előadások szervezése és a resztoratív igazságszolgáltatási elemek integrációja – tovább növelhetik e módszer társadalmi hatását.

Kulcsszavak: börtönszínház, művészetterápia, társadalmi reintegráció, fogvatartottak rehabilitációja, büntetés-végrehajtás

Prison theatre represents a powerful form of art therapy within correctional institutions, fostering self-awareness, communication skills, and emotional development among inmates. This paper explores the 4th National Prison Theatre Festival held in Hungary in 2024, a unique event emphasizing the role of family relationships in the reintegration process. With record participation – 200 inmates from 18 institutions – the festival featured performances centered on human dignity, responsibility, forgiveness, and above all, the restoration of familial ties. The plays were prepared with the active involvement of inmates in set and costume design, supported by theatre professionals and drama pedagogues. The audience included not only professionals and family members of inmates, but also students, journalists, and artists, reflecting the broader social relevance of the initiative. This paper also reviews the development of Hungarian prison theatre, international parallels, and the rehabilitative impact of performance-based programs. Future directions include enhancing civil partnerships, organizing public performances, and incorporating restorative justice practices to further strengthen social reintegration.

Keywords: *prison theatre, art therapy, family relationships, social reintegration, inmate rehabilitation, prison service*

Bevezetés

A büntetés-végrehajtás egyik legnagyobb kihívása a fogvatartottak társadalmi visszailleszkedésének elősegítése. Az ennek érdekében alkalmazott reintegrációs programok egyik unikális és kiemelten produktív eszköze a börtönszínház, amely – a művészetterápia egyik különleges formájaként – a drámapedagógia és a színházterápia eszközeivel segíti a fogvatartottakat az önismeret, a kommunikációs készségek, az empátia és a társadalmi beilleszkedés fejlesztésében. A nemzetközi és hazai tapasztalatok egyaránt rámutatnak arra, hogy a börtönszínház effektív eszköz lehet a fogvatartottak személyiségfejlődésének támogatására, így nem véletlen, hogy egyre több országban alkalmazzák.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP) és a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács (a továbbiakban: NBT) – mint a büntetés-végrehajtási szervezet kiemelt bűnmegelőzési stratégiai partnere – aktívan vesz részt a börtönszínházi programok szervezésében és támogatásában. Az NBT közreműködésével kerül rendszeresen megrendezésre az Országos Börtönszínházi Találkozó[1], mely 2024-ben negyedik alkalommal valósult meg, ezúttal Várnagy Andrea Liszt Ferenc-díjas zongoraművész, érdemes művész közreműködésével.[2] A 2024-es börtönszínházi találkozó különlegessége abban rejlett, hogy a résztvevő fogvatartotti társulatok száma minden eddiginél magasabb volt, valamint az előadott darabok középpontjában az emberi méltóság, a felelősségvállalás és a megbocsátás állt. A megvalósult esemény a büntetés-végrehajtási szervezet egészének szakmai munkáját is új dimenzióba helyezte. Jelen tanulmány áttekinti a börtönszínház jelentőségét a büntetés-végrehajtásban, valamint részletesen elemzi a 2024-es találkozó eseményeit, eredményeit és hatásait.

A hazai börtönszínház története

A börtönszínházi találkozó kiváló lehetőség arra, hogy a fogvatartottak közötti kommunikáció fejlődjön, emberi és művészi értékeket sajátítsanak el.[3] Magyarországon a börtönszínházi kezdeményezések a vallási ünnepekhez kapcsolódó műsorokból fejlődtek ki, amelyeket egyházi közreműködéssel és börtönlelkészek vezetésével valósítottak meg. Az első, kifejezetten színházi projekt 1989-ben indult el a Szegedi Fegyház és Börtönben, ahol az „*Álló Idő Színháza*" társulat fogvatartottak részvételével hozott létre előadásokat.[4] A 2000-es években egyre több bv. intézet alakított saját színjátszó csoportot és külsős szakemberek is bekapcsolódtak a programokba. Az elmúlt években fokozott figyelmet kapott a börtönszínház, amelynek legfontosabb eseménye és

1 Kovács M. (2024)
2 A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: 2024-ben is Országos Börtönszínházi Találkozó
3 Bv. Hírlevél (2018) p. 18.
4 Kovács M. (2018)

mérföldköve az Országos Börtönszínházi Találkozó, hiszen a fogvatartottak számára nemcsak a művészi kibontakozás lehetőségét biztosítja, hanem erősíti a társadalom és a börtönvilág közötti párbeszédet is. A rendezvény azóta rendszeres programmá vált, melyhez egyre több bv. intézet csatlakozik.

Az első országos szintű börtönszínházi találkozó megrendezésére 2013-ban került sor a Bartók Kamaraszínház és Művészetek Házában, Dunaújvárosban. Az esemény mérföldkőnek számított a fogvatartottak számára felkínált kulturális programok között. A találkozó fővédnöke Dr. Surján László, az Európai Parlament akkori alelnöke, a zsűri elnöke pedig Pogány Judit színművész volt. Hat bv. intézetből összesen hatvannégy fogvatartott lépett színpadra. A produkciók előválogatáson mentek keresztül, melynek során tizenhét darabból választották ki a legjobb hatot.[5]

A következő években folyamatosan fejlődött a program, 2016-ban – a regionális selejtezők után – a döntő a József Attila Színházban zajlott. A BVOP pályázatot írt ki a színpadi művek díszlet- és jelmezterveinek támogatására, ezzel ösztönözve a bv. intézeteket a minőségi előadások létrehozására. A jelentkezések magas számára tekintettel (huszonegy bv. intézet nyújtott be pályázatot), regionális selejtezők megtartására volt szükség. A döntőnek helyszínt adó színház előcsarnokában állították ki a fogvatartottak által készített rajzokat, festményeket és kerámiákat.

2018-ban újabb országos találkozókra került sor, melyek magukra vonták mind a fogvatartottak, mind a civil társadalom fokozott figyelmét és érdeklődését. A regionális selejtezők után ezúttal is a József Attila Színház adott otthont a döntőnek. Tizenhat bv. intézet jelentkezett, közel 150 fő fogvatartott részvételével. A döntőbe jutott négy színtársulat előadását szakmai zsűri értékelte. A színház előcsarnokában ezúttal is kiállították a fogvatartottak műveit, köztük az NBT által támogatott jobb agyféltekés rajztanfolyamon készült alkotásokat.[6]

A börtönszínház jelentősége a fogvatartottak rehabilitációjában

A börtönszínház – mint módszer – az egyik legjelentősebb és legsokrétűbb eszköz a fogvatartottak társadalmi visszailleszkedésének elősegítésére. A nyugat-európai országok tapasztalatai alapján egyértelműen megmutatkozott, hogy a művészeti tevékenységek – különösen a színház – jelentős társadalomformáló erővel bírnak.

5 Kovács M. (2018)
6 Kovács M. (2018)

A börtönszínház lényege, hogy a fogvatartottak olyan szerepekbe helyezkedhetnek, amelyek segítik őket múltjuk és tetteik feldolgozásában.[7]

A Teatro del Norte társulat – amely 1985-ben jött létre az asztúriai Lugonesban, Spanyolországban – szintén részt vesz börtönszínházi projektekben, melyek során a színház eszközeivel segítik a fogvatartottak önkifejezését és személyiségfejlődését.[8]

Az olasz alkotmány előírja, hogy a büntetéseknek az elítéltek átnevelésére kell irányulniuk. Ennek jegyében a Teatro Nucleo társulat aktívan dolgozik börtönszínházi projekten, melyeknek célja a fogvatartottak társadalmi reintegrációjának elősegítése.[9]

A szabadságvesztés-büntetés természeténél fogva a képességek elsorvadásához vezethet, amennyiben a passzivitásra és infantilizálódásra való hajlamot nem kompenzálják adekvát beavatkozásokkal.[10]

Az előadás egyfajta legitim menekülési útvonalként szolgál a szabadságvesztés és az ismétlődő időélmény szorításában szinte fojtogatóvá váló zárt terek elől.[11]

A színházi játékban való részvétel elősegíti az önkifejezés és az önismeret fejlesztését. A fogvatartottak – szerepeket játszva – újraértelmezhetik saját helyzetüket, múltjukat és lehetőségeiket. Fejleszti továbbá az empátiát és az érzelmi intelligenciát, mivel a különböző karakterek megformálása segít mások érzéseinek megértésében, amely a társadalmi integráció egyik esszenciális eleme. A színpadi helyzetek gyakorlása lehetőséget ad az erőszakmentes kommunikáció fejlesztésére, ami hozzájárul a konfliktuskezelési készségek javításához, a nyilvános szereplés által pedig a közönség reakciója pozitív hatást gyakorol az önbecsülés fejlődésére. Mindezek mellett a börtönszínház egyik kiemelendő pozitív hozománya, hogy lehetőséget biztosít arra, hogy a fogvatartottak elfogadottabbá váljanak a társadalom számára.[12]

A 2024-es Országos Börtönszínházi Találkozóról

A minden egyes megrendezésekor nagy sikernek örvendő esemény 2024-ben „*A szervezeti reformok és a művészetterápia kibontakozása*" című projekt keretein beül valósulhatott meg, az NBT támogatásával.[13] A 2024. évi rendezvény különösen

7 Kovács M. (2018)
8 Egy új élet kapujában (2021)
9 https://www.urester.hu/erasmus/?lang=en
10 Egy új élet kapujában (2021) p. 4.
11 Egy új élet kapujában (2021) p. 5.
12 Kovács M. (2018)
13 A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: 2024-ben is Országos Börtönszínházi Találkozó

nagy jelentőséggel bírt, mivel rekordszámú fogvatartott vett részt rajta. Tizennyolc bv. intézet kétszáz fogvatartottja készült hónapokon át a produkciókra, a díszleteket és a jelmezeket saját kezűleg készítették. Széleskörű szakmai támogatás biztosította a felkészülést, amelynek keretében drámapedagógusok, rendezők és színházi szakemberek segítették a próbákat. A civil társadalom nagyobb szerepet kapott, hiszen a nézők között nemcsak a fogvatartottak hozzátartozói és büntetés-végrehajtási szakemberek voltak jelen, hanem egyetemi hallgatók és művészek is, illetve az országos döntő – a BVOP Kommunikációs Főosztályának köszönhetően – online közvetítés útján élőben is követhető volt az érdeklődők számára. Az esemény társadalmi visszhangját igazolja, hogy a rendezvényről számos sajtóorgánum beszámolt, növelve a program elismertségét.

Az elődöntőkből továbbjutott társulatok a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. objektumának dísztermében mérették meg magukat 2024. október 4-én, ahol öt bv. intézet fogvatartottjai versenyezhettek a győzelemért.

A találkozó előadásai

- *Törés* – Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet,
- *Az alkohol öl* – Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet,
- *Indul a (fegy)bakterház* – Kalocsai Fegyház és Börtön,
- *Apai szív* – Váci Fegyház és Börtön,
- *Szemünk fénye* – Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézet.

A produkciók kiemelkedő színvonalát igazolja, hogy hosszas egyeztetést követően a zsűri úgy döntött, hogy valamilyen formában valamennyi döntőbe jutott előadás elismerésben részesül. Figyelembe véve, hogy egyes performanszok kapcsán a zenei világ, míg más előadások vonatkozásában a színészi játék emelkedett ki, a résztvevő bv. intézetek az alábbiak szerint kapták meg az elismerést:

- Prevenciós különdíj – Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet,
- Legjobb adaptációs ötlet – Kalocsai Fegyház és Börtön,
- Legjobb zenei és képi megjelenítés – Váci Fegyház és Börtön,
- Legjobb rendezés – Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézet.

A börtönszínházi találkozó első helyezettje a Szombathelyi Országos Bv. Intézet lett.

A legjobb mellékszereplő és a legjobb főszereplő, valamint a fogvatartottakat felkészítő személyi állományi tagok emléklapot és tárgyjutalmat kaptak. A résztvevő fogvatartottak visszajelzései egyértelműen pozitívak voltak az eseménnyel összefüggésben, többen beszámoltak növekvő önbizalomról és önkifejezési készségekről. A rendezvény

hozzájárult továbbá a családi kapcsolatok erősítéséhez, hiszen a fogvatartottak ezúttal is a családtagjaik előtt szerepelhettek.

Összegzés

A börtönszínházi találkozók és a drámapedagógia-alapú börtönszínházi foglalkozások hosszú távon pozitív hatást gyakorolhatnak a fogvatartottak életére. Együttműködési készségük fejlődése révén a fegyelmi cselekmények elkövetésének száma is csökkenhet. Erre figyelemmel, az eseménynek az elkövetkező időszakban is létjogosultsága van a büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységi körében.

A 2024-es börtönszínházi találkozó ismét bebizonyította, hogy a színház művészetterápiás eszközként való alkalmazása rendkívül hatékonyan támogatja a fogvatartottak reintegrációját. A program a résztvevőkre és a társadalom egészére is pozitív hatással van, hiszen a fogvatartottak megismerhetik saját lehetőségeiket, és készségszinten felkészülhetnek a társadalmi visszailleszkedésre. A börtönszínház nem csupán egy művészeti tevékenység a rácsok mögött – sokak számára ez az első lépés egy új élet felé.

Felhasznált irodalom

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos oldala: 2024-ben is Országos Börtönszínházi Találkozó. Online: https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/8938 (Letöltés ideje: 2025. március 14.)

Bv. Hírlevél (2018), 10. évf. 4. sz.

Egy új élet kapujában (2021), Készült a Performing new lives című Erasmus+ KA2 stratégiai partnerségek projekt keretében (hivatkozási szám: 2019-1-ES01-KA204-06396). Online: teatrodelnorte.com/wp-content/uploads/2022/12/Egy-uj-elet-kapujaban-hungarian.pdf (Letöltés ideje: 2025. március 12.)

Erasmus +. Online: https://www.urester.hu/erasmus/?lang=en (Letöltés ideje: 2025. március 10.)

Kovács Mihály (2018): Művészetterápiás eszközök alkalmazási lehetőségei büntetés-végrehajtási keretek között. Szakdolgozat, Eötvös Lóránt Tudományegyetem, Társadalomtudomány Kar, Mesterképzés

Kovács Mihály (2024): A művészet és a hit kapcsolódási lehetőségei büntetés-végrehajtási keretek között. Belügyi Szemle, 2024/3. szám

Országos
Börtönszínházi
Találkozó

Fotó: Bv. fotó

Jungbert Zsófia

Magyar tanácsadói szerepvállalás az EUPOL COPPS ciszjordániai missziójában

Hungarian advisory involvement in the EUPOL COPPS mission in the Palestinian West Bank

Egy éven át a BVOP képviseletében – pályázati úton elnyert kiküldetésben – szolgáltam börtönügyi tanácsadóként az EUPOL COPPS misszió keretében Ramallahban, a Palesztin Hatóság területén. Az itt szerzett szakmai tapasztalatokról, valamint munkakörülményekről számolok be a tanulmányomban, beleértve a Misszió működésének bemutatását és a palesztin szakmai és kormányzati szervekkel történő együttműködést. Utalok az elhúzódó izraeli-palesztin konfliktus megoldatlanságából fakadó körülményekre is.

Kulcsszavak: EUPOL COPPS, misszió, Palesztina, rendvédelem, börtönügy

For one year, I served as a penitentiary advisor on a tendered secondment position on behalf of the Hungarian Prison Service Headquarters at the EUPOL COOPS Mission in Ramallah, PA. I report here on my professional experience and working conditions including an introduction to the Mission structure and the cooperation with Palestinian professional and governmental bodies. I also refer to the circumstances of the unresolved Israeli-Palestinian conflict.

Keywords: *EUPOL COPPS, mission, Palestine, law enforcement, prisons*

Bevezetés

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága képviseletében 2023. január és 2024. február között – pályázati úton elnyert kiküldetésben – börtönügyi tanácsadóként szolgáltam az EUPOL COPPS[1] misszió keretein belül Ramallahban. Az ott szerzett szakmai tapasztalatokról, valamint a háborús körülmények miatt kritikussá vált ottani élet- és munkakörülményekről számolok be röviden a következőkben. Tanulmányomban bemutatom a Misszió célját és működését, az illetékes palesztin kormányzati szervekkel és civil szervezetekkel kialakított szakmai együttműködést, nem tekintve el a térségben zajló, a Misszió munkáját érintő kihívásoktól sem.

A térség politikai kihívásai

Az aktuális gázai konfliktus gyökerei nemcsak a 2023. október 7-ei Hamász[2]-támadásig, hanem legalább az utóbbi száz évre nyúlnak vissza. A közvetlen előzménye a jelenlegi eseményeknek mindaz, ami a felek között az Intifádák[3] alatt – majd ezek után is, folyamatosan – történt. A Nyugat evidenciának tartotta az elmúlt évekig Izrael Állam biztonságát, ami azonban a Hamász mostani támadásával illúziónak bizonyult. Az abszolút katonai és technológiai fölény, valamint a szövetségesi háttér önmagában ugyanis nem jelentenek automatikus védelmi garanciát.

A külszolgálati időm alatt az izraeli-arab konfliktus jellege és mértéke egészen 2023. október 7-éig, tehát az Izrael ellen Gázából indított Hamász támadás kezdetéig alapvetően lokális maradt, nem terjedt át Ciszjordániára („Nyugati part", „West Bank").

1 Az EU palesztin területeken működő, jogállamiságot valamint a rendészeti és biztonsági szektor reformját támogató missziója, https://eupolcopps.eu/page/mission/en

2 Teljes nevén Ḥarakat al-Muqāwama al-Islāmiyya, ('Iszlám Ellenállási Mozgalom') egy iszlamista és nacionalista politikai szervezet és párt. A nyugati országokban terrorista szervezetnek nyilvánították. Központja jelenleg a Gázai övezetben található, melyet 2007 óta tart fennhatósága alatt.

3 Izrael elleni palesztin felkelések 1987-1993. és 2000-2005. között

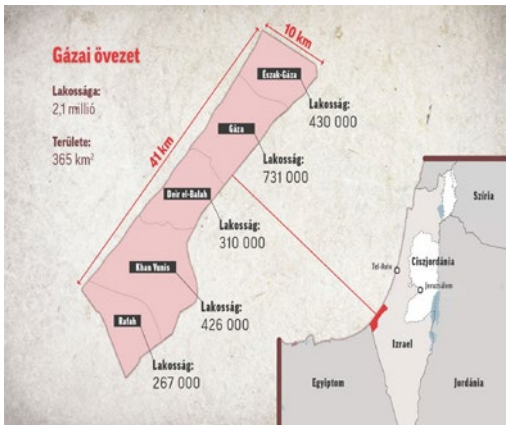

1. ábra: a Gázai övezet lakosságának területi megoszlása[4]

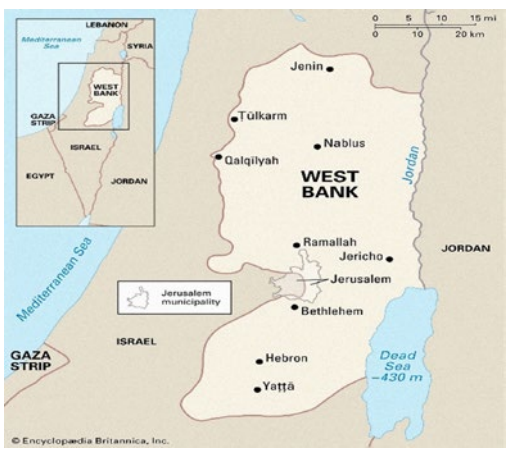

2. ábra: Ciszjordánia, vagyis a „Nyugati part" elhelyezkedése[5]

Ennek oka a mindenre kiterjedő izraeli katonai ellenőrzés, a palesztin kormányzat gyengesége és a sikertelenség okán részben hiteltelenné válása saját tömegei előtt, továbbá a palesztin szervezetek megosztottsága, illetve a nemzetközi közösség passzivitása. A nemzetközi közösség az átfogó politikai rendezésre irányuló nyomásgyakorlás helyett inkább a demokratikus berendezkedés általános erősítését és a humanitárius segélyezést helyezte előtérbe. Az izraeli politikával szemben csak ritkán megfogalmazott amerikai kormányzati bírálatok – például a megszállt területeken folyó cionista telepítések kapcsán – kiegyensúlyozó válaszlépések nélkül maradtak. Ugyanakkor tény, hogy

4 Forrás: Székelyhon, 2023. november 5. https://szekelyhon.ro/vilag/a-palesztin-nemzeti-hatosag-kesz-atvenni-gazat-palesztina-reszekent

5 Forrás: Encyclopaedia Brittannica, Inc. https://www.britannica.com/place/West-Bank

a külföldi forrásokból történő válságmenedzselés nélkül a Palesztin Hatóság azonnal összeomlana. Izrael a számára megfelelő biztonság erőszakos megteremtésén kívül valójában nem fordít figyelmet a palesztin gazdasági és társadalmi válság kezelésére.

Az ENSZ részéről az UNRWA[6] attól tart, hogy megbomlik a közrend, anarchia, káosz uralkodik el, az éhséglázadások és a járványok tömegkatasztrófába csaphatnak át – mutatott rá Philippe Lazarini, az UNRWA vezetője.[7] Erre az USA által eddig biztosított anyagi támogatás megszűnése, valamint Izraelnek az UNRWA betiltására vonatkozó döntése esetén kerülhet sor. Ez időközben már meg is történt. 2024. december közepén pedig a szíriai kormány bukása és a rendszer összeomlása, az ottani kialakulatlan belpolitikai erőtér és a várható nagyhatalmi külső érdekérvényesítés vethet fel újabb regionális, sőt globális biztonságpolitikai kihívásokat.

A gázai konfliktus következményeképpen a ciszjordániai helyzet is sokkal feszültebbé vált, mégpedig a megszálló izraeli hadsereg és a telepesek, illetve a mintegy 3 millió fős palesztin lakosság között. Az alacsony fokozatú és aszimmetrikus konfliktusban a világ egyik legjobban felfegyverzett és kiképzett hadserege, valamint hírszerzése, egyben regionális nukleáris hatalma állt szemben kődobáló, autógumit égető fiatalokkal és külföldről irányított terrorista-gerilla proxy formációkkal, miközben a változó intenzitású konfliktus elhúzódására lehetett számítani. Ennek a látszólagos nyugalmi, valójában látens robbanékony helyzetnek vetett véget a Hamász október 7-ei támadása a Gáza közelében megszervezett NOVA fesztiválon és dél-izraeli kibucok ellen, amit az újabb gázai háborút jelentő izraeli ellencsapás követett. Még nem látni, hogy milyen rendezést képzel el Izrael Állam a katonai cél elérését követően. Több mint egy évvel a legújabb gázai háború kirobbanása után, egy másik, több évtizedes, újraéledő feszültség részeként új szakaszba érkezett Izrael Állam és a libanoni Hezbollah konfliktusa, miközben Irán érintettségével felrémlik a régióra kiterjedő totális háború lehetősége is. Ennek az esélyét jelentősen csökkentené, ha a gázai háborúban sikerülne legalább tartós tűzszünetet kötni a feleknek. A siíta Hezbollah, de a jemeni hutik is bejelentették, hogy addig folytatják a harcot, ameddig a Gázai övezetben folytatódnak az izraeli akciók.

Ebben a szakaszban a gázai konfliktus intenzitásának mérséklése, a tűzszünet elérése, a túszok kiszabadítása, az eszkaláció elkerülése, a civil lakosság védelme, a humanitárius katasztrófa kezelése, a kollektív és aránytalan büntetés elkerülése, valamint a tömeges kitelepítés elhárítása lehet azonnali cél, hiszen nyilvánvaló, hogy katonai

6 Az UNRWA az ENSZ Palesztin Menekülteket Segélyező és Munkaközvetítő Hivatala a Közel-Keleten

7 https://www.unrwa.org/resources/un-unrwa/letter-unrwa-commissioner-general-philippe-lazzarini-president-united-nations. Időközben Izrael betiltotta az UNRWA működését Gázában arra történő hivatkozással, hogy az ENSZ szakosított szervezetének több helyi munkatársa érintett lehetett a Hamász által elkövetett október 7-ei terrortámadásban.

eszközökkel ez a konfliktus tartósan nem rendezhető. A Hamász támadása és Izrael gázai megtorlása a tragédián túlmutatóan elvezethet a közel-keleti békefolyamat tárgyalásos újratervezéséhez és az ENSZ, az Európai Unió, valamint az USA által is támogatott két-állami rendezéshez. Bár Izrael jelenleg ezt elveti és mindent elkövet az önálló és működőképes palesztin államiság kialakításának az elvi tervezése ellen is, ettől eltérő jövőkép azonban nemigen körvonalazódik.

A külszolgálatban eltöltött év során egyre nőtt azon területek száma Ciszjordániában, ahova misszión biztonsági szolgálata az állandósuló összecsapások miatt nem ajánlotta, vagy egyenesen tiltotta számunkra a beutazást. Munkába járásunk és privát mozgásunk egyaránt nehézkesebbé vált. Kiemelt fontosságúvá vált munkatársaink összetartása, amit vezetésünk elsődleges feladatként kezelt. Mind a helyi alkalmazott munkatársaink, mind pedig szakmai partnereink, és azok a palesztin személyek, akikkel munkánk során kapcsolatba kerültünk, rendkívül elkeseredettek voltak a főleg október 7. után kialakult munka- és életkörülmények miatt, tekintettel arra, hogy családjaikkal folyamatos biztonsági fenyegetettség, áruhiány, kiesett közszolgáltatások, mozgáskorlátozások és gyakran erőszakos izraeli ellenőrzések, valamint önkényes elhurcolások közepette élnek.

A Misszióról

A Missziót mai formájában az Európai Unió 2006. január 1-jén hozta létre mint az EU rendőrségi támogatási intézményét a Palesztin Hatóság támogatására. 2008-ban ez kiegészült a Jogállamiság Szekcióval, a szervezet új neve pedig ettől kezdve: EU Palesztin Területeken Működő Jogállamiságot, Rendőri Reformokat Támogató Missziója (EU Mission for the Support of the Palestinian Police and Rule of Law), mely az említett két kiemelt területen, illetve „szekcióban" támogatja a Palesztin Hatóságot a megfelelő intézményrendszer létrehozásában és működtetésében, az önálló államiságra való felkészülés perspektívájában. A két vonatkozó szakterület ennek megfelelően ma a szélesebb értelemben vett biztonsági és rendészeti, illetve az igazságszolgáltatási reform.

A Misszió létrehozása, működtetése és folyamatos fejlesztése annak a látható kifejezése, hogy az Európai Unió elkötelezett a palesztin nép demokratikus társadalmi berendezkedését biztosító intézményrendszer működését és – végeredményben a nemzetközi közösség nagy része által támogatott államépítésre való felkészülés – segítését illetően. A Misszió nem politikai fórum és nem is folytat politikai tevékenységet, hanem technikai tanácsadással és támogatással segíti azoknak a kijelölt uniós politikai törekvéseknek a megvalósulását, melyek a tárgyalásos úton elérendő, átfogó békemegállapodással és a két-állami rendezéssel teremthetik meg a több évtizede tartó, regionális jelentőségű, de globális kihatású izraeli-palesztin konfliktus nemzetközileg támogatott és garanciákkal ellátott lezárását.

A Misszió mandátuma a Palesztin Hatóságnak az Izrael által elismert területére terjed ki. A Misszió műveleti területe ennek megfelelően kizárólag Ciszjordánia, tehát a Nyugati part („West Bank"), vagy ahogyan Izrael – bibliai hivatkozással – nevezi ezt a területet: Júdea és Szamária. Jogi értelemben a Palesztin Hatósághoz tartozik emellett az 1967-ben elfoglalt Gázai övezet is, melyet 2005-ben Izrael egyoldalúan kiürített és átadott a Fatah szervezet és Mahmud Abbasz elnök vezette ramallahi kormány által képviselt mérsékelt palesztinai vezetésnek. 2007-ben azonban a Hamász puccsal átvette a hatalmat az övezetben, ahol azóta tartó iszlamista diktatúrát vezetett be, amire Izrael teljes katonai és gazdasági blokáddal válaszolt.

Mandátuma alapján a Misszió feladata a Palesztin Hatóság megfelelő intézményeinek segítése a biztonság és az igazságügyi reform területén. A Misszió kiemelten támogatja a polgári rendőrség szervezetét és a nemzetközi standardoknak megfelelő rendészeti jogszabályi háttér kidolgozását, figyelemmel az emberi jogokra, a palesztin bűnügyi és igazságszolgáltatási szektor hatékonyabb, ezzel együtt ellenőrizhető és áttekinthető működésére.

Az EUPOL COPPS Misszió 2023-ban az alábbi stratégiai célok mentén végezte munkáját:

- a polgári rendőrség reformja, átszervezés és a jogszabályi háttér fejlesztése,
- a palesztin bűnügyi igazságszolgáltatás intézményrendszerének erősítése,
- a rendészeti, bűnügyi és igazságügyi együttműködés létrehozása, fejlesztése,
- a palesztin polgári rendőrség részére nyújtott külső donor segítségnyújtás koordinálása,
- a civil kapcsolatok erősítése, a rendőrség munkájáról szóló átfogóbb tájékoztatás.

A Misszió éves költségvetése 11,360 millió euro, jelenleg 71 fő nemzetközi tanácsadója és 35 helyi alkalmazottja van. A pályázat útján elnyerhető tanácsadói helyekre a 27 tagállam, valamint olyan országok – rendészeti és igazságszolgáltatási szektorban dolgozó – tisztviselői jelentkezhetnek, melyekkel az EU ilyen irányú megállapodást írt alá. Jelenleg ilyen Kanada és Norvégia, valamint a közelmúltig Törökország. A Misszió központja Ciszjordániában, Ramallahban, a Palesztin Hatóság adminisztratív központjában található.[8]

A biztonsági ágazat reformjával foglalkozó szekció mentorálja és tanácsokkal látja el a palesztin Belügyminisztériumot, valamint a palesztin polgári rendőrséget a biztonsági ágazaton belüli kapacitásaik stratégiai és operatív szinten történő megerősítése érdekében, különös tekintettel az emberi jogokra, a nemek közötti egyenlőségre, a fenntarthatóságra és a palesztin felelősségvállalásra.

A szekció az együttműködési lehetőségek széles spektrumát öleli fel, a Belügyminisztériumban tevékenykedő tanácsadók mellett a palesztin polgári rendőrség központjában,

8 https://eupolcopps.eu/page/mission/en

valamint a kerületi kapitányságokon működő osztályok vezetőinek támogatásáig. A támogatás tanácsadási, mentorálási és képzési lehetőségeket biztosít stratégiai és operatív szinten. Emellett olyan funkciók támogatását is megcéloztuk, mint az informatika és a kommunikáció, a képzés és a humánerőforrás menedzsment.

Ilyen átfogó megközelítéssel ezen szekció kulcsszerepet játszik a Belügyminisztérium és a Palesztin Polgári Rendőrség támogatásában, együttműködik valamennyi kulcsfontosságú érdekelt féllel és adományozóval, koordinálja azok tevékenységét.

A szekció tapasztalt rendőrségi tanácsadókból áll, akik több területen – például a közösségi rendfenntartás, a bűnügyi nyomozás és az elszámoltathatóság – rendelkeznek szakértelemmel.

A biztonsági ágazat reformjával foglalkozó részleg – a kulcsfontosságú jogszabályok elfogadása, valamint a rendőrség és az ügyészség közötti szorosabb együttműködés érdekében – szorosan együttműködik a Misszió más ágazataival, különösen az Igazságügyi Szekcióval.

A jogállamiság kiépítése kulcsfontosságú, különösen a demokratikus fejlődés útján elindulni kívánó országokban, e tekintetben Palesztina sem kivétel. A palesztin biztonsági ágazatra vonatkozó jogszabályok azonban még nem teljesen kidolgozottak, hiányosságoktól és ellentmondásoktól szenvednek. Egyidejűleg többféle jogrend van érvényben, többek között az oszmán korszakból[9] és a Népszövetség által biztosított Brit Mandátum időszakából[10], továbbá alkalmaznak jordániai és egyiptomi jogszabályokat is. A jogalkotási folyamat különösen kihívásokkal terhelt abban a tekintetben, hogy 2006 óta nincs működő parlament és a palesztinok izraeli megszállás alatt élnek, több mint 50 izraeli törvény helyezi őket hátrányos megkülönböztetés alá, illetve külön katonai bíráskodás vonatkozik rájuk. A palesztin területeken belül sincs egységes jogszabályi környezet, így Gázában más szabályozás van érvényben, mint Ciszjordániában, például a halálbüntetés és az eltérő büntethetőségi korhatár tekintetében is.

A palesztin nagycsaládok, klánok, törzsek szerepe – a jogállami megoldásokhoz képest – kiemelkedő az igazságszolgáltatás és a bíráskodás tekintetében. Valódi eredményeket, elmozdulásokat a palesztin kontextusból kiindulva lehet elérni az együttműködés során, a valós szükségletekre reagálva, kölcsönösen próbálni megérteni a helyi kulturális, társadalmi és jogi keretrendszert.

Helyi munkatársaink, akik csak nagy erőfeszítések és áldozatok árán tudnak munkába járni, hangot adtak csalódottságuknak a Misszió emberi jogokra hivatkozó orientációjának

9 1517-1918. közötti időszak
10 1920-1948. közötti időszak

a következetlensége, az Izrael Állam által alkalmazott kettős mércének és diszkriminációnak a tolerálása és az EU több tagállamának a megszállást feltétel nélkül támogató politikája miatt. Ciszjordániában is fokozott figyelem övezi a Gázában zajló háború eseményeit, helyi munkatársaink körében szinte mindenkinek a családjában előfordult haláleset, eltűnés, sebesülés vagy elhurcolás. A Misszió vezetése folyamatosan nagy tapintattal, az emberi szolidaritás és segítségnyújtás kifejezése mellett igyekezett a munkaközösség integritását megőrizni és a közvetlen politikai érintettségtől távol maradni.

Az elszigetelt ciszjordániai városokban nő az elégedetlenség. A nélkülözés és mozgáskorlátozás közepette pedig érezhető a lakosság nyugtalansága és radikalizálódása. Jelentős az erőszak és a köztörvényes bűncselekmények elkövetése, miközben a megszálló katonai erő jelenléte korlátozza a palesztin rendészeti és biztonsági szervek mozgását és rendeltetésszerű tevékenységét. A közalkalmazottak – így a rendészeti szervek tagjai is – az elmúlt két és fél hónapban egyszer kaptak félhavi bért, miközben a legtöbben nagy családban élnek, ilyen körülmények között pedig nincs mód tartalékok képzésére. Mindez azzal is jár, hogy már nemcsak az izraeli megszállással, hanem az eredménytelen és korruptnak tartott palesztin kormánnyal szemben is kritikus a közhangulat. 2023. október 7-e óta a nyilvántartott munkahelyek 24%-a szűnt meg Ciszjordániában, ezzel mintegy 400 ezer palesztin megélhetése vált kérdésessé. Emellett 182 ezer olyan gázai illetőségű személy munkavállalási lehetősége is megszűnt, akik – ha időszakosan is, de – korábban Izraelben vagy izraeli engedéllyel Ciszjordániában dolgozhattak. Helyüket távol-keleti vendégmunkások vették át, tovább növelve a belső ellentéteket. Ezt a helyzetet és hangulatot hordozzák és tükrözik a Misszió által alkalmazott helyi palesztin munkatársak, valamint a partnerszervezetek érintettjei is. A Misszió nagy odafigyeléssel igyekszik a bizalom, a tolerancia és a békére törekvés szellemében megőrizni és erősíteni az Európai Unió értékeinek közvetítését, valamint ehhez a technikai segítségnyújtás feltételeinek a biztosítását, miközben partnereink leginkább az emberi jogok következetlen értelmezését és alkalmazását, a kettős mércét róják fel nekünk, valamint a számukra is vállalható, átfogó politikai jövőkép határozottabb érvényesítését hiányolják a nemzetközi közösség részéről. Eközben a Misszió a 2023 második félévétől aktuális új mandátuma és a folyamatos belső, intézményi átszervezés révén, az új kihívások ismeretében próbál megfelelni szerepe betöltésének.

Ciszjordániai palesztin közvélemény-kutatások szerint a lakosság 90%-a szeretné, ha a Mahmud Abbasz elnök vezette ramallahi kormány lemondana és választások lennének, melyet azonban nagy valószínűséggel most is – akárcsak 2006-ban – a Hamász és a holdudvarában működő többi iszlamista szervezet nyerne meg, magas arányban.[11] A közvélemény-kutatás nemzetközi politikai interpretálása azonban kitér arra is, hogy

11 https://www.pcpsr.org/ és https://www.awrad.org/en/article/10724/Public-Opinion-Poll-%E2%80%93-Gaza-Strip-Gaza-War,-The-Day-After,-Peace-Process,-National-Reconciliation,-Role-of-the-Palestinian-Authority-

ez csak pillanatnyilag és a gázai háború borzalmai miatt van így, tehát a látszat ellenére ez nem a terroristák közvetlen támogatottságáról és népszerűségéről, hanem sokkal inkább az Izraellel szembeni ellenállásról árulkodik. Ugyanis a palesztin lakosság reményvesztettsége nem feltétlen jár együtt a terrorizmussal és a zsidó állam felszámolásának a szándékával, amit egyébként a Hamász jelölt meg saját harcának a céljaként.

Élet a Misszióban, feladatok a missziós területen

A gázai háború 2023. október 7-ét követő kirobbanása óta a Misszióban általános értelemben alacsony fokozatú és visszafogott intenzitású munka folyik. Ennek oka a kevesebb munkatárs, az online munkavégzés nem kielégítő megszervezhetősége, a mozgáskorlátozás, a kizárólag páncélozott terepjárókkal való közlekedés lehetősége és az a tény, hogy nem áll rendelkezésre kellő számú, megfelelő közlekedési eszköz.

Bár a Misszió mandátuma nem terjed ki Izrael Államra, munkatársaink figyelemmel kísérik a háborús körülményekre hivatkozva meghozott olyan izraeli jogszabályi változásokat, mint a szólás- és gyülekezési szabadság korlátozása, a Hamásszal, vagy akár csak a „gázaiakkal" való nyilvános és közvetlen, de akár a digitális térben történő rokonszenv-nyilvánítás büntethetősége, a tartózkodási engedélyek megvonásának lehetősége palesztinoktól nemzetbiztonsági okokra hivatkozva, a terrorizmus külföldi anyagi támogatásának feltárása és büntetése, az ellenséges külföldi médiatevékenység üldözése, az izraeli cionista telepes lakosság felfegyverzése, a halálbüntetés visszaállításának felmerülése terroristák esetében, valamint a túlzsúfoltságra tekintettel a börtönök működési rendjének módosítása, a látogatások és az ügyvédi jogvédelemhez való hozzáférés korlátozása, illetve a gázai illegális vendégmunkások bebörtönzése.

Brüsszelben – a CIVCOM (Polgári Válságkezelő Bizottság) 2024. január 10-ei üléséről szóló jelentés szerint[12] – megvitatásra kerültek a polgári képességfejlesztési folyamat összefüggésében a Misszió háború lezárását követő („Day After") feladatai, valamint bemutatásra került a Misszió céljait és eredményeit ismertető összefoglaló anyag. Új elem, hogy 2023. október 7-e után a Palesztin Civil Rendőrség felállított egy Központi Válságkezelő központot, és ezt jelölte meg a Misszió számára elsődleges közvetlen helyi partnerként. Bejelentésre került az is, hogy EU-s finanszírozásban beindul a dzsenini börtön megnyitásának folyamata és aktiválják a börtönügyi tanácsadói projekteket.

Az EU Állandó Képviselete jelentésben foglalta össze a palesztin területeken a tagállamok támogatási befizetéseiből felépített objektumok és infrastruktúra – telepesek által, a katonaság védelme alatt végrehajtott – lerombolását.[13]

12 https://ieu-monitoring.com/event/meetings-of-eu-council-preparatory-bodies-on-10-january-2024
13 https://www.eeas.europa.eu/delegations/palestine-occupied-palestinian-territory-west-bank-and-gaza-strip/2023-report-israeli-settlements-occupied-west-bank-including-east-jerusalem-january-december-2023_en?s=206

Az Izraelben fogvatartott palesztin személyi körrel történő foglalkozás szigorúan tiltott Missziónk számára. 1967 óta összesen 800 ezer palesztin járta már meg az izraeli börtönöket, köztük több tízezer gyermek – hozta nyilvánosságra augusztus 13-án, Ramallahban az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa (UN Human Rights Council) képviselője, Francesca Albanese.[14] Ötszáz körülire tehető azon kiskorú palesztin gyermekek száma, akik napjainkban izraeli börtönökben raboskodnak. Pontos jogállásuk „közigazgatási őrizet" (administrative detention), ami azt jelenti, hogy bírósági tárgyalás és ítélet, illetve a védelemhez való jog biztosítása nélkül fogták el őket és vették őrizetbe, miután a legtöbben kődobálásban vagy autógumi égetésben marasztalhatóak el, így tiltakozva az izraeli megszállás ellen. Az izraeli katonai törvényszék ezt a fajta őrizetet hat hónapra rendelheti el, de az eljárás „szükség szerint" bármennyiszer meghosszabbítható.

Megfigyelhető, hogy bármilyen palesztin családi, törzsi vagy olyan társadalmi esemény – akár temetés is –, ahol jelentősebb számú ember gyűlik össze, alkalmas arra, hogy a helyzet rövid időn belül erőszakba átcsapó tiltakozássá és tömegtüntetéssé alakuljon át. Egyre gyakoribbak a palesztinok által lakott házaknak az izraeli hadsereg által végrehajtott rombolási akciói, mégpedig két alapesetben. Egyik az engedély nélküli építkezés, miközben Izrael tudva levő módon nem ad ki ilyen engedélyt a palesztinoknak az általuk történelmileg lakott területek nagyobb részén. A másik esettípus az, amikor egy terrorizmus vádjában érintett személy szélesebb rokonságának az otthonát és lakókörnyezetét rombolják le, mégpedig az ítélet részét képező bírósági határozat alapján, miközben a bűncselekményben közvetlenül nem is érintett, gyakran több tucat személy válik így földönfutóvá és kénytelen elhagyni a területet. Az arányok kapcsán elmondható, hogy több mint 5 ezer ciszjordániai palesztin személyt őriznek ma izraeli börtönökben, jelentős részüket „administrative detention" jogcímen, bármiféle formális igazságügyi eljárás vagy vádemelés nélkül, mindössze a felmerült biztonsági kockázatra hivatkozva. Az év eleje óta csak Kelet-Jeruzsálemben több mint száz palesztin otthont romboltak le, az érintett személyektől pedig megvonják az ott született palesztinoknak elvben alanyi jogon járó „jeruzsálemi tartózkodási engedélyt".

Az ENSZ Emberi Jogi Hivatala (OHCHR)[15] felszólította Izraelt, hogy szüntesse be Kelet-Jeruzsálemben a palesztin családok kényszer-kilakoltatását, elüldözését és házaik lerombolását, majd a területek zsidó telepesek részére történő átadását, mivel mindez kimeríti az etnikai tisztogatás fogalmát.[16] Ezt az emberi jogok súlyos megsértése mel-

14 https://english.palinfo.com/news/2024/08/13/323652/

15 https://www.un.org/unispal/document/un-human-rights-office-calls-on-israeli-authorities-to-halt-imminent-home-demolitions-and-forced-displacement-of-palestinians-in-al-bustan-occupied-east-jerusalem-ohchr-opt-press-release/

16 https://www.un.org/unispal/document/un-human-rights-office-calls-on-israeli-authorities-to-halt-imminent-home-demolitions-and-forced-displacement-of-palestinians-in-al-bustan-occupied-east-jerusalem-ohchr-opt-press-release/

lett – megszállt területek civil lakosságáról lévén szó – a megfelelő genfi konvenciók is tiltják, sőt, háborús bűncselekménynek minősítik. Az OHCHR közleményében konkrét eseteket sorol fel nevekkel és évszámokkal, ugyanis többségében olyan palesztin családokról van szó, akiket Izrael Állam megalakulását követően üldöztek el eredeti lakóhelyükről és költöztek Kelet-Jeruzsálembe. A hatósági fenyegetések, a távozásra és területátadásra való felszólítások mellett folyamatos a zsidó telepesek részéről – katonai védelem mellett – a birtokháborítás és a vandalizmus is.

2023. január óta 12 855 új telepes-lakóegységet épített fel Izrael a megszállt palesztin területeken, ami időarányosan a legtöbb az 1967. évi háború óta. Összességében 279 zsidó településen ma több mint 700 ezer telepes él, miközben a számuk 2012-ben még 520 ezer volt.[17] A Ciszjordániában élő több mint 3 millió palesztint ugyanakkor egyre szűkebb területre és egymástól elszigetelt, gettószerű településekre kényszeríti a gyarmatosító diszkriminatív eljárás.

Mindeközben Bezalel Smotrich pénzügyminiszter beterjesztett egy izraeli törvénytervezetet, mely a nemzetközi jogot sértve lehetővé tenné, hogy az eddig csak a megszállt „C" státusú területeken és Jeruzsálemben lehetséges palesztin házrombolásokat az „A" és a „B" státusú megszállt területeken is végre lehessen hajtani.

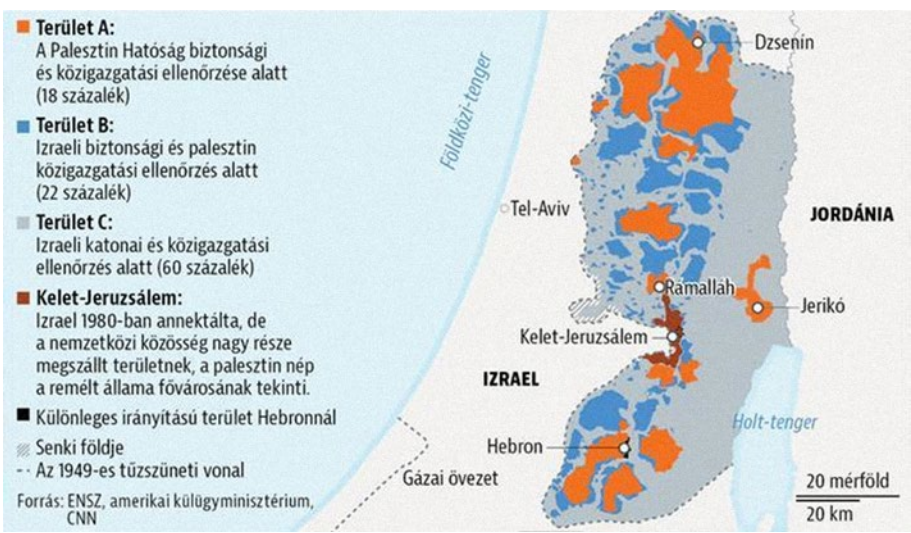

3. ábra: Ciszjordánia felosztása[18]

17 https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-advances-peak-number-west-bank-settlement-plans-2023-watchdog-2023-07-13/

18 Forrás: https://m.hvg.hu/360/20240722_ciszjordania-izraeli-foldkisajatitasok-szelsojobb-telepes-tervek

A dzsenini menekülttábor továbbra is az egyik fő központja a radikális palesztin ellenállásnak, ahova – október 7-e óta – eddig 15 alkalommal hatolt be az izraeli hadsereg, „terrorista elemek" letartóztatása céljából. Ebben a térségben igen gyenge a palesztin kormányszervek működési és ellenőrzési hatékonysága. Több, fiatalokból álló fegyveres csoport együtt harcol az izraeliek ellen, miközben a korábbról ismert radikális palesztin szervezetektől, valamint a Palesztin Hatóság szerveitől és Mahmud Abbasz elnök tehetetlen és korrupt rezsimjétől is elhatárolódnak. Ideológiamentes küzdelmük az izraeli megszállás elleni fegyveres harc, mely az önálló palesztin államiság elérésének programja mentén szerveződik. Izrael minden kapcsolódó személyt vagy mozgalmat a terrorizmushoz köt, és ennek megfelelően jár el.

Mahmud Abbasz palesztin elnök a „dzsenini menekülttábor elleni izraeli agresszióra" hivatkozva 2024. július 2-án bejelentette, hogy megszakítja a biztonsági koordinációt és a hivatalos kapcsolattartást az izraeli féllel. A Palesztin Hatóság a nemzetközi partnerek segítségét kéri az izraeli támadás következményeinek felszámolásához. Izrael helyzetmegítélése ettől teljesen eltérő, amikor azt állítja, hogy nem a Palesztin Hatóság ellen, hanem éppen annak érdekében és védelmében járt el, hiszen csakis a palesztin terroristákkal számoltak le. Izrael szerint a támogatásuk nélkül gyakorlatilag azonnal széthullana a palesztin kormányzat és iszlamista fundamentalisták vennék át a hatalmat Ciszjordániában is, ahogy az jelenleg Gázában fennáll.

Fő feladatomat a Belügyminisztérium irányítása alatt álló Palesztin Civil Rendőrséghez tartozó, ramallah-i székhelyű, 13 szakmai főosztályból álló Börtönügyi Főparancsnoksággal való kapcsolattartás, szakmai támogatás képezte, ideértve a börtönügyi jogalkotást és operatív technikai támogatások kidolgozását is.

A ciszjordániai területeken 7 börtön található: Ramallah, Hebron, Dzsenin (Jenin), Jerikó, Betlehem, Tulkarem és Nablus városokban. A börtönök infrastruktúrája, állapota nagyon különböző, a legtöbb túlzsúfolt és nem alkalmas büntetés-végrehajtási feladatok ellátására. A betlehemi intézet például lakóépületből került átalakításra és a helyiségek kialakítása nem teszi lehetővé a szükséges börtönprogramok megvalósítását.

Az EU finanszírozásában 2017-ben épült Dzseninben egy modern, nemzetközi standardoknak minden tekintetben maradéktalanul megfelelő börtön, mely az elindításához szükséges engedélyezés és dokumentációk hiányában közel 7 éven át üresen állt, míg nemzetközi nyomás és politikai, diplomáciai egyeztetések eredményeként végül 2024 októberében átadásra került a Palesztin Civil Rendőrség alá tartozó börtönügyi vezetés részére, Barghasha börtön néven.

A Palesztin Civil Rendőrségen kívül 17 biztonsági ág tartozik a Belügyminisztérium alá, köztük a Megelőző Biztonsági Erők, katonai fogdák. Nemzetközi jogvédő szervezetek

jelentései szerint egyéb, nem hivatalos fogvatartási helyek is működnek, ahol politikai elítéltek kínzása, kényszervallatása is előfordul.

A Független Bizottság az Emberi Jogokért (ICHR) szervezet jelentései szerint 2022-ben 252 kínzással és embertelen bánásmóddal kapcsolatos panasz érkezett hozzájuk a Palesztin Hatóság ciszjordániai szerveinek és 13, a Hamasz irányítása alatt álló szerv működésével kapcsolatban, ami feltehetően csak a jéghegy csúcsa a látens esetekhez képest.[19]

Előfordul, hogy a Hebronban található másodfokú törvényszékre éveken át nem jutnak el a fogvatartottak a saját büntetőügyük tárgyalására, mivel Izrael nem ad szállítási engedélyt.

Ott-tartózkodásom idején a fogvatartottak létszáma átlagosan 2 100 fő volt, melyből 1 050 fő a területi rendőrkapitányságokon működő rendőrségi fogdákon elhelyezett őrizetes volt, a fennmaradó 1 050 személy pedig összesítve a 7 ciszjordániai börtönben töltötte büntetését. Közülük 40 fő női fogvatartott. Nőket öt helyen tartanak fogva, a területi szegregáció miatt nem lehetséges egyetlen női börtön kialakítása. Átlagosan 1 500 fő a letartóztatottak és 600 fő a jogerősen elítéltek száma. Életfogytig tartó szabadságvesztést négy fő töltött: két fő Dzseninben, egy fő Hebronban, egy fő pedig Jerikóban.

Az izraeli börtönökben fogvatartottak számára a fogvatartás körülményei jobbak, még egyetemi diplomát is szerezhetnek. A palesztin fogvatartásban az alapképzés lehetősége is hiányzik, különösen a női fogvatartottak szenvednek hátrányt, akiknek többségével a családjuk sem tart kapcsolatot és így anyagi támogatásuk sincs. A legkiszolgáltatottabbak kormányzati támogatásban sem részesülnek.

A megszállt területeken nemcsak a pártfogói rendszer nem működik, de az alapvető rendőri feladatok ellátása is egyre inkább nehezített a fentebb ismertetett „A", „B" és „C" státuszú területekre bontott szegregáció miatt.

Igénykényt merült fel a börtönügyi vezetés részéről a Misszió általi infrastrukturális, technikai és jogi segítségnyújtás, pszicho-szociális támogatás, tréningek szervezése a személyi állomány részére (főként dinamikus biztonság, kockázatértékelés és szükségletalapú ítélettervezés, kommunikációs tréningek és panaszkezelés vonatozásában), valamint tanulmányutak, workshopok, coaching, továbbá mentorálás biztosítása. A fogvatartottak vonatkozásában leginkább szakképzésekre van szükség.

19 https://www.ichr.ps/en/complaints/139.html

A Misszió részéről folyamatosan részt vettem a büntetés-végrehajtást érintő törvényalkotási előkészítő munkában – az Igazságügyi Minisztérium heti kodifikációs munkaértekezletein – annak érdekében, hogy a módosítások és változtatások összhangban legyenek a megfelelő nemzetközi standardokkal. Az erre való felkészülés és szövegegyeztetés mindennapi tevékenységeim része volt.

A kodifikációs bizottság tagjai kifejezésre juttatták, hogy nagyra értékelnék, ha Magyarország lehetőséget biztosítana arra, hogy a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen palesztin hallgatók is tanulmányokat folytathassanak a büntetés-végrehajtás szakirányú képzésen.

Másik állandó feladatom az alternatív szankciók, a szabadságvesztés-büntetésen kívüli megoldások Büntető Törvénykönyvbe történő bevezetésének támogatása volt, amely lehetőségeinek feltérképezése érdekében egy munkacsoport került kialakításra a Misszión belül, az igazságügyi láncolat valamennyi szereplőjével együttműködő kollégák bevonásával. A betlehemi rendőrségi körzet fejlesztésére irányuló pilot projekt részeként elkészítettem a rendőrségi fogdák működtetésével kapcsolatos alapfelmérést és szakmai tervezetet. A háború kitöréséig két alkalommal tudtam látogatást tenni a rendőrségi fogdákon, feltérképezni az ottani állapotokat, melynek során az EUREP[20] képviselőjével az együttműködés lehetséges irányait egyeztettük a körülmények javítása érdekében.

A Misszió eddig elért eredményei közül ki kell emelni a korrupciós bűncselekmények feltárását elősegítő együttműködési megállapodás aláírását a Palesztin Polgári Rendőrség és a Korrupció-ellenes Bizottság között. További jelentős eredmény a Palesztin Hatóság és Izrael között a környezetkárosítással szembeni közös fellépést elősegítő kétoldalú megállapodás létrejötte, a Misszió támogatásával. Az együttműködések kiemelt területe a nemek közötti egyenlőség témaköre, aminek bár vannak látható eredményei, a kulturális különbségek továbbra is akadályát képezik az európai standardok teljes körű átvételének.

Rendszeresen szerveztünk találkozókat és továbbképzéseket a rendészeti és igazságügyi területen dolgozó nők részére. 2023 márciusában és júniusában – workshop formájában – képzést tartottunk kockázat- és szükségletalapú ítélettervezés témában, 25 női börtöntiszt számára.

Egyéb képzéseink olyan témákra fókuszáltak, mint a nemek közötti egyenlőség általános érvényesítése és a női vezetés, az emberi jogok a börtönökben, a nemzetközi standardok a női fogvatartottakkal való bánásmód során, a pszicho-szociális támogatás a kiszolgáltatott helyzetben lévő fogvatartottak részére, valamint a nők helyzete a férfiak által

20 The Office of The European Union Representative for the West Bank and Gaza Strip – az EU Állandó Képviseleti Irodája Ciszjordániában és a Gázai övezetben

dominált munkakörökben. Missziónk örömmel nyugtázta, hogy 2020-ban először neveztek ki nőt a ciszjordániai ügyvédi kamara élére.

Kezdeményeztük a Belügyminisztérium felé a Szolgálati törvény átdolgozását, mely fontos kiindulópontja a palesztin biztonsági szektor reformjának. Konzultációkat és továbbképzéseket biztosítottunk a rendészeti, az ügyészségi, a bűnügyi nyomozói és a büntetés-végrehajtási szakemberek részére, többek között a nők elleni erőszakhoz kapcsolódó bűncselekmények feltárását érintő témakörökben. Fejlesztésre került a Palesztin Polgári Rendőrség szervezeti és technikai felszereltsége, továbbá hozzájárultunk a rendőrség, az egyéb hivatalos szervek és a lakosság közötti bizalomépítéshez. Rendszeresen szerveztünk külföldi tanulmányutakat, tapasztalatcseréket és továbbképzéseket a rendészeti dolgozók számára. Szakmailag támogattuk a Minisztertanács és a Legfelsőbb Alkotmánybíróság munkatársainak, valamint a bírók szakmai továbbképzését. Tanulmányoztuk a nabluszi és a dzsenini börtönök megnyitásának akadályait, azok elhárítását, az alternatív büntetések, az előzetes fogvatartás, az idő előtti szabadon bocsátás lehetőségeit, a börtönök túlzsúfoltságának kezelését, illetve az elítéltek jogainak és jogérvényesítésének kérdését.

2023. július 1-jével a Misszió megkezdte az újabb 2 éves mandátumának kitöltését, amire végrehajtási terv készült. A Misszió Jogállamiság Szekciójának megnevezése Igazságügyi Reform Szekcióra, a Rendőrségi Tanácsadói Szekció neve pedig Biztonsági Szektor Reform Szekcióra módosult. Első lépésként az új szervezeti keretek kerültek meghatározásra. Elhangzott, hogy a jövőben kiemelten kívánjuk erősíteni a Belügyminisztériummal való együttműködést a strukturális tervezés és a kommunikáció hatékonyságának fejlesztése területén, kiemelt figyelemmel a civil lakossággal történő kommunikációra. Fokozott figyelmet kap majd az igazságügyi szektor és a büntetés-végrehajtás támogatása, valamint az ehhez kapcsolódó törvények megalkotása.

Az új mandátummal ezen jogalkotáshoz kapcsolódó feladataim kiegészültek a rendőrségi fogdákon őrizetben lévő személyekre vonatkozó szabályozás kidolgozásával, tekintettel arra, hogy jelenleg egyetlen jogszabály sem nyújt számukra – a helyzetükre vonatkozóan – kellő jogi védelmet. A palesztin büntetőeljárási törvényben[21] meghatározott 24, illetve 48 óra helyett a legtöbb esetben több héten vagy hónapon át, esetenként pedig akár több évig is a fogdán tartózkodhatnak olyan személyek, akiknek közel felét nem is büntetőeljárás okán tartják ott fogva, hanem civil adósság miatt. Sok esetben a rendőrségi fogdán rekednek olyan – bűncselekmény elkövetése miatt már jogerős ítéletüket töltő – személyek, akik számára nincs hely a börtönökben a túlzsúfoltság okán. Sokan közülük hónapok óta nem láttak napfényt és a fogvatartási körülményeik a legalapvetőbb nemzetközi előírásoknak sem felelnek meg.

21 Palestinian Penal Procedure Law No. 3 of 2001

A Missziónk által létrehozott Börtönkoordinációs Csoport találkozója – mely a Börtönügyi Főparancsnokság, az érintett nemzetközi szervezetek (UNODC[22], UNWOMEN[23], Vöröskereszt stb.) és a helyi szervezetek fóruma – háromhavonta kerül megtartásra. A Csoport feladata a büntetés-végrehajtási intézetek és a Főparancsnokság Operatív Tervének keretében végzett munka koordinálása, valamint az emberi jogokkal és a fogvatartottakkal való bánásmóddal kapcsolatos kérdések felvetése, tapasztalatcsere, továbbá a missziós területen működő egyéb nemzetközi szereplők börtönügyi vonatkozású tevékenységeinek összehangolása.

A börtönlátogatások során felmértem és ellenőriztem a magánzárkák használatát, a női fogvatartottak helyzetét, partnereinkkel egyeztettük a nemzetközi standardokhoz igazodó börtönkörülmények kialakítására irányuló lehetséges fejlesztések és képzések irányvonalait.

Összefoglalás

Megítélésem szerint az EUPOL COPPS misszió működése szükséges, sikeres és eredményes. Ezt csak az október 7-ei Hamász-támadás és a kialakult háborús helyzet törte meg, melynek kedvezőtlen hatását Ciszjordániában is éreztük. A háború várható lezárulása és a lehetséges konszolidáció során azonban minden eddiginél nagyobb jelentősége lesz a Misszió által nyújtott nélkülözhetetlen szakirányú és technikai támogatásnak. Csakis az új legitimációt nyert Palesztin Hatóság vagy annak jogutódja lehet ugyanis a bázisa palesztin oldalon az izraeli-palesztin konfliktust valamikor lezáró bármilyen átfogó rendezésnek.[24]

22 United Nations Office on Drugs and Crime, az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala

23 The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (ENSZ testület a Nemek közötti egyenlőség és a Nők Jogainak előmozdításáért)

24 A kézirat lezárása: 2024. december 12.

Felhasznált irodalom

Arab World for Research & Development: Public Opinion Poll – Gaza Strip: Gaza War, The Day After, Peace Process, National Reconciliation, Role of the Palestinian Authority. Results of Public Opinon Poll among Palestinians in the Gaza Strip, 2024. szeptember 8. Online: https://www.awrad.org/en/article/10724/Public-Opinion-Poll-%E2%80%93-Gaza-Strip-Gaza-War,-The-Day-After,-Peace-Process,-National-Reconciliation,-Role-of-the-Palestinian-Authority- (Letöltés ideje: 2024. október 20.)

European Union Mission for the Supprt of Palestinian Police and Rule of Law – Honlap. Online: https://eupolcopps.eu/page/mission/en (Letöltés ideje: 2024. október 5.)

Independent Commission For Human Rights – Honlap. Online: https://www.ichr.ps/en/complaints/139.html (Letöltés ideje: 2024. november 2.)

Insight EU Monitoring – Honlap. Online: https://ieu-monitoring.com/event/meetings-of-eu-council-preparatory-bodies-on-10-january-2024 (Letöltés ideje: 2024. október 5.)

Palestinian Center for Policy and Survey Research – Honlap. Online: https://www.pcpsr.org (Letöltés ideje: 2024. november 8.)

Reuters, Israel advances peak number of West Bank settlement plans in 2023, 2023. július 14. Online: https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-advances-peak-number-west-bank-settlement-plans-2023-watchdog-2023-07-13/ (Letöltés ideje: 2024. november 12.)

The Office of the European Union Representative (West Bank and Gaza Strip, UNRWA): 2023 Report on Israeli settlements in the occuppied West Bank, including East Jerusalem (January-December 2023), 2024. augusztus 2. Online: https://www.eeas.europa.eu/delegations/palestine-occupied-palestinian-territory-west-bank-and-gaza-strip/2023-report-israeli-settlements-occupied-west-bank-including-east-jerusalem-january-december-2023_en?s=206 (Letöltés ideje: 2024. október 28.)

The Palestinian Information Center: Fancesca Albanese lashes out at balooning US funding of genocide in Gaza, 2024. augusztus 13. Online: https://english.palinfo.com/news/2024/08/13/323652/ (Letöltés ideje: 2024. szeptember 20.)

United Nations – The Question of Palestine – Honlap. UN Human Rights Office calls on Israeli authorities to halt imminent home demolitions and forced displacement of Palestinians in Al Bustan, occupied East Jerusalem – OHCHR OPT – Press Release, 2023. március 11. Online: https://www.un.org/unispal/document/un-human-rights-office-calls-on-israeli-authorities-to-halt-imminent-home-demolitions-and-forced-displacement-of-palestinians-in-al-bustan-occupied-east-jerusalem-ohchr-opt-press-release/ (Letöltés ideje: 2024. november 15.)

United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East – Honlap. Letter from UNRWA Commissioner General Philippe Lazzarini to the President of the United Nations General Assembly Mr. Philémon Yang, 2024. október 29. Online: https://www.unrwa.org/resources/un-unrwa/letter-unrwa-commissioner-general-philippe-lazzarini-president-united-nations (Letöltés ideje: 2024. december 5.)

Juhász Lotti Csilla

Folytatódik a fogvatartottak reintegrációja

Bevezetés

A fogvatartotti reintegrációs programok már több mint 15 évre tekintenek vissza a büntetés-végrehajtási szervezetben, mely időszak alatt a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP), valamint a Belügyminisztérium együttműködése folyamatosan erősödött. Az előzményprojekthez hasonlóan a 2026. december 31-éig tartó – EFOP_PLUSZ-3.1.1-24-2024-00001 azonosító számú –, a „*Társadalmi kohéziót erősítő komplex bűnmegelőzési és reintegrációs program*" célja is a szabadságvesztés-büntetésüket töltő, valamint a már szabadult fogvatartottak és hozzátartozóik részére egy olyan komplex, egyénre szabott szolgáltatáscsomag biztosítása, mely hozzájárul a sikeres munkaerőpiaci és társadalmi reintegrációhoz. A jelenlegi projekt az Európai Unió társfinanszírozásával – 5,658 milliárd forint vissza nem térítendő európai uniós forrásból – valósul meg, az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program Plusz keretében.

Az ország valamennyi büntetés-végrehajtási intézetében megvalósuló projektben legkevesebb 4 000 fogvatartott vehet részt, közülük legalább 750 fő számára nyílik lehetőség piacképes szakma megszerzésére. Kiemelt figyelmet kapnak a speciális célcsoportok (például a fiatalkorúak, illetve a drogprevenciós részlegen és az IMEI-ben elhelyezettek), valamint az 5 éven belül szabaduló, alacsony iskolai végzettségű fogvatartottak. A projekt további vállalása, hogy legalább 300 fő hozzátartozónak biztosít humánszolgáltatást, míg a közösségi foglalkoztatók szolgáltatásaiban legalább 600 fő részesül majd.

Nyitókonferencia

A Belügyminisztérium szervezésében 2025. március 26-án került sor az EFOP_PLUSZ-3.1.1-24-2024-00001 azonosító számú, a „*Társadalmi kohéziót erősítő komplex bűnmegelőzési és reintegrációs program*" nyitókonferenciájára.

A rendezvényt Tóth Judit, az európai uniós fejlesztések koordinációjárt felelős helyettes államtitkár asszony nyitotta meg, melynek során beszámolt az elmúlt 15 év jelentős eredményeiről és együttműködéseiről.

A köszöntőt követően Schmehl János bv. vezérőrnagy úr, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese kiemelte az európai uniós projektek bv. szervezetben betöltött szerepének fontosságát. Az előzményprojekt keretében a fogvatartottak reintegrációjának érdekében számos beruházás, felújítás történt, nem beszélve a megfelelő képzettséggel rendelkező szakemberek felvételéről. A bevezetett projekt nemcsak az agglomerációs struktúrához illeszkedik, hanem támogatja az újonnan bevezetett kategória- és kreditrendszer működését is.

Vezérőrnagy úr előadását követően Botka Bianka asszony, a Belügyminisztérium Szakmai Megvalósító és Támogató Osztályának vezetője hangsúlyozta a projekt nemzeti stratégiákhoz való illeszkedését, majd Somogyvári Mihály bv. ezredes úr, a BVOP Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet vezetője a büntetés-végrehajtási szervezet visszaesési kockázatok csökkentésére való törekvéseit mutatta be statisztikai adatokkal, valamint hazai és külföldi tapasztalatokkal alátámasztva. Ezt követően Botka Bianka osztályvezető asszony ismertette a projekt célkitűzéseit és a megvalósulására vonatkozó jelentős lépéseket. Hangsúlyozta, hogy a bv. intézetekben folytatott munka mellett a jövőben kiemelt feladat egy új közösségi foglalkoztató létrehozása és a meglévők fenntartása, valamint az utánkövetés erősítése érdekében a „szállást nyújtó szolgáltatás" kialakítása is. A projekt általános bemutatását követően az alábbi, a konferencián is ismertetett speciális szolgáltatásokra helyeződött a hangsúly.

Juhász Lotti Csilla asszony, a BVOP EFOP Projektiroda projektvezető-helyettese bemutatta a foglalkozási rehabilitációs és munkaszocializációs szolgáltatásokat, és a fogvatartottak által bejárható „karrierutat", valamint ismertette a munkaszocializáció bővítésével kapcsolatos vállalásokat.

Karczagi Attila, a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Közösségi Foglalkoztató területi ügyintézője a közösségi foglalkoztatók szolgáltatáscsomagjáról adott tájékoztatást. Bemutatásra kerültek a szabadult fogvatartottak és hozzátartozóik számára biztosított segítségnyújtás formái, az elhelyezkedésben, az ügyintézésben, a családi kapcsolatok helyreállításában való közreműködéstől a pártfogó felügyelet külön magatartási szabályainak végrehajtásáig és a bűnmegelőzési programok megvalósításáig terjedően.

A konferencia utolsó előadója Hajdú Krisztina, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület szakmai fejlesztési vezetője volt, aki előadásában képekkel és videóval illusztrálva mutatta be az EFOP-PLUSZ-7.1.1-24-2024-00002 azonosító számú, „*Jelenlét a felzárkózó településeken*" elnevezésű projekt keretében végzett szociális munkát, az elért eredményeket, valamint rávilágított az EFOP_PLUSZ-3.1.1 projekttel való együttműködési lehetőségekre.

Az esemény zárásaként Tóth Judit helyettes államtitkár asszony szintén hangsúlyozta az együttműködések jelentőségét, a projektek közötti szinergiák fontosságát.

Felhasznált irodalom

„Társadalmi kohéziót erősítő komplex bűnmegelőzési és reintegrációs program", „EFOP-Plusz-3.1.1-24" Felhívás (2024). Online: https://www.palyazat.gov.hu/programok/szechenyi-terv-plusz/efop-plusz/efop-plusz-311-24/alapadatok (Letöltés ideje: 2025. március 31.)

EFOP_PLUSZ-3.1.1. projekt bemutatása. Online: https://bv.gov.hu/hu/node/8775 (Letöltés ideje: 2025. március 31.)

Elindult a fogvatartottak visszailleszkedését segítő projekt (2025). Online: https://bv.gov.hu/hu/hirek/efop/9329 (Letöltés ideje: 2025. március 31.)

Nagy Tamás

Magyarország szerepe a mesterséges intelligencia társadalmi és technológiai forradalmában – Beszámoló a Gábor Dénes Egyetem konferenciájáról

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága folyamatosan figyelemmel kíséri, elemzi és értékeli azon innovatív technológiákat, illetve eljárásokat, amelyek a magyar büntetés-végrehajtási rendszerbe implementálhatók. Ezen tevékenység keretében képviseltük a büntetés-végrehajtási szervezetet (a továbbiakban: bv. szervezet) a Gábor Dénes Egyetem (a továbbiakban: GDE) névadója születésének 125. évfordulója alkalmából indított tudományos emlékév nyitórendezvényén, mely az „*Iránytű az MI dzsungelében – Hologramtól a mesterséges intelligenciáig*" címet viselte. Jelen beszámoló rövid, átfogó képet mutat a rendezvény tartalmáról, valamint a mesterséges intelligenciával (MI) kapcsolatos fejlesztésekről. A teltházas konferencián több mint harminc vezető szakember osztotta meg tudását, tapasztalatait a technológiával kapcsolatban.

A mesterséges intelligencia technológiai forradalma a XXI. század egyik legmeghatározóbb paradigmaváltását jelenti, amely nemcsak a gazdasági versenyképességet, hanem a társadalmi berendezkedést és az állami működést is alapjaiban alakítja át. Magyarország számára különösen fontos, hogy a technológiai függőség helyett aktív formálói szerepet töltsön be ezen folyamatban. Ebben a kontextusban kiemelkedő jelentőséggel bírt a GDE által 2025. június 5-én – Gábor Dénes, Nobel-díjas fizikus 125. születésnapján –, a mesterséges intelligencia tárgyában megrendezett, nagyszabású konferencia.

Az esemény egyik legfontosabb üzenetét Prof. Dr. Palkovics László mesterséges intelligenciáért felelős kormánybiztos fogalmazta meg: „*Magyarország célja, hogy ne csupán felhasználója, hanem aktív formálója legyen a mesterséges intelligencia korszakának.*" A kormánybiztos kiemelte, hogy a 2020-ban elfogadott „*Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája*" úttörőnek számít, azonban a nemzeti technológiai szuverenitás céljából átdolgozása indokolt. A módosított stratégiát a kormány hamarosan elfogadhatja. Megjegyezte, hogy az MI mára nem csupán technológiai kérdéssé, hanem társadalmi üggyé vált. Különösen jelentős, hogy a fejlesztések mellett kiemelt

figyelmet kap az oktatás is, ennek jegyében indult el egy nyílt MI alapképzés, amely mindenki számára elérhető.

Palkovics László szerint a technológiát nem félelemforrásként kell kezelni, hanem a lehetőségek tárházaként kell értékelni. Magyarország pedig rendelkezik mindazzal az adatvagyonnal, szellemi kapacitással és szabályozási környezettel, ami a mesterséges intelligencia biztonságos és sikeres alkalmazásához szükséges.

Dr. Dietz Ferenc, a GDE elnöke előadásában rámutatott a holográfia és a mesterséges intelligencia közötti konceptuális kapcsolatokra. Gábor Dénes szellemi öröksége – amely a holográfiában a világ teljességét megragadó új világértelmezést hozott létre – inspirációt nyújt a mai MI-fejlesztések számára is. A holográfia összeköti *„az embert a géppel, a fizikai teret a virtuális világgal, az érzékelést a megértéssel”*, amely párhuzamot mutat a mesterséges intelligencia interdiszciplináris természetével. A GDE elnöke előadásában beszélt a XXI. század oktatási kihívásairól és innovációs lehetőségeiről, valamint hangsúlyozta az XR[1] Koalíció és az egyetem között létrejött együttműködés paradigmaváltási lehetőségeit. Az említett együttműködés révén az egyetemi oktatásban nagyobb teret kap a kiterjesztett valóság technológia használata.

Az előadás végén kiderült, hogy 2025-ben megalapították a Mesterséges Intelligencia Tudásközpontot (GDE-MIT), mely MI kutatásokkal, alkalmazások fejlesztésével és az ismeretek megosztásával segíti a társadalmat, a vállalkozásokat és a közigazgatást.

Dr. Tóth Zoltán, az Igazságügyi Minisztérium jogalkotásért felelős államtitkára előadásában az igazságszolgáltatás és az MI szerepéről beszélt, valamint bemutatta, hogy a jogi környezet az ugrásszerű technológiai fejlődés miatt jelentős átalakuláson megy keresztül. Az Európai Unió E-igazságügyi Stratégiájának[2] implementálása során Magyarország is szerepet vállal, és az Igazságügyi Minisztériumban már folynak MI-alapú fejlesztések. Az igazságügyi szektor és az MI-alapú megoldások hatékony fúziója céljából létrehozásra került a Modernizációért Felelős Főosztály, amely tökéletesen példázza a kormányzat komoly szándékát a terület fejlesztésére. Az igazságügyi ágazat fejlesztési platformjai közül említésre került a Jogi Személyek Egységes Nyilvántartása (JSZENY), a VIKI (videokonferencia és távmeghallgatás), a Bírósági Tárgyalások

1 Az XR (Extended Reality, magyarul kiterjesztett valóság) egy gyűjtőfogalom, amely magában foglal minden olyan technológiát, amely a valós és a virtuális környezetek kombinációját teremti meg különböző informatikai eszközök segítségével.

2 Az Európai Unió e-igazságügyi stratégiája a digitális korszerűsítés, a hatékonyabb igazságszolgáltatás és az igazságügyi szolgáltatásokhoz való könnyebb, mindenki számára elérhető hozzáférés biztosítását célozza. A stratégia folyamatosan fejlődik, jelenleg a 2024-2028-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégia az irányadó.

Online Nyilvánossága Projekt (BITONY), valamint a Magyar Közlöny és a Nemzeti Jogszabálytár fejlesztési reformjai.

Prof. Dr. Domokos Péter, a Kutatási Kiválósági Tanács elnöke a kvantumtechnológia és az MI kapcsolatát mutatta be. Rávilágított arra, hogy ma már természetes a bonyolult kvantumtechnológiai rendszerek működtetéséhez MI-t használni, és a kvantumos gépi tanulás alkalmazásai is ígéretesek, bár a kvantumszámítógépek MI-ben való használata jelenleg még problémákba ütközik. Előadásában beszámolt az MI hatásáról a pályázati rendszerekben, valamint kihangsúlyozta, hogy a pályázatok értékelése során a humán szerep továbbra sem megkerülhető.

Prof. Dr. Darázs Lénárd, a Mesterséges Intelligencia Koalíció szabályozás és etika munkacsoport vezetője négy pillérre építve mutatta be a regulációs kihívásokat: a jogi és etikai szempontrendszert, az adatvagyon és adatgazdaság kérdéseit, az MI-rendelet[3] tagállami végrehajtását, valamint az etikai keretek kialakításának feladatait. Az előadásból kiderült, hogy bizonyos piaci ágazatok nem az elvárt gyorsasággal reagáltak a hatályos európai joganyag előírásaira, amely különböző adatvédelmi és felelősségi problémákat is eredményezhet.

Csányi Péter, az OTP vezérigazgatója konkrét számokkal illusztrálta a hazai pénzügyi szektor MI befektetéseit: az elmúlt 4-5 évben csoportszinten 10 milliárd forint feletti összeget fordítottak mesterséges intelligenciával kapcsolatos fejlesztésekre. Kiemelkedő eredmény a magyar nyelvi modell megalkotása, amelyet az Innovációs és Technológiai Minisztériummal, az ELTE-vel és további partnerekkel közösen fejlesztettek ki szuperszámítógépes környezetben. A nyelvi modell fejlesztése befejeződött és átadásra került a GDE részére.

Az OTP vezérigazgatója bemutatta a 2024-ben indult PULZE programot is, amely az OTP Csoport több mint 10 000 munkatársa részére biztosít nemzetközi szintű digitális képességfejlesztést – a több mint 150 különböző tréning mellett – a mesterséges intelligencia területén is. Az előadó hangsúlyozta, a mai oktatást nem a frontális tudásátadás kell, hogy jellemezze, hanem a különböző kompetenciák elsajátítása, valamint a meglévő képességek fejlesztése. Csányi Péter kiemelte, hogy fontos a szabályok maradéktalan betartása, ezért az OTP létrehozott egy „*AI Office*" elnevezésű szervezeti egységet, amely tevékenységének fő célja az európai – mesterséges intelligenciával foglalkozó – jogszabályok betartásának monitorozása, valamint a vonatkozó hazai pénzügyi elvárások teljesítése. A pénzintézet céljai között fogalmazta meg az úgynevezett *„responsible AI"*, vagyis a felelősségteljes MI-alkalmazást. Előadása zárásaként kiemelte, hogy ésszerű

3 Az Európai Parlament és a Tanács 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról (EU AI Act)

elvárásokat fogalmaztak meg a technológiával kapcsolatban, és a legfontosabbnak a munkavállalók által végzett egyes standardizált munkafolyamatok automatizálását, illetve bonyolultabb folyamatok egyszerűsítését várják. A vezérigazgató szemléltette, hogy az OTP vállalatcsoportnál közel 5 000 munkavállaló használ a tevékenysége során bizonyos képességű MI alapú alkalmazást, amely átlagosan munkavállalónként 30 perces munkaidő megtakarítást képes eredményezni.

Balogh Péter, az STRT Holding Nyrt. vezérigazgatója mutatta be a GDE-MIT és a STRT Holding közös fejlesztését, a *„MI jövünk"* nevű, háromórás, ingyenes online tananyagot. A tudásanyag összeállítását, illetve fejlesztését az egyetem és az előadó közösen végezték, a céljai között szerepel, hogy a magyar lakosság MI-vel kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismereteit fejlessze. Az előadó kiemelte, hogy az STRT Holding az utóbbi években több ezer vezetőnek nyújtott képzést az MI hatásairól, és erre a közvetlen tudásra építve alakították ki az új tananyagot. Az előadáson elhangzott, hogy az MI-vel kapcsolatos fejlesztések évről-évre robbanásszerűen felgyorsulnak, így a technológia egy új globalizációt hozhat világviszonylatban. Ennek következtében a klasszikus nyelvi és földrajzi szerepek eltűnhetnek, a márkák szerepe megnőhet és a versenypiac bővülésével több ezer fejlesztő és szolgáltató jelenhet meg.

A plenáris előadások után a konferencia négy tematikus szekcióban folytatódott, melyek az MI társadalmi, gazdasági, technológiai és jogi aspektusainak átfogó vizsgálatát célozták.

A konferencia tematikus szekciói

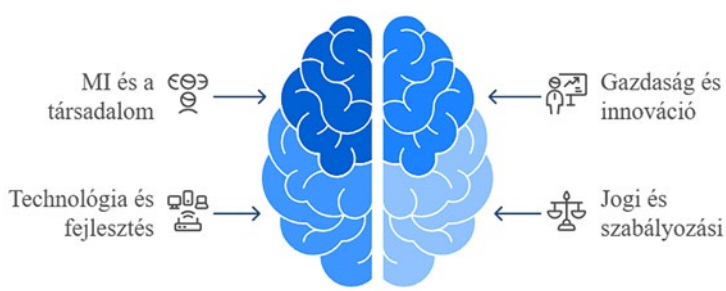

Az *„MI és a társadalom"* szekció az ember-gép interakció társadalmi és szociális vonatkozásait, dinamikáját elemezte. A téma középpontjában az emberi értékrendszer és az algoritmus által determinált világ közötti feszültség állt, valamint megtárgyalásra került az oktatási rendszerek technológiai paradigmaváltásának adaptációs problematikája.

A *„Gazdaság és innováció"* szekcióban a gazdasági szféra meghatározó szereplői Magyarország MI-alapú versenyképességének fejlesztési stratégiáit vizsgálták.

A téma feldolgozása az ipari alkalmazások, a vállalati implementáció, az adatkezelési gyakorlatok és a kutatás-fejlesztési tevékenységek szinergiájából eredő potenciális előnyökre fókuszált.

A *„Technológia és fejlesztés"* szekcióban nagyvállalati vezetők és MI-szakértők számoltak be a technológiai fejlődés exponenciális üteméről, valamint rávilágítottak annak a vállalati stratégiákra, operatív folyamatokra, illetve a tervezésre gyakorolt hatásaira. A kerekasztal-beszélgetésen a résztvevők megosztották tapasztalataikat az MI-implementáció fázisainak kezdeti nehézségeiről, a fejlesztési lehetőségeiről, a felhasználás limitációiról, illetve beszámoltak a következő 3-5 év kihívásairól.

A *„Jogi és szabályozási"* szekció olyan alapvető kérdéseket vizsgált, mint a mesterséges intelligencia regulációja, a technológiai innováció dinamikája és a jogalkotási folyamat időbeli eltolódásának kérdésköre. Kiemelt téma volt továbbá az MI szabályozásának szerepe a felelősségi és etikai kérdések megoldásában.

A GDE konferenciája átfogó képet nyújtott a hazai MI-fejlesztések jelenlegi állapotáról és jövőbeli lehetőségeiről. A rendezvény legfontosabb tanulsága, hogy Magyarország rendelkezik a szükséges feltételekkel ahhoz, hogy a mesterséges intelligencia korszakának aktív alakítójává váljon. A GDE-MIT létrehozása, a „*MI jövünk*" nevű, ingyenes oktatási program elindítása, a „*Dennis Gabor AI Hackathon*" meghirdetése, valamint a kormányzati, akadémiai és üzleti szféra szoros együttműködése mind azt jelzi, hogy a hazai MI-ökoszisztéma fejlődése a megfelelő irányba halad. A rendezvény végső üzenete egyértelmű: a mesterséges intelligencia nem félelemforrás, hanem lehetőség, amelynek sikeres hasznosításához interdiszciplináris megközelítésre, folyamatos oktatásra és társadalmi párbeszédre van szükség. Összefoglalva elmondható, hogy a mesterséges intelligenciára nem önálló célként, hanem sokoldalú eszközként kell tekintenünk, amely – akárcsak egy kalapács – önmagában semleges, és valódi jelentőségét, valamint társadalmi hatását az határozza meg, hogy milyen céllal, milyen irányban és milyen felelősséggel alkalmazzuk.

Nagy Tamás

Tudományos fokozatszerzés és műhelyvita

2024. december 12-én az NKE Rendészettudományi Doktori Iskolájában sikeresen lezajlott Dr. Somogyvári Mihály bv. ezredes doktori értekezésének nyilvános védése. A doktori disszertáció címe: *„Szexuális bűnelkövetők – tipológiák, elemzés, kezelés jelentősége és lehetősége a büntetés-végrehajtási intézeteken belül"* volt. Az értekezés egy összetett fogvatartotti populációt tárgyal, kiemelt fókuszt helyezve az oksági modellekre, a hazai fogvatartotti tipológiákra és az egyes vizsgált csoportok eltérő (biztonsági és fogvatartási) kockázataira, de érintette a szexuális bűncselekményt elkövetők intézményi kezelésének lehetőségeit, azok pszichológiai és kriminológiai megközelítését, valamint a visszaesés csökkentését célzó beavatkozásokat is.

Dr. Somogyvári Mihály értekezésében multidiszciplináris megközelítést alkalmaz: az értekezés ötvözi a büntetőjogi, a pszichológiai és a kriminológiai tudományterületek elméleti eredményeit, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet adatbázisaiból nyerhető információk szintézisét és a szerző büntetés-végrehajtásban szerzett tizenöt évnyi gyakorlati tapasztalatait.

A jelölt a védés során strukturált, szakmailag hiteles előadással mutatta be kutatása főbb megállapításait, külön kitérve a szexuális bűnelkövetők tipológiai besorolására, a nemzetközi és hazai kezelési modellek összehasonlítására, valamint a célcsoporthoz illeszkedő rehabilitációs módszerek hazai adaptációs lehetőségeire.

A doktori bizottság záróértékelésében megállapította, hogy a dolgozat megfelel a doktori követelményrendszerben foglalt szakmai és tudományos elvárásoknak, melyen túl komoly hozzáadott értéket képvisel a büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos életében, és végül a disszertációt maximális pontszámmal summa cum laude fokozatra minősítette.

2024 decemberében az NKE Rendészeti Oktatási Épület és Kollégium Multifunkcionális termében zajlott Dr. Bogotyán Róbert Lajos bv. ezredes PhD-disszertáció tervezetének eredményes műhelyvitája.

Az elkészített tudományos értekezés címe: *„A reintegrációs őrizet, mint atipikus büntetés-végrehajtási jogintézmény”*. A Rendészettudományi Doktori Iskola doktorandusza rövid, dolgozatát bemutató prezentációját egy kérdésfelvetéssel kezdte, melyben az atipikusság és a büntetés-végrehajtás találkozási pontjára, a közöttük fennálló összefüggésre irányította a figyelmet.

Az atipikus büntetés-végrehajtási forma fogalma alatt a távfelügyeleti rendszer – ma már bűnügyi felügyeleti rendszer elnevezést viselő – jogintézménye került bemutatásra. Témaválasztásának személyes és tudományos motívumát az említett jogintézmény kialakításában való aktív közreműködése adta. A disszertációban többek között arra kereste a választ, hogy a jogintézmény milyen szerepet tölt be a hazai büntetés-végrehajtás rendszerében, illetve komplexen vizsgálta a bv. bírói döntéshozatal folyamatát, valamint a büntetés-végrehajtási intézetek szerepét a témában.

Előbírálói, Dr. Koósné Dr. Mohácsi Barbara és Dr. Juhász Zsuzsanna véleménye alapján a jelölt doktori értekezése megfelel a nyilvános védésre bocsátás feltételeinek, az értekezéstervezet átdolgozás és újabb műhelyvita megtartása nélkül (vagy kisebb, lényeget nem érintő átdolgozásokkal) további eljárásra alkalmas.

Rutkai Kata

Beszámoló a „Visszaesővé válás Magyarországon” című konferenciáról

Ahogy az egész világon, úgy Magyarországon is komoly problémát jelent a visszaeső bűnelkövetők magas aránya mind a büntetés-végrehajtási rendszer, mind pedig a társadalom szempontjából. A hazai börtönök túlzsúfoltsága részben annak köszönhető, hogy a szabaduló elítéltek jelentős része rövid időn belül újra bűncselekményt követ el, és ismét rács mögé kerül. Ez jelentősen terheli az igazságszolgáltatási rendszert és növeli az állami kiadásokat. A visszaesés csökkentéséhez többek között hatékony reintegrációs programokra, célzott oktatási és munkaerőpiaci lehetőségekre, valamint pszichoszociális támogatásra van szükség.

Társadalmi szempontból a visszaesés súlyos következményekkel járhat, mivel rontja a közbiztonságot, és megingatja az emberek igazságszolgáltatásba vetett bizalmát. Az elítéltek jelentős része már eleve hátrányos helyzetből indul: alacsony iskolai végzettségűek, nehezen találnak munkát, emellett sokan küzdenek szenvedélybetegségekkel vagy mentális problémákkal. Amennyiben a társadalom nem biztosít megfelelő támogatást a szabadulók számára – például képzéseket, munkaerőpiaci integrációs lehetőségeket és pszichológiai segítséget –, a visszaesés valószínűsége jelentősen megnő, ami pedig hosszú távon újratermeli a bűnözést és növeli a társadalmi feszültségeket.

Ezen kérdéskör fontosságát jól mutatja, hogy „*Visszaesővé válás Magyarországon*” címmel rendezett tudományos konferenciát a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (a továbbiakban: NKE) Rendészettudományi Kar (a továbbiakban: RTK) Közbiztonsági, valamint a Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológiai Tanszéke 2025. április 14-én, az NKE Ludovika Főépületében, melyen a Börtönügyi Szemle szerkesztőségének munkatársaként képviseltem a büntetés-végrehajtási szervezet tudományos közösségét.

Dr. Kiss Tibor r. alezredes, az RTK tudományos és nemzetközi dékánhelyettese köszöntőjében hangsúlyozta, hogy a bűnismétlés komplex megközelítést igényel, így alapvető fontosságú a konferencia interdiszciplináris jellege.

Dr. habil. Hegedűs Judit, az RTK, Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék tanszékvezető egyetemi docens asszonya „*A családi életre nevelés szerepe a reintegrációban – hazai és nemzetközi jó gyakorlatok*” című előadásában

rámutatott arra, hogy a börtön a családokat is bezárja, hiszen az elítéltek nemcsak fogvatartottak, hanem családtagok is és a családi kapcsolatok lehetnek a reintegráció kulcsai. Az előadásban a magyarországi jó gyakorlatok is bemutatásra kerültek, mint például a „*Fókuszban a gyermek*” projekt vagy a „*Mesék a zárkából*” koncepció.

Dr. Major Róbert r. ezredes, az RTK oktatási dékánhelyettese, a Közbiztonsági Tanszék tanszékvezető egyetemi docense a „*Visszaesés a közlekedési szabályszegőknél”* című előadásában ismertette a hazai közúti balesetekre vonatkozó fontosabb statisztikákat, amelyek szerint Magyarországon megközelítőleg 15 ezer személysérüléses közúti baleset történik évente, ebből nagyjából 500 azon esetek száma, amikor valaki életét veszti.

Az emberi tényező szerepe megkérdőjelezhetetlen a balesetek létrejöttében, hiszen a balesetet okozó személy jellemzően valamilyen személyiségre, képességre vagy magatartásra vonatkozó deficittel rendelkezik, így az elsődleges ok nem az ismeretek hiánya. Mivel a közúti balesetek 90%-a valamilyen magatartáshibára vezethető vissza, ezért is lenne fontos a korrekciós beavatkozások alkalmazása, illetve az utánképzés. Büntetések helyett a biztonságos közlekedéshez szükséges attitűd kialakítása lenne elengedhetetlen.

A 100 ezer főre vetített fogvatartottak számában Magyarország az élen jár az Európai Unióban. Ennek lehetséges okait vizsgálta Dr. Fekete Márta, az RTK, Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék adjunktusa és Dr. Tihanyi Miklós r. alezredes, az RTK, Közbiztonsági Tanszék egyetemi docense „*A visszaeső fogvatartottak vagyoni helyzete és szabadulást követő élet körülményei*” című előadásban, majd egy hazai kutatás eredményei kerültek ismertetésre, melynek alkalmazott módszere kérdőívek felvétele volt. E szerint meghatározó azon fogvatartottak száma, akik maximum 8 általánossal rendelkeznek, ami pedig negatívan befolyásolja anyagi körülményeiket és egészségügyi állapotukat is. Jellemző továbbá az életszínvonal öröklődése. Külföldi adatok alapján szabadulás előtt magas szintű optimizmus jellemzi a fogvatartottakat, a valóságban azonban az iskolázottság hiánya és a kompetenciadeficitek következtében komoly kihívásokkal szembesülnek a munkaerőpiacon. Akiknek közeli családi kapcsolattartójuk van, kevésbé tartanak attól, hogy visszaesők lesznek, a családi kapcsolattartó típusa ugyanakkor erősebb indikátor, mint a látogatás gyakorisága önmagában, ha azt nézzük, hogy ki, mennyire bízik a saját jövőbeni visszailleszkedésében. Kulcstényező továbbá a lakhatás kérdése is: akik tudják, hova térnek vissza szabadulás után, azok pozitívabban látják a jövőjüket, és kevesebb bűnismétlést „várnak” saját maguktól.

Baráth Noémi Emőke, az RTK, Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék tudományos segédmunkatársa „*A bűnözői karriert formáló tényezők: empirikus eredmények a magyar visszaeső bűnelkövetőket vizsgáló kutatásából”* című előadásában a visszaesők életkörülményeit vizsgálta, mely szerint anyagi helyzetük

jellemzően átlag alatti, nincs vagy nem stabil a családi hátterük, valamint alacsony az iskolai végzettségük, továbbá gyakori esetükben a szerhasználat.

Dr. Miklósi Márta, a Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet adjunktusa „*A családi kapcsolatok és a látogatás szerepe a fogvatartottak életében – különös tekintettel a visszaeső bűnelkövetők vizsgálatára*" című előadásában kifejtette, hogy a vonatkozó nemzetközi eredmények szerint a társas kapcsolatok megléte alapvető emberi szükséglet. A szoros családi kötődés elősegíti a dezisztenciát, emellett a családnak pozitív viselkedést támogató szerepe is van. A szabadulás előtti látogatás a visszailleszkedést is előkészítheti, azonban a legoptimálisabb a rendszeres látogatás. Az előadó összegzésképp kiemelte, hogy a szabadságvesztés-büntetés megzavarja a családszerkezetet, mivel így érzelmileg instabil környezet jön létre. Ez a család újjászervezését eredményezheti, ugyanis az „újonnan egyedülálló" szülő kénytelen több szerepet vállalni. A látogatások sok esetben szorongást okozhatnak a családtagoknak, ami pedig hatással lehet a család azon igényére, hogy kapcsolatban maradjon a fogvatartottal. A barátságosabb, családbarátabb látogatási terek csökkenthetik ezen stresszt, valamint elősegíthetik a pozitív családi eredményeket.

Dr. Molnár István Jenő, az RTK Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszékének tanársegédje „*Az ártalmas gyermekkori élmények (ACE) és a rizikómagatartások kapcsolata*" című előadásának bevezetéseként kifejtette, hogy az ártalmas gyerekkori élmények korai traumatikus tapasztalatok, melyek hosszan tartó negatív hatást gyakorolnak az egészségre, valamint a viselkedésre. Ilyen az elhanyagolás, a szóbeli, érzelmi, fizikai vagy szexuális bántalmazás, illetve az egyéb családi diszfunkció. A téma vizsgálatára az ACE-kérdőív szolgál, mely 10 kérdésből áll, és jellemzően minél magasabb pontszámot ér el ebből az egyén, annál nagyobb az esély a rizikómagatartásra és az egészségügyi problémákra. Egy hazai kutatás keretében (Újpesti Felhőn Szállók) több mint 1 000 diákkal töltették ki az ACE-kérdőívet, ahol a megkérdezettek közel negyede válaszolt 4 vagy több igennel.

Az előadó szerint a fentiek vonatkozásában kulcsszerepe van a pozitív gyerekkori élményeknek, tehát fontos, hogy a gyermek számára elérhető legyen egy felnőtt, pedagógus vagy támogató közösség, amelyhez bizalommal fordulhat.

A konferencia folytatásában Dr. Hezam Leila Melinda, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanársegédje „*A bűnmegelőzés új perspektívája: A visszaesés kockázati modellje a vallási értékek tükrében*" című előadásában azt fejtette ki, milyen módon befolyásolhatja a vallásos szemlélet a visszaesés kockázatát. Ezt követően egy 321 fővel végzett saját kutatás eredményeit ismertette, melyben azt vizsgálta, hogy mi a különbség a vallásos és a nem vallásos fogvatartottak konfliktuskezelése között, majd kiemelte: az új kreditrendszerben lehetőség van olyan vallási programok kidolgozására, melyek támogathatják a reintegrációt.

Dr. Sárik Eszter, az OKRI tudományos főmunkatársa „*Visszaesés? Talpon maradás? Visszaeső bűnelkövetők sajátosságai egy empirikus kutatás alapján*” című előadásában a Dr. Bolyky Orsolyával közös kutatásuk eredményeit mutatta be, melynek során arra keresték a választ, hogy milyen életkorban vagy élethelyzetben érhető tetten először egy bűnelkövető életútban az egyén kisiklása. A kutatás értelmezéséhez az előadó ismertette a főbb tudnivalókat a Maslow-piramis kapcsán, majd annak kritikájára is kitért.

A vizsgálat eredménye szerint a visszaesőknél gyakran megjelent, hogy a legalapvetőbb fiziológiai szükségleteik sincsenek kielégítve.

Ezt követően az előadó kifejtette többek között a reziliencia fogalmát, emellett a „talpon maradást” elősegítő belső és külső faktorok is részletezésre kerültek (például magas érzelmi intellektus, önismeret, akaraterő stb.). Összegzésképp elmondható, hogy a támogató személy vagy csoport a kulcsszó a talpon maradás vonatkozásában.

A konferencia zárásaként Dr. Kovács Richárd r. őrnagy, az RTK Közbiztonsági Tanszékének mesteroktatója ismertette kutatásainak eredményeit a „*Visszaesővé válás lehetséges okai a roma családokban*” című előadásában, melynek keretében kifejtette, hogy a romáknál a beleszületés törvénye adott, azonban nem a gének, hanem a sajátos szubkultúra, a megélhetési nehézségek, a szociális hiányok stb. következtében. Ezt követően az előadó ismertette saját mikrokutatása eredményeit, melyet Somogy és Baranya vármegye szegregált településein végzett, összefoglalásként pedig kifejtette, hogy miért lesznek visszaeső bűnelkövetők a romák, így kiemelte többek között a büntetéstől való minimális félelmüket, a kedvezőtlen szociokulturális környezetüket és az alacsony életszínvonalukat.

Összegzésként elmondható, hogy a „*Visszaesővé válás Magyarországon*” című konferencia hasznos és hiánypótló szakmai fórumként szolgált a bűnismétlés hazai jellemzőinek mélyebb megértéséhez. Az elhangzott előadások nemcsak a visszaesés kriminológiai és szociológiai tényezőit tárták fel, hanem gyakorlati szempontból is értékes gondolatokat kínáltak a reintegráció és a prevenció lehetőségeiről. A multidiszciplináris tudományterületek és intézményi szereplők párbeszéde hozzájárulhat a visszaesés arányának csökkentését célzó, komplex megközelítések kidolgozásához.

Felhasznált irodalom

Sarnyai Tibor (2025): Hogyan lehetne kevesebb visszaeső bűnöző? 2025. április 14. Online: https://www.ludovika.hu/magazin/eloado/2025/04/14/a-visszaesove-valas-magyarorszagon/ (Letöltés ideje: 2025. június 2.)

Ára: 1 500 Ft